

**YÜKSEKÖĞRETİMDE ÇEVİRİMİÇİ DERSLERİN KALİTESİNİN ULUSAL VE
ULUSLARARASI KRİTERLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ:
KALİTE BELGELENDİRME SÜREÇ ÖNERİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ekrem ÇANKIRLI

Eskişehir 2023

**YÜKSEKÖĞRETİMDE ÇEVİRİMİÇİ DERSLERİN KALİTESİNİN ULUSAL VE
ULUSLARARASI KRİTERLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ:
KALİTE BELGELENDİRME SÜREÇ ÖNERİSİ**

Ekrem ÇANKIRLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Aras BOZKURT

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temmuz 2023

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ekrem ÇANKIRLI' nin “YÜKSEKÖĞRETİMDE ÇEVİRİMİÇİ DERSLERİN KALİTESİNİN ULUSAL VE ULUSLARARASI KRİTERLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: KALİTE BELGELENDİRME SÜREÇ ÖNERİSİ” başlıklı tezi 14/07/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek “Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca **UZAKTAN EĞİTİM** Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul görmüştür.

	<u>Unvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	: Doç. Dr. Aras BOZKURT	03.10.2023
Üye	: Doç. Dr. Nazire Burçin HAMUTOĞLU	03.10.2023
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Erdem ERDOĞDU	03.10.2023

Prof. Dr. Saime ÖNCE

Enstitü Müdürü

FINAL APPROVAL FOR THESIS

This thesis titled “**EVALUATION OF THE QUALITY OF ONLINE COURSES IN HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF NATIONAL AND INTERNATIONAL CRITERIA: QUALITY CERTIFICATION PROCESS PROPOSAL**” has been prepared submitted by **Ekrem ÇANKIRLI** in partial fulfillment of the requirements in “Anadolu University Directive on Graduate and Examination” for the Degree of Master of Arts Proficiency in Arts in **DISTANCE EDUCATION** Department has been examined and approved on 14/07/2023.

Committee Members

Signature

Member (Supervisor) : Assoc. Prof. Dr. Aras BOZKURT	.....
Member : Assoc. Prof. Dr. Nazire Burçin HAMUTOĞLU	.....
Member : Asst. Prof. Erdem ERDOĞDU	.....

Prof. Dr. Saime ÖNCE, Director

Graduate School of Anadolu University

ÖZET

YÜKSEKÖĞRETİMDE ÇEVİRİMİÇİ DERSLERİN KALİTESİNİN ULUSAL VE ULUSLARARASI KRİTERLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: KALİTE BELGELENDİRME SÜREÇ ÖNERİSİ

Ekrem ÇANKIRLI

Uzaktan Eğitim Anabilimdalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2023

Danışman: Doç. Dr. Aras BOZKURT

Covid-19 Koronavirüs hastalığının kısa zamanda küresel hızla yayılması nedeniyle, sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. Bu nedenle eğitim ortamlarında salgının etkisini azaltmak ve önlem için ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim kurumları kapatılmıştır. Salgın bitene kadar diğer öğretim kurumlarda olduğu gibi üniversitelerde de yüz yüze öğretim uygulamasına son verilmiştir. Eğitimde kesintilerin yaşanmaması ve sürekliliğin sağlanabilmesi için Türkiye dahil çoğu ülkede acil uzaktan öğretim kararı alınmıştır. Bu kapsamda dersler web tabanlı toplantı ve video konferans uygulamalarında çevrimiçi verilmiştir. Pandemiye çevrimiçi derslere olan talebin aniden artması ile daha önce kalite sorunları olan yükseköğretim kurumsal bilişim altyapısının, web tabanlı uygulamalarının, derslere erişim şartlarının, ders içeriklerinin ve e-öğrenme malzemelerinin yetersizliği ve diğer yaşanan olumsuzluklar nedeniyle çevrimiçi derslerin kalitesi sorgulanır hale gelmiştir. Pandemiye hızlanan bu süreçlere ilişkin sorunlar nedeniyle; araştırma konusu, çevrimiçi derslerin kalite sorunları üzerinden belirlenmiştir. Bu bağlamda, sunulacak tez ile Türkiye yükseköğretiminde çevrimiçi derslere ilişkin kalite kriterlerinin, standartların oluşturulmasının ve kalite belgelendirme süreci uygulamasının, kalite sorununu asgari seviyelere çekebileceği öngörülmüştür. Araştırmada nitel araştırma yöntemi seçilerek bir durum çalışması yapılmıştır. Uzaktan eğitim kalite güvencesi çerçevesinde ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite kriterleri, kalite standartları ve kalite etiketi uygulamaları incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Açık ve Uzaktan Öğrenme, Çevrimiçi ders; Kalite güvencesi, Kalite ölçütü, Kalite standardı; Kalite belgelendirme.

ABSTRACT

EVALUATION OF THE QUALITY OF ONLINE COURSES IN HIGHER EDUCATION IN CONTEXT OF NATIONAL AND INTERNATIONAL CRITERIA: QUALITY CERTIFICATION PROCESS PROPOSAL

Ekrem ÇANKIRLI

Distance Education Department

Anadolu University, Institute of Social Sciences, July 2023

Supervisor Assoc. Dr. Aras BOZKURT

Because of the fast worldwide spread of the Covid-19 Coronavirus disease in a short time, a curfew has been enforced. For this reason, primary, secondary and higher education institutions were closed to decrease the impact of the epidemical in educational environments and to prevent it. Until the end of the epidemic, face-to-face teaching practice was terminated in universities, as in other educational institutions. In order to avoid interruptions in education and to ensure continuity, emergency remote teaching decisions have been taken in most countries, including Turkey. In this context, the courses were given online in web-based meeting and video conferencing applications. With the sudden increase in the demand for online courses in the pandemic, the quality of online courses has become questionable due to the inadequacy of higher education corporate informatics infrastructure, web-based applications, access conditions to courses, course contents and e-learning materials, which had quality problems before, and other negativities. Due to the problems related to these processes accelerated in the pandemic; The research topic was determined through the quality issues of online courses. In this context, with the thesis to be presented, it is predicted that the quality criteria and standards for online courses in higher education of Turkey and the implementation of the quality certification process can minimize the quality issues. In the study, a case study was conducted by choosing a qualitative research method. Within the framework of the quality assurance of distance education, national and international online course quality criteria, quality standards and quality label applications were examined.

Keywords: Open and Online Learning, Online course, Quality assurance, Quality criteria, Quality standard, Quality certification.

ÖNSÖZ

Dünyada yaşanan pandemi süreci (Covid19) nedeniyle, geleneksel yüz yüze uygulanan eğitim-öğretim sistemi, beklenmedik bir durumla karşılaşmıştır. Sokağa çıkma yasakları sebebiyle meydana gelen olumsuz duruma karşı çevrimiçi uygulanmaya çalışılan uzaktan eğitim için proaktif ve etkin bir eylem planı oluşturulamamıştır. Türkiye’de yaşanan 6 Şubat 2023 tarihli, Kahramanmaraş merkezli büyük deprem nedeniyle Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) üniversiteler için ulusal düzeyde uzaktan eğitim kararı almıştır. Okullarda ve eğitimde meydana gelen aksamalara hızlı çözüm getirmek için dersler Zoom, GoogleMeet, CiscoWebex, Skype gibi çevrimiçi toplantı (online meeting) veya video konferans uygulamalarında verilmiştir. Uzaktan eğitim adı altında canlı toplantı/video konferans uygulamalarında geleneksel yüz yüze eğitime benzetilmeye çalışılan çevrimiçi dersler vasıtasıyla öğretim süreci devam ettirilmeye, meydana gelen sorunlar önlenmeye ve giderilmeye çalışılmıştır. Her iki durumda da eğitim sürecinin aksamaması ve devamlılığı için hızlı acil eylem planları yapılmıştır. Bu bağlamda, pratikte Türkiye dahil bir çok ülkede Acil Uzaktan Öğretim (Emergency Remote Teaching) uygulamasına geçilmiştir. Ancak, hızlı hazırlanan acil uzaktan öğretim programlarında, çevrimiçi derslerin öğrenim etkileşimi, öğrenen memnuniyeti düşük seviyelerde kalmıştır. Dolayısıyla, çevrimiçi ders uygulama sonuçlarının beklentileri karşılamadığı tartışılmıştır. Ders içeriklerinin, diğer gereksinimlerle, erişim dahil teknolojik uygulamaların yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum; çevrimiçi ders tasarımı, ders içeriği, öğrenme malzemesi, öğrenen hazırbulunuşu, eğitim teknolojisi, öğrenme yönetim sistemi ve kurumsal yapı niteliklerinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Derslerin yüz yüze yapılmaması nedeniyle, çevrimiçi dersler geleneksel yüz yüze derslerle kıyaslanmıştır. Pandemide ve 2020 yılı öncesi yıllarda üniversitelerin örgün, açıköğretim, uzaktan eğitim programlarındaki ders tasarımlarına yönelik kalite kriterleri ve kalite standartları uygulaması bulunmamaktadır. Ders tasarımına ilişkin her hangi bir kalite kriteri ve standardı uygulanmamıştır. Müfredata göre derslerin içerikleri; ders tasarımı ve kalite konusunda yetkinliği olmayan öğretmenlerin kişisel birikimiyle hazırlanmıştır. Öğretmenler tarafından hazırlanan dersler; öğretmenin eğitim ve eğitsel materyal tercihlerine göre öğrencilere sunulmuştur. Dolayısıyla; “Bu noktada eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşıldığında Türkiye bağlamında çoğu üniversitenin başarı göstergeleri ile eğitim ve eğitsel materyallerin kalitesi tartışmaya açık bir konudur (Bozkurt, 2020)”. Acil uzaktan

öğretim yöntemi ile; canlı çevrimiçi toplantı/video konferans uygulamalarında yapılan çevrimiçi derslerin beğenilmeyen içerikleri, ders vermedeki kurumsal yetersizlikler, zayıf nitelikler pandemi süresince gündemde kalmıştır. Bu nedenle çevrimiçi uzaktan eğitimde kalite güvencesinin önemi ortaya çıkmaktadır. “Bu bağlamda uzaktan eğitimi sadece çevrimiçi materyal ve iletişim süreçleri ile sınırlandırmamak; çevrimdışı etkinlikler ve materyallerin de kullanılabilmesini dikkate almak; eş-zamanlı(senkron) içeriğin sunumu kadar eş-zamansız (asenكرون) sunumlarında olduğunu hatırlayarak dengeli bir öğretim tasarımı yapmak önemlidir (Bozkurt, 2020)”.

Çevrimiçi uzaktan eğitimde sorunlar devam ederken, salgın döneminde ve sonrasında teknolojik olarak kendini devamlı geliştiren internet ortamında talebi artan çevrimiçi canlı toplantı, video konferans, webinar uygulamaları, dijital açık e-öğrenme malzemeleri bilgiye ulaşmada öğrenenlere büyük rahatlık getirmiştir. İnsanların evlerinde durağan kalması ve sokağa çıkma yasağı nedeniyle mobil cihazların ve bilgisayarların kullanımı artmıştır. İnternette erişimle çevrimiçi öğrenme yöntemleri gelişmiş, açık çevrimiçi eğitim kaynaklarından bilgilere daha kolay ulaşılır hale gelmiş ve bu durum talep görmüştür. Küresel salgın sonrası çevrimiçi öğrenmenin gelişerek devam ettiği, yeni normal diye tanımlanan dönemde; üniversiteler mecburiyetten kampüs ortamında verdikleri dersleri, çevrimiçi ders olarak canlı toplantı, video konferans uygulamalarında ve web tabanlı Öğrenme Yönetim Sistemlerinde vermeye başlamışlardır. Bu nedenle çevrimiçi ders içeriklerinin uzaktan eğitim disiplinine uygun, bilişim teknolojisi ile desteklenmiş kaliteli altyapılarda verilmesi ön plana çıkmıştır.

Uzaktan öğrenme süreçlerinde dijital açık öğrenme kaynaklarının doğru şekilde sunulması öğrenme hedeflerine ulaşmak için önemlidir. Çevrimiçi derslerde, kaliteli ders içeriklerinin öğrenen merkezli olması için kalite kriterlerinin belirlenmesinin ve uygulanmasının önem arz ettiği ifade edilmiştir. Yükseköğretimde dersler çevrimiçi oldukça, teknoloji ile uyumlu, hızlı erişim sağlayan, erişimde problemsiz cihazların kullanımı gündeme gelmiştir. Çevrimiçi öğrenme süreçlerinde bireysel olarak öğrencilerin gelişen ve değişen teknolojiye uyumu hızlı olurken, yükseköğretimde üniversiteler kurumsal olarak aynı hızda olamamıştır. Yaşanan örneklerde, canlı toplantı, video konferans uygulamalarında, öğrenme yönetim sistemlerinde verilen çevrimiçi derslerin öğrenciler tarafından kabul görmemesi, ilgisizliğe ve motivasyon eksikliğine neden olmuştur. Bilhassa

“pandemi sırasında yapılan en sık hatalardan birisi de çevrimdışı fiziksel yüz yüze dersleri çevrimiçi sanal ders ortamlarında taklit etmek olmuştur. Çevrimiçi uzaktan eğitim ve yüz yüze dersler karşılaştırıldığında; 2 saatlik yüz yüze bir dersin karşılığı çevrimiçi uzaktan eğitimde 20 dakikalık senkron ders ve bu süreci destekleyen farklı senkron etkinlikler olabilir (Bozkurt, 2020)”. Dolayısıyla bu sorunlar ve farklılıklar; çevrimiçi öğretimde bilimsel yöntemlerle ders tasarlanmasına, öğrenme hedefli ve öğrenen merkezli kaliteli çevrimiçi ders kriterlerinin gündeme alınmasına yol açmıştır. Üniversitelerin kurumsal yapısı dahil Lisans, Lisansüstü program ve program derslerindeki değişimler, farklılıklar; çevrimiçi uzaktan eğitim uygulamalarında zorluklara neden olabilmektedir. Çevrimiçi öğretimde olası uyumsuzluklar nedeniyle öğreten-öğrenen etkileşiminde beklentilerin karşılanamadığı kanaati oluşmaktadır. Bu olumsuzlukları asgari seviyeye çekmek için pandemi döneminde Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) tarafından “Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesine Yönelik Rehber Niteliğinde Kılavuzlar 2020” yayınlansa da uzaktan eğitim kalite ölçütlerinin tüm üniversitelerde kullanıldığını, uygulandığı söylemek mümkün görünmemektedir. Küresel Yükseköğretimde Lisans, Lisansüstü programlar ve profesyonel eğitim kapsamında çevrimiçi öğretime, çevrimiçi programlara, çevrimiçi derslere yönelik talepler her geçen gün artmaktadır. Özellikle çevrimiçi talebin artması, örgün sistemdeki uzaktan eğitim veren üniversitelerin kalite güvencesi kapsamında çevrimiçi program ve çevrimiçi ders talebini karşılayamaması, mevcut öğrenen kapasitesinin çevrimiçi eğitime dahil olmasının önünde bir çeşit engel olarak durmaktadır. Farklı zaman ve lokasyonlarda 7/24 çevrimiçi öğrenme yöntemleri arayan, yaşam boyu eğitim olgusuna inanan yeni öğrenen kitlesi bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Yeni öğrenen kitlesi kaliteli çevrimiçi ders alabilecekleri, mobil olduklarında istedikleri zaman, istediği lokasyondan mobil cihazlarla ulaşabilecekleri çevrimiçi eğitimler, kalite çevrimiçi eğitim veren repütasyonu yüksek üniversiteler aramaktadır. Bu kapsamda belli bir standarda sahip teknolojiyi ve kalite güvencesini ön plana almış, etkileyici ders tasarımları ile çevrimiçi dersler veren Amerika ve Avrupa merkezli üniversiteler, kolejler ön plana çıkmıştır. Bu üniversiteler diğerlerine göre daha çok tercih edilmektedir. Uzaktan eğitim veren üniversitelerde kurumsal yapının kalite güvencesi sunmasının yanında eşgüdümlü olarak çevrimiçi derslerinin de aynı kalite güvencesini sunması beklenmektedir. Ders tasarımı, ders içeriği, e-öğrenme malzemeleri, ders sunumu, eğitimde teknolojik altyapı gibi ölçütler en önemli bileşenlerden bazılarıdır.

Ayrıca bu bileşenler kapsamında çevrimiçi dersler için ders kalitesini değerlendiren çevrimiçi uzaktan eğitimde uzman bağımsız denetim yapılarının olması da önem arz etmektedir. Türkiye’de yükseköğretimde, üniversitelerarası birliklerde ve akademik alanyazında benzer tartışmalar yapılmaktadır. Çevrimiçi uzaktan eğitimde verilen çevrimiçi derslerin kalite süreçlerinin geliştirilmesi yönünde bazı çalışmalara ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir. Bu bilgiler ışığında yükseköğretimde kalite kriterlerini ve kalite standartlarını içeren, öğretim tasarımları iyi planlanmış çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci oluşturulmasının öğrenimde kalite motivasyonunu artırıcı etki gösterebileceği ve öğrenenlerin çevrimiçi derslere olan bağlılıklarını olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Önümüzdeki yıllarda Web2.0., Web3.0. internet web tabanlı uygulamalarda 5G ve 6G internet erişim hızının artması beklenmektedir. Telekomünikasyon şirketleri ve mobil cihaz GSM Operatörleri bu konuda yoğun çalışmaktadır. Bilişim teknolojisindeki hızlı gelişimin eğitim teknolojilerine yansıtacağı ve bu gelişiminin eğitim sektörünü olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Bu gelişmelere paralel yükseköğretimde çevrimiçi öğrenen sayısının daha da artacağı tahmin edilmektedir. Özellikle mobilizasyonun artması tablet, cep telefonu gibi mobil cihazların kullanımı, sayısal olarak ağlarla bağlanmayı her geçen gün artırmaktadır. Mobilite arttıkça çevrimiçi öğrenmenin alt bileşeni olan “Mobil Öğrenme” yöntemi de gündemdedir. Yakın gelecekte kullanıcılar çok daha mobil olacağı için “Mobil Öğrenme” yöntemi çevrimiçi öğrenmeye çok büyük katkılar sağlayacaktır. Mobil cihazlar, kolay kullanımı ve hızlı erişim nedeniyle, pratik olduğu için öğrenenler tarafından çok tercih edilmektedir. YouTube, Instagram, Facetime, TikTok, Twitter, WhatsApp, Zoom, GoogleMeet, Skype vb. uygulamalarda canlı görüşmeler, video konferanslar, webinarlar, anlık kısa mesajlar, resim, video, dijital sesli yayın (podcast) paylaşımları yoğun kullanılmaktadır. Dünya nüfusu yaklaşık 8 Milyardır. Kullanımda olan mobil cihaz sayısının 10 Milyar bağlantıya ulaştığı ve mobil kullanıcı sayısının her geçen gün arttığı ifade edilmektedir. Bu gelişmeler, uzaktan eğitimde kaliteli çevrimiçi programların, çevrimiçi derslerin ne kadar önemli olabileceğinin bir işaretidir. Çevrimiçi ortamlarda teknolojinin desteğini iyi kullanan, uzaktan eğitim disiplini ile uyumlu çevrimiçi öğretim tasarımları ve e-öğrenme malzemeleri sunabilen, eğitim süreçlerinde profesyonel hayat ile eşgüdümlü hareket edebilen üniversiteler, talep gören yükseköğretim kurumları haline gelebilirler. Küreselleşmenin etkisiyle eğitim sektöründe rekabetçi ve

küresel oyuncu olabilirler. Son dönemlerdeki gelişmelerle bağlantılı çevrimiçi derslerin düzenli ve sürdürülebilir bir çevrimçi kalite belgelendirme sürecine dahil edilmesinin üniversitelere önemli katkılar sağlayabileceği öngörülmektedir.

Araştırma konusunu belirleme sebebi olan bu bilgiler ışığında tezin Giriş bölümü; Araştırmanın Sorunu, Amacı, Araştırma Soruları, Araştırmanın Önemi, Varsayımlar, Araştırmanın Sınırlıkları ve Araştırmaya İlişkin Bazı Tanımlardan oluşmaktadır. İkinci bölüm Alanyazında; “Açık, Uzaktan ve Dijital Eğitim (ODDE)”, “Açık ve Uzaktan Eğitim Kapsamında Çevrimiçi Öğrenme”, “Çevrimiçi Uzaktan Eğitimde Uygulama ve Araştırma Alanları” ve “Uzaktan Eğitim Kalite Güvencesi” konuları detaylandırılmıştır. Üçüncü bölüm; “Araştırmanın Yöntemi”, “Araştırma Modeli”, “Çalışma Grubu”, “Veri Toplama Tekniği, Veri Toplama Araçları” ve “Veri Toplama Süreci”, “Veri Analizi” ve “Görüşmeler”, “Çevrimiçi Eğitim Kalite Standartlarına İlişkin Doküman İncelemesi” başlıklarını içermektedir. Bulgular ve Yorumun yer aldığı Dördüncü bölümde; “Araştırma Konusuna İlişkin Yapılan Görüşmelerin Değerlendirmesi”, “Çevrimiçi Ders Kalite Standartları Karşılaştırması”, “Yükseköğretim Kurumu Kalite Akreditasyonu Karşılaştırması” yapılmıştır. Beşinci bölümünde; “Tartışma, Sonuç ve Öneriler” ile tez sonlandırılmıştır.

Genel olarak çalışma, yükseköğretimde uzaktan eğitim kalite güvencesine ve çevrimiçi derslerin kalite kriterlerine, kalite standartlarına ve kalite süreçlerine göre detaylandırılmıştır. Araştırmada görüşme ve doküman incelemesi yapılmıştır. Görüşmelerde araştırma soruları çerçevesinde uzaktan eğitimde uzman akademisyenlerin ve akreditasyon kuruluşu uzmanlarının verilerine ve görüşlerine yer verilmiştir. Araştırma soruları kapsamında katılımcıların görüşleri titizlikle not edilmiş, kodlanmış, temalandırılmıştır.

Bu vesileyle veri toplama sürecinde planlanan görüşmeler için davetimi kabul eden, gönüllü katılım sağlayan, bilgilerini ve görüşlerini paylaşan katılımcılara teşekkür ederim.

Yüksek Lisans eğitim sürecimde Uzaktan Eğitim disiplini öğrenmek için ders aldığım değerli akademisyenler; “Açık ve Uzaktan Öğrenme Tasarımı” ve “Açık ve Uzaktan Öğrenme Araştırmaları” dersi ile Prof. Dr. Cengiz Hakan Aydın; “Çevrimiçi Öğrenme” dersi ile Prof. Dr. Gülsün Kurubacak; Kalite Güvencesi ve Kalite Ölçütleri konusunda paylaştıkları bilgiler ile Prof. Dr. Elif Toprak ve Doç Dr. Serpil Koçdar; “Uzaktan Eğitim Teknolojileri” dersi ile Prof. Dr. Mehmet Kesim, “Uzaktan Eğitimde Somut ve Soyut Teknolojiler”,

“Seminer, Tez ve Uzmanlık Alan dersi” ile Doç Dr. Aras Bozkurt; “Açık ve Uzaktan Öğrenmenin Temelleri” dersi ile Doç Dr. Hasan Çalışkan; “Uzaktan Eğitimin Yönetimi” dersi ile Doç. Dr. Mehmet Fırat; “Bilim Etiği ve Araştırma Teknikleri” dersi ile Dr. Öğr. Üyesi Gürsel Gür; “e-Öğrenme Malzemelerinin Geliştirilmesi” dersi ile Dr. Öğr. Üyesi İlker Kayabaş olmak üzere tüm öğretenler öğrenen sürecimde uzaktan eğitim alanından çok değerli bilgiler aktardılar ve katkılar sağladılar. Bu etkileşimli süreçte bir öğrenen olarak hepsine ayrı ayrı teşekkür ederim.

Tüm bu katkıların yanında tez konusunun belirlenmesinde ve araştırma sürecinde akademik bilgilerini paylaşan, doğru zamanlarda doğru yönlendirmeler yapan Tez Danışmanım Sayın Doç. Dr. Aras Bozkurt’a çok teşekkür ederim.

Ulusal ve uluslararası üniversiteler arasında Açıköğretimde, Uzaktan Eğitimde başat ve önemli bir yeri olan, çatısı altında öğrenim imkanlarını sunan Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne ayrıca teşekkür ederim.

Bu vesileyle araştırma konumun ülkemizde çevrimiçi uzaktan eğitim veren yükseköğretim kurumlarına ve akademik alana faydalı bir kaynak olmasını dilerim.

14/07/2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri, toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

(İmza)

Ekrem ÇANKIRLI

14/07/2023

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “scientific plagiarism detection program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

(Signature)

Ekrem ÇANKIRLI

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
FINAL APPROVAL FOR THESIS.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	xii
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES	xiii
İÇİNDEKİLER.....	xiv
TABLOLAR DİZİNİ.....	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xviii
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xx
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Sorun.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.2.1. Araştırma Soruları.....	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Varsayımlar.....	7
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	7
1.6. Araştırmaya İlişkin Bazı Tanımlar.....	8
2. ALAN YAZIN.....	9
2.1. Açık, Uzaktan ve Dijital Eğitim (ODDE)	9
2.2. Açık ve Uzaktan Eğitim Kapsamında Çevrimiçi Öğrenme.....	10
2.3. Çevrimiçi Uzaktan Eğitimde Uygulama ve Araştırma Alanları.....	17

2.4. Kalite Güvencesi.....	23
2.4.1. Yükseköğretimde kalite güvencesi.....	24
2.4.2. Akreditasyon.....	25
2.4.3. Çevrimiçi uzaktan eğitim kalite standartları.....	28
2.4.4. Yükseköğretimde kalite.....	31
2.4.5. Açık ve uzaktan öğrenme ile çevrimiçi dersler ilişkisi.....	32
2.4.6. Uzaktan eğitim ve çevrimiçi dersler için kalite ölçütleri.....	33
2.4.7. Çevrimiçi ders kalite standardı ve değerlendirme uygulamaları.....	34
3. YÖNTEM.....	39
3.1. Araştırma Modeli	39
3.2. Çalışma Grubu.....	39
3.3. Veri Toplama Tekniği ve Veri Toplama Araçları.....	41
3.4. Veri Toplama Süreci.....	41
3.5. Veri Analizi.....	42
3.5.1. Görüşmeler	42
3.5.2. Çevrimiçi eğitim kalite standartlarına ilişkin doküman incelemesi.....	44
3.5.2.1. Kalite için ulusal standartlar (<i>National standards for quality</i>).....	44
3.5.2.2. <i>Quality Matters</i> yükseköğretim ders tasarımı değerlendirme listesi standartları (<i>Quality Matters higher education course design rubric standards</i>).....	47
3.5.2.3. <i>Batı eyaletlerarası yükseköğretim komisyonu (Western interstate commission of higher education</i>	53
3.5.2.4. <i>Çevrimiçi öğrenme konsorsiyumu (Online learning consortium)</i>	56
3.5.2.5. <i>Avrupa uzaktan öğretim üniversiteleri birliği (The european association of distance teaching universities</i>	61
3.5.2.6. <i>E-xcellence</i>	61
3.5.2.7. <i>OpenupEd</i>	65

3.5.2.8. Yükseköğretim kalite kurulu akreditasyonu	71
3.5.2.9. Türk akreditasyon kurumu	75
3.5.2.10. Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim veren yükseköğretim kurumları ..	76
4. BULGULAR VE YORUM.....	82
4.1. Araştırma Konusuna İlişkin Yapılan Görüşmelerin Değerlendirmesi.....	82
4.2. Çevrimiçi Ders Kaliteli Standartları Karşılaştırması.....	89
4.3. Yükseköğretim Kurumu Kalite Akreditasyonu Karşılaştırması.....	91
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
5.1. Tartışma	96
5.1.1. Çevrimiçi ders kalite ölçütleri.....	105
5.1.2. Kurumsal akreditasyon programı/kalite yönetimi.....	105
5.1.3. Öğretim tasarımı.....	105
5.1.4 Yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci....	111
5.2. Sonuç	115
5.3. Öneriler.....	116
KAYNAKÇA.....	119

ÖZGEÇMİŞ

TABLULAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Çevrimiçi uzaktan eğitim araştırma alanları.....	3
Tablo 2.2. Açık, uzaktan ve dijital eğitim süreçleri.....	4
Tablo 4.1. Kaliteli çevrimiçi ders süreçleri kategorisi bulguları	4
Tablo 4.2. Çevrimiçi ders ölçütleri kategorisi bulguları.....	19
Tablo 4.3. Çevrimiçi ders belgelendirme süreci kategorisi bulguları	25
Tablo 4.4. Çevrimiçi ders kalite ölçütleri karşılaştırması.....	35
Tablo 4.5. Çevrimiçi ders kaliteli standartları karşılaştırması.....	35
Tablo 4.6. Açıköğretim ve uzaktan eğitim yapan bazı üniversiteler.....	35

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Uzaktan eğitimin açık ve uzaktan öğrenmeye doğru yaşanan değişim, dönem ve evreler	5
Şekil 2.2. E-Öğrenme, m-öğrenme ve u-öğrenmenin karşılaştırması.....	6
Şekil 3.1. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde izlenen aşamalar.....	6
Şekil 3.2. OpenupEd kalite güvence spektrumu.....	25
Şekil 3.3. Türk yükseköğretim sisteminde kalite güvencesine ilişkin çalışmalar	25
Şekil 3.4. Kalite güvence sisteminde genel yaklaşım.....	25
Şekil 5.1. Yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci diagramı.....	113

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 3.1. QM kalite pastası.....	6
Görsel 3.2. QM ders inceleme süreci.....	9
Görsel 3.3. Sertifkalı ders QM etiketi.....	12
Görsel 3.4. OLC scorecard (kalite puan kartı) diagramı.....	18
Görsel 3.5. E-xcellence kalite etiketi	20
Görsel 3.6. OpenupEd kalite etiketi	24

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADEIL	: Association for Distance Education and Independent Learning
AEK	: Açık Eğitim Kaynakları
ANKUZEF	: Ankara Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
AÖF	: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations
ATA-AÖF	: Atatürk Üniversitesi Açık ve Uzaktan Öğretim Fakültesi
AUDAK	: Açık ve Uzaktan Öğretim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği
AUZEF	: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
CHEA	: The Council for Higher Education Accreditation
COVID-19	: Coronavirus Disease 2019
ÇD	: Çevrimiçi Ders
DEAC	: Distance Education Accreditation Commission
DETC	: The Distance Education and Training Council
DLC	: Digital Learning Collaborative
EADTU	: European Association of Distance Teaching Universities
EC	: European Commission
ENQA	: The European Association for Quality in Higher Education
ESG	: Standards and Guidelines for Quality Assurance in European HE Area
HE	: Higher Education

INQAAHE	: International Network for Quality Assurance Agencies
KAÇD	: Kitlemel Açık Çevrimiçi Dersler
MOOC	: Massive Open Online Courses
KAP	: Kurumsal Akreditasyon Programı
NHSC	: The National Health Service Corps
NSQ	: National Standards for Quality Online Learning
ODDE	: Open Distance Digital Education
ODTUZEM	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development
OER	: Open Education Resources
OLC	: Online Learning Consortium
QA	: Quality Assurance
QF-EHEA	: Qualifications Framework for European Higher Education Area
QM	: Quality Matters
TÜRKAK	: Türk Akreditasyon Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
USDE	: United States Department of Education
UZEKÖ	: Uzaktan Eğitim Kalite Ölçütleri
UZEM	: Uzaktan Eğitim Merkezi
VLLA	: The Virtual Learning Leadership Alliance
W3C	: Web Accessibility Initiative: WAI, w3.org

WCAG	: European Commission, Europe Web Guide
WCET	: The WICHE Cooperative for Educational Technologies
WICHE	: Western Interstate Commission for Higher Education
YÖDEK	: Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonu
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YÖKAK	: Yükseköğretim Kalite Kurulu

1. GİRİŞ

Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın sorunu, araştırmanın amacı, araştırma soruları, araştırmanın önemi, varsayımları ve araştırmanın sınırlılıkları ile araştırmaya ilişkin bazı tanımlar sunulmuştur.

1.1. Sorun

Dijital dönüşüm süreci her alanda yaşanmakta ve bu dönüşümün yansımaları eğitim alanında da görülmektedir. Öğrenme araçlarındaki kullanıcı hareketliliği mobil cihazların desteği ile daha özgür hale gelmiştir. Bilgi kaynaklarına kolay ulaşılabilirliktedir. Bu konuda eğitim sektörü dahil her alanda bilimsel araştırmalar yapılmakta, öğrenen kullanıcı davranışları analiz edilmektedir. Kamu, özel ve kar amacı gütmeyen eğitim kuruluşlarının yaptığı öğrenen anketleri, araştırmaları, raporları ve istatistikleri çerçevesinde elde edilen veriler ile dijital evrendeki öğrenen kullanıcı memnuniyeti ölçümleri yapılmaktadır. Bu çalışmaların sonuçlarına göre de eylem planları hazırlanmaktadır. Ağlarla bağlanarak iş görme talebi; çevrimiçi dünyayı, her türlü işlemi doğrudan yapılabilecek, etkileşimde bulunulabilecek bir alan haline getirmiştir. Dijitalleşme ile eğitim alanında teknolojik gelişmeler, değişiklikler olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Gelişmeler hızla devam ederken; Küresel Covid-19 salgın sürecinde ve Türkiye’de yaşanan 6 Şubat 2023 tarihli, Kahramanmaraş merkezli deprem nedeniyle eğitim sisteminde tatmin edici yapıda çevrimiçi uzaktan eğitim uygulanamadığı gözlemlenmiştir. Sokağa çıkma yasağında öğrenciler evlerindeyken, depremlerde okullar yıkılınca öğretim süreci çaresizken, bu sorunlara yönelik etkin bir eylem planı oluşturulmamıştır. Özellikle “Covid 19 pandemisinin küresel ölçekte eğitim alanında yarattığı tahribat, dünya çapında birçok okulun kapanmasına neden olmuş ve birçok öğrencinin eğitim hizmetlerinden yararlanmasını ve/veya sınırlı bir şekilde yararlanmasını engellemiştir (Hamutoğlu, 2021)”.

“Küresel olarak, 2020'nin ilk dönemi eğitimde bir dönüm noktası olmuş; Covid-19 salgını, benzeri görülmemiş bir duruma, çevrimiçi eğitime geçmek zorunda kalmasına yol açmıştır. Eğitimin her seviyesindeki öğrenciler üzerinde önemli bir etki yaratarak öğretme ve öğrenmeyi alt üst etti ve etmeye devam etmektedir (Bond vd., 2021, s.1-24).”

“Eğitim yeri olduğu kadar sosyalleşme alanı olan tüm okullar yüz yüze eğitime son vererek ani bir kararla uzaktan eğitime geçmiştir. Uzaktan eğitim her ne kadar yeni bir olgu olmasa da

pandemi ile uzaktan eğitime ani ve kitlesel geçiş süreci çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Mekansal ve zamansal özellikleri itibariyle yüz yüze eğitim modelinde ayrılan uzaktan eğitime ilişkin iletişim temelindeki sorunsal başat tartışma konularından birisi olmuştur. Bu çerçevede eğitim modelinin içeriği kadar biçimsel yönü de tartışılmaya başlanmıştır (Temel ve Önürmen, 2022, s.90)".

Eğitim ve öğretimde hızlı acil yöntemlerle mevcut eğitim müfredatları uygulanırken, çıkan sorunlar bir şekilde çözülmeye çalışılmıştır. Pandemi nedeniyle üniversitelerde kampüslerin kapanması da benzer durumlara sebep olmuştur. "Bu durumu aşmak için eğitim kurumları uzaktan eğitim uygulamalarına geçmek zorunda kalmıştır. Ancak uygulamaların yetersiz kaldığı, başta teknoloji ve pedagoji olmak üzere uzaktan eğitimin birçok dinamiğinin bu sürecin dışında kaldığı görülmektedir (Hamutoğlu, 2021)".

Eğitimi aksatmamak için uzaktan eğitim kavramı kullanılarak acil uzaktan öğretim eylem planları (Emergency Remote Teaching) yapılmıştır. Ardından acil uzaktan öğretime başlanmıştır; ancak yüz yüze eğitim müfredatına göre hazırlanmış derslerin Zoom, GoogleMeet, Skype vb. çevrimiçi toplantı/video konferans uygulamalarında canlı yapılması yeterli olamamıştır. Canlı video konferans ile verilen ders sonuçlarının niteliğinin düşük seviyede olduğu, yöntemin öğrenen merkezli olmadığı ifade edilmiştir. "Öğretimde dersler çevrimiçi oldukça güncel teknoloji uyumu, hızlı sorunsuz internet erişimi ve erişimde problemsiz cihazların kullanımı gündeme gelmiştir. Maalesef öğrenenlerin teknolojiye uyumu noktasında zorlayıcı ortamlar, eğitim-öğretim performansını olumsuz etkileyen sorunlar yaşanmıştır. Çevrimiçi derslerin etkili bir şekilde nasıl tasarlanacağına yönelik stratejiler çoğalmıştır (Pelletier vd. 2021, s.25-28)". Uzaktan eğitim kapsamında çevrimiçi öğretim ve ders tasarımlarının, ders içeriklerinin, e-öğrenme yönetim sistemlerinin, e-öğrenme malzemelerinin yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çoğu üniversite yönetiminin pandemi süreci ve öncesi çevrimiçi dersler için hazırda bir stratejisinin olmaması ve eğitim teknolojisine yönelik dijital kapasitesinin yetersizliği sorunun büyümesinde belirleyici olmuştur. Bu nedenle "uzaktan eğitimin yönetimi, dijital araçlar, teknik altyapı ve öğretim elemanı yeterliliği, öğretim malzemelerinin kalitesi gibi alanlarda; üniversitelerin yeterlilik düzeylerinin, akademisyenlerin ve öğrencilerin dijital yetkinliklerinin geliştirilmesi ön plana çıkmıştır (Berber vd., 2022, s.104)". Sorunların asgari seviyelere çekilebilmesi için çevrimiçi derslerin yeterliliği ve kalite ölçütleri önemli görülmüştür. Üniversitelerin bilişim

teknolojisine uyum sorunları olması, kaliteli çevrimiçi öğretim, kaliteli çevrimiçi programlar ve kaliteli çevrimiçi derslere yönelik yapısal bir hazırlığın olmaması nedeniyle “çevrimiçi dersler geleneksel yüz yüze verilen derslerle kıyaslanmıştır (Çankırlı, 2022, s.58-72)”. Kıyaslama noktası geleneksel yüz yüze eğitim modeli olduğu için uygulanan uzaktan eğitim yöntemi “okul öncesi eğitimden, yükseköğretime kadar bütün aşamalarda değişimler yaşamaya sebep olmuştur. Süreç, eğitim alanının tüm safhalarında yer alan karar vericiler, öğretmenler, veliler ve öğrenciler üzerinde etkili olmuştur (Temel ve Önürmen, 2022, s.90)”. Tartışmaların odağındaki durum olumsuz öğretene-öğrenen etkileşimi olunca ev ortamındaki öğrenenler, öğrenme eksikliklerini tamamlamak için internetteki YouTube, Udemy, edX, Coursera, Future Learn, Khan Academy gibi “çevrimiçi öğrenme uygulamaları ve diğer açık dijital öğrenme kaynakları, bilgiye ulaşmada büyük rahatlık getirmiştir. Öğrenenlerin mobil cihazdan ve bilgisayardan açık kaynaklara ücretsiz ulaşması mümkün hale gelmiştir (Pelletier, K, vd. 2021, s.25-28)”. Kıyas noktası haline gelen bu iki durumda ve çevrimiçi öğrenmenin gelişerek devam ettiği yeni dönemde, yükseköğretimde verilen çevrimiçi derslerin tasarımı ve kalite unsuru ön plana çıkmıştır. Özellikle son dönemlerdeki “nüfus artışı ve bilgiye ulaşma isteği ile de bağlantılı yüksek öğrenime olan talebin artması, bu konuda yüz yüze eğitim veren bazı yüksek öğretim kurumlarının talebe karşılık vermemesi, bilişim teknolojilerinin, web uygulamalarının gelişmesi, internet ortamının bireysel ve kurumsal eğitimde aktif kullanılması, çevrimiçi öğrenme ortamlarının yaygınlaşması, esnek öğrenme ortamları sunması ve temel eğitimdeki çevrimiçi eğitim veren kurumlarının öğrenci sayılarındaki hızlı artış nedeniyle tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de “çevrimiçi uzaktan eğitimde kalite” konusunun gündeme geldiği düşünülmektedir.” (Özen ve Çekerol, 2021, s.4-15)”. Yükseköğretimde ve diğer öğretim kurumlarında öğretim kaynaklarının dijital ortamlarda doğru şekilde sunulmasının, kaliteli ders içeriklerinin, açık öğrenme malzemelerinin öğrenen merkezli olmasının ve çevrimiçi derslerde bu zemini sağlayacak kalite süreçlerinin uygulanmasının önem arz ettiği ifade edilmiştir. Tüm bu problemler ve çözüm önerilerinin yanında pandemi sonrası küresel çevrimiçi uzaktan eğitime talep artarak devam etmektedir. Bu nedenle “küresel olarak çevrimiçi öğrenme metotları yoğun kullanılmaya başlamıştır. Derslerde çevrimiçi uygulamaların artması farklı kullanım şekillerinin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Kapsayıcı bir standart olmadığı için derslerde kalite sorunları yaşanmaktadır. Dolayısıyla yaratılacak kaliteli çevrimiçi öğrenme

yapısı; etkileyici ve kapsamlı olduğu için “çevrimiçi uzaktan eğitimde kalite standartlarına yönelik genel bir çerçevenin olmaması yine bu alandaki eksikliğin bir göstergesi olarak nitelendirilebilir (Özen ve Çekerol, 2021, s.4-15). Bu bağlamda dünyada sürekli geliştirilen çevrimiçi uzaktan eğitim alanında çevrimiçi öğrenme kalite standartlarının genel çerçevesinin belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Özellikle çevrimiçi uzaktan eğitimde; çevrimiçi öğretim, çevrimiçi programlar ve çevrimiçi derslerin düzenli olarak güncellenmesi, doğrulanması ve gözden geçirilmesi önemli hale gelmiştir. “Yükseköğretimde alternatif bir yaklaşımla çevrimiçi uzaktan eğitim veren üniversitelerin akredite olmuş özgün bir standart kapsamında belgelendirme kuruluşları tarafından düzenli olarak denetlenmesi, öğretim sistemlerinin doğrulanması ve kalite etiketi ile belgelendirilmesi önemli ve değerlidir (Çankırlı, 2022, s.58-72)”. Türkiye’de yükseköğretim kalite güvencesi bağlamında üniversitelerin düzenli denetimleri ve değerlendirmeleri her yıl YÖKAK tarafından yapılmaktadır.

YÖKAK; her yıl Kurumsal Akreditasyon Programı KAP’a dâhil edilecek yükseköğretim kurumlarını belirlemektedir. Belirlenen bu yükseköğretim kurumlarının yapısına uygun olarak değerlendirme takımları oluşturulmaktadır. Söz konusu değerlendirme takımları tarafından ilgili yükseköğretim kurumlarına iki ziyaret (ön ziyaret ve saha ziyareti) gerçekleştirilmektedir. Bu ziyaretleri neticesinde değerlendirme takımları tarafından Kurumsal Akreditasyon Raporları (KAR) hazırlanmakta ve bu raporlar göz önünde bulundurularak YÖKAK tarafından akreditasyona ilişkin karar verilmektedir (YÖKAK, 2020).

Dolayısıyla yükseköğretimde kalite güvencesinin sürdürülebilirliği için ulusal düzeyde tüm üniversitelerin kurumsal akreditasyon programına dahil edilmesi de önemlidir.

Sorun ve çözüm önerileri küresel uygulamalarla değerlendirildiğinde kolejler, üniversiteler, profesyonel kuruluşlar tarafından uygulanan çevrimiçi uzaktan eğitim kapsamındaki çevrimiçi dersler; kalite kriterleri ve kalite standartları uygulanarak geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda yükseköğretimde kalite güvencesine yönelik faaliyetler bulunmaktadır. Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK); The European Association for Quality in Higher Education (ENQA)’nın yaptığı Avrupa yükseköğretiminde kalite güvencesi çalışmaları kapsamında Türkiye’deki yükseköğretim kalite güvencesi ve akreditasyon uygulamalarını Avrupa üniversiteleri ile uyumlu olacak şekilde benzer hale getirmiştir. Ancak, çevrimiçi uzaktan eğitim derslerinin tasarımına, içeriğine ve uygulamalarına yönelik kalite ölçütlerinin olmaması nedeniyle; çevrimiçi derslerin

kalitesinin iyileştirmesine/düzenlemesine yönelik akademik çalışmalar yapılmasına rağmen, pratiğe yansımamıştır. Diğer taraftan küresel olarak çevrimiçi öğreymeye kitlesel açık çevrimiçi derslerin sayısı, geliri ve pazarpayı artmıştır. Statista (2023) “Çevrimiçi Eğitim; Dünya genelinde çevrimiçi üniversite eğitimi” araştırma raporunda çevrimiçi üniversite eğitimi 2023 istatistiklerini aşağıdaki gibi yayınlamıştır.

- Çevrimiçi Üniversite Eğitimi pazarındaki gelirin 2023'te 103,80 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir.
- Gelirin yıllık %12,49'luk bir büyüme oranı (CAGR 2023-2027) göstermesi ve 2027'ye kadar öngörülen pazar hacminin 166,20 milyar ABD Doları olması beklenmektedir.
- Çevrimiçi Üniversite Eğitimi pazarında, kullanıcı sayısının 2027 yılına kadar 42,83 milyon kullanıcıya ulaşması beklenmektedir.
- Kullanıcı penetrasyonu 2023'te %0,4 olacak ve 2027'de %0,5'e ulaşması beklenmektedir.
- Kullanıcı başına ortalama gelirin 3,79 bin ABD Doları olması beklenmektedir.
- Küresel karşılaştırmada, gelirin çoğu Amerika Birleşik Devletleri'nde elde edileceği tahmin edilmektedir (2023'te 70,23 milyar ABD doları).
- Öngörülen %2,0 oranıyla Çevrimiçi Üniversite Eğitimi pazarındaki kullanıcı penetrasyonu Amerika Birleşik Devletleri'nde en yüksektir (Statista, 2023).

Özellikle yükseköğretimde ücretli ve ücretsiz sunulan çevrimiçi dersler bağlamında;

“açık çevrimiçi ders platformu gibi uygulamaların ortaya çıkması buna bağlı akreditasyon süreçlerinde ve kuruluşlarında köklü bir değişim yaşanması gerekmektedir. Açık ve uzaktan öğrenme sistemlerinde kalite güvencesi süreçleri öğrenci ihtiyaçlarına, bilişim teknolojilerindeki gelişmeye bağlı olarak dijital, çevrimiçi öğrenmede dönüşüme doğru ivme kazanmıştır (Aydın ve Koçdar, 2021, s.7-24).

Dolayısıyla yükseköğretimdeki çevrimiçi uzaktan eğitim yöntemiyle verilen kitlesel açık derslere ilişkin teknolojik altyapılar “Covid19 pandemisi nedeniyle dijitalleşmek zorunda kalmışlardır. Pandemi sonrası yükseköğretimde dijitalleşmenin eskisine göre daha hızlı artış göstereceği tahmin edilmektedir. Özellikle Avrupa’da Üniversiteler Birliğinin 2030 vizyon raporunda üniversitelerin çevrimiçi öğrenmeyi de içeren hibrit (karma) yapıda olacağı öngörülmektedir (Aydın ve Koçdar, 2021, s.7-24)”. Dolayısıyla bu vizyon çerçevesi çevrimiçi eğitimde kaliteyi ön plana almıştır. Çevrimiçi uzaktan eğitimde kalitenin her zamankinden daha önemli bir konu haline geleceği kesinleşmiştir. Bu bilgiler ve araştırma bulguları kapsamında, katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler bağlamında; yükseköğretim uzaktan eğitim kalite güvencesi kapsamında çevrimiçi öğretim, çevrimiçi

programlar ve çevrimiçi derslerde öğrenme hedeflerine dayalı çevrimiçi öğretim ders tasarımlarına ve geliştirilmesine ilişkin sorunlar bulunmaktadır. Dolayısıyla üniversitelerin genelinde çevrimiçi dersler bağlamında kalite kriterlerinin, kalite standartlarının ve kalite etiketi uygulanmaması; evrimiçi derslerin geleneksel yüz yüze derslere benzitilerek, kalite kriterleri ve kalite standartları referans alınmadan yapılması çevrimiçi derslere olumsuz şekilde etki etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Uzaktan eğitim kalite güvencesi bağlamında yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite ölçütlerini, kalite standartlarını, kalite etiketlerini araştırmak, yükseköğretimde çevrimiçi derslerin kalitesini ulusal ve uluslararası kriterler bağlamında değerlendirmek ve kalite belgelendirme süreçlerini incelemektir.

1.2.1. Araştırma soruları

Belirlenen amaç doğrultusunda aşağıda verilen sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

1. Kaliteli bir çevrimiçi ders hangi özelliklere sahip olmalıdır?
2. Çevrimiçi derslerin kalite güvencesini sağlamaya yönelik süreçte gözlemlenen sorunlar nelerdir?
3. Yükseköğretimde çevrimiçi derslerin kalite güvencesinin sağlanması hususunda neler yapılmaktadır?
4. Çevrimiçi derslerin kalite güvencesinin sağlanmasında hangi ulusal/uluslararası ölçütler uygulanmalıdır?
5. Kalite güvencesi açısından çevrimiçi ders kalite belgelendirmesi bir gereklilik midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çevrimiçi eğitim; çevrimiçi uzaktan eğitim, çevrimiçi öğrenme, e-öğrenme farklı başlıklarda ve aynı kavramla tanımlanmaktadır. Çevrimiçi dersler web uygulamaları, donanım/yazılım teknolojilerinin desteğiyle etkileşimli hale gelmiştir. Artan erişim hızı sayesinde uygulamaların yoğun kullanılması ve buna bağlı açık ve uzaktan eğitimin küresel olarak yaygınlaşması nedeniyle, çevrimiçi eğitim; eğitim endüstrisinin önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu kavram dâhilinde rekabetçi bir çevrimiçi/e-

öğrenme zeminine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Kalite güvencesi bağlamında mevcut çevrimiçi dersler bağlamında kalite kriterlerinin ve kalite standartlarının uygulanmadığı ve öğrenen beklentilerini karşılayabilir durumda olmadığı ifade edilmektedir. Bilimsel ve teknolojik olarak e-öğrenme malzemelerinin çevrimiçi öğrenme ve çevrimiçi dersler kapsamında geliştirilmesi, uygulanabilir hale getirilmesinin motivasyonu artırıcı bir etki yaratabileceği öngörülmektedir. Bu konuda bir boşluk olduğu ve yükseköğretimde kaliteli çevrimiçi derslere ilişkin ortak kalite standardı yapısının bulunmadığı düşünülmektedir. Çalışma kapsamındaki öneri ile çevrimiçi uzaktan eğitimde çevrimiçi dersler için bir kalite sistemi yaratılmasının eşzamanlı/eşzamansız, her an ulaşılabilecek, lokasyondan bağımsız çevrimiçi öğrenim etkinliğini daha iyi seviyelere taşıyabileceği tahmin edilmektedir. Bu bağlamda Amerika, Avrupa ülkelerinde bazı yükseköğretim kuruluşları tarafından teorik ve pratik çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de yükseköğretimde uzaktan eğitimde çevrimiçi ders kalite süreçlerine yönelik bir kalite belgelendirme/sertifikalama uygulamasının varlığına zemin hazırlayabilmek ve ilgili paydaşların dikkatine sunmak önemli bir yaklaşım olabilir. Yükseköğretimde çevrimiçi derslerin kalite belgelendirme sürecine dahil edilmesi çevrimiçi öğretim tasarımı için önemli olup daha kaliteli çevrimiçi derslerin uygulanabileceği öngörülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Yükseköğretim kurumlarının çevrimiçi derslerde kalite kriterlerini ve kalite standartlarını uygulayabilecekleri, kendilerini iyileştirmeye ve geliştirmeye açık oldukları varsayılmaktadır. Uzaktan eğitim kalite güvencesi bağlamında çevrimiçi ders öğretim tasarımlarına ilişkin öğrenme materyallerinde, teknolojik imkanlarında, destek hizmetlerinde kalite gereksinimlerini yerine getirebilecekleri ve çevrimiçi dersleri için kalite kriterlerini ve kalite standartlarını içeren kalite etiketi sürecine dahil olabilecekleri varsayılmaktadır. Bu bağlamda yükseköğretimde çevrimiçi ders tasarımlarının kalite süreçleri ile desteklenebileceği ve çevrimiçi derslerde kalitenin sürdürülebilir hale getirilebileceği varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıklar

Yükseköğretimde çevrimiçi öğretim, çevrimiçi programlar ve çevrimiçi derslerdir. Özellikle çevrimiçi derslere ilişkin uygulanan kalite belgelendirme çalışmaları incelenmiştir.

Araştırma, Türkiye’de uzaktan eğitim veren üniversitelerin kalite güvencesi uygulamaları ve çevrimiçi ders kalite ölçütleri, kalite standartları ve kalite etiketleri çerçevesindedir.

1.6. Araştırmaya İlişkin Bazı Tanımlar

Çevrimiçi Dersler: “Eğitime yönelik birincil yöntem mekanizmasının internet olduğu bir tür uzaktan eğitim şekli olup öğreten ile öğrenen arasında eşzamanlı ve/veya eşzamansız olarak uygulanabilir. Tüm eğitim uzaktan yürütülür (Huertas vd., 2018, s.1-22)”.

Çevrimiçi Programlar: “Kampüs içi herhangi bir derse ihtiyaç duymadan tamamen çevrimiçi dersler olarak tamamlanabilen, tamamen kredilendirilebilir bir program. Bunlar eşzamanlı ve/veya eşzamansız olarak teslim edilebilir (Huertas vd., 2018, s.1-22)”.

Kitlesel ve Açık Çevrimiçi Dersler (KAÇD): “Çok sayıda katılımcı için tasarlanmış, genellikle ücretsiz ve herhangi bir giriş şartı olmaksızın sunulan çevrimiçi derslerdir. Tam bir ders deneyimi ve genelde yeniden kullanımı ücretsiz olmayan içerik sunmaları nedeniyle OER'lerden ayrılmaktadır (Huertas vd., 2018, s.1-22)”.

Kalite Güvencesi: “Yükseköğretim kurumunun kurumsal olarak ENQA ile uyumlu YÖKAK iç ve dış kalite standartları kapsamında tanımlanmış kalite ve performansını standarda göre yerine getirmesi iyileştirme geliştirme alanları kapsamında tüm süreçlerini tanımlayarak güvence altına altına alınmış planlı ve sistemli işlemlerdir (Koçdar, 2011, s.9)”.

Kalite bileşenleri; kalite yönetiminde, öğretimin, programların, çevrimiçi derslerin kalite ölçütleri çerçevesinde, standartlara, kriter listesine göre değerlendirilmesi, onaylanması, etiketlenmesi ve/veya belgelenmesidir.

Akreditasyon: “Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından belirli bir alanda önceden belirlenmiş akademik ve alana özgü standartların bir yükseköğretim programı ve yükseköğretim kurumu tarafından karşılanıp karşılanmadığını ölçen değerlendirme ve dış kalite güvence sürecidir (YÖK, 2023)”.

Belgelendirme: Bir standart kapsamında kurumun kalite gereksinimlerini doğrulandıktan sonra kurumsal yapısının ve/veya ürünlerinin, hizmetlerinin denetim ve değerlendirmeler sonucunda onaylanması ve sertifikalandırılması sürecidir. Kaliteye uygunluğunun, takibinin, gözetiminin ve izlenebilirliğinin sağlanmasıdır.

2. ALANYAZIN

Bu bölümde; Kalite Güvencesi bağlamında Açık, Uzaktan ve Dijital Eğitim ile Çevrimiçi Eğitim, Çevrimiçi Öğrenme, E-Öğrenme kavramları incelenmiştir. Çevrimiçi eğitimde, çevrimiçi derslere yönelik olan kaynaklar, uygulamalar araştırılmıştır.

2.1. Açık, Uzaktan ve Dijital Eğitim (ODDE)

Uzaktan eğitimin geleneksel modellerinden çevrimiçi dijital teknolojilerle desteklenen modellerini de kapsayan farklı tanımlar mevcuttur. Moore ve Kearsley (2011)'e göre; “Uzaktan eğitim, öğretim yapılan yerden farklı bir yerde gerçekleşen; özel ders tasarımı ve öğretim tekniklerinin kullanılmasını, çeşitli teknolojiler aracılığı ile iletişim kurulmasını ve belirli yönetsel düzenlemeler yapılmasını gerektiren, planlanmış bir öğrenmedir (Moore ve Kearsley, 2011)”. Dolayısıyla çevrimiçi uzaktan eğitim; içerik ve uygulama olarak teknoloji tabanlı, geleneksel yüz yüze eğitimden farklı uygulamaları içeren bir öğrenme yöntemidir. Öğreten ve öğrenenin, kurumsal bir altyapıda farklı lokasyonlarda, eşzamanlı ve/veya eşzamansız, e-öğrenme kaynaklarını/malzemelerini ve bilgi iletişim araçlarını kullandığı etkileşimli yapılandırılmış bir eğitimidir. Bu bağlamda “uzaktan eğitim yüz yüze eğitime göre farklı öğrenme-öğretme strateji, yöntem ve tekniklerinin kullanılmasını gerektirmektedir (Koçdar, 2011, s.4-5)”. Dolayısıyla uzaktan eğitim öğrenmede iletişim teknolojilerinin kullanıldığı çağdaş bir öğrenme yöntemidir. Türkiye’de ilk açıköğretim uygulamasına başlayan günümüze kadar ulusal ve uluslararası alanda önemli bir yeri olan Mega Üniversite Anadolu Üniversitesine göre; “Uzaktan öğretim, her yaştan, her gelir ya da meslek grubundan insanın yararlanabileceği, insanların kendi üretkenliğini yitirmeden kendi hızına göre hareket edebileceği eğitimini buna göre sürdürebileceği bir sistemdir. En büyük avantajlarından biri de; farklı lokasyonlardaki öğreten-öğrenen, eğitim kaynak ve malzemelerini bilişim teknolojileri aracılığı ile bir araya getirerek uzaktan eğitim teknolojilerinden yararlanmasını sağlayan bir eğitim felsefesidir (ANAÜ, 2002)”. Açıklık ve uzaktan kavramının eşgüdümlü çalıştığı uzaktan eğitim günümüzde dijital kavramını da diğer kavramlarına ilave etmiştir ve alanyazında Açık, Uzaktan ve Dijital Eğitim (ODDE) olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu yeni kavramlar örüntüsü ile açık, uzaktan ve dijital eğitim; “içeriği sunmak ve iletmek için eğitim teknolojilerinin, dijital medyanın ve araçların kullanıldığı, ayrıca iletişimi, etkileşimi, işbirliğini, değerlendirmeyi kolaylaştıran ve

destekleyen her türlü öğretme ve öğrenme sürecini içerir (Zawacki-Richter ve Jung, 2023, s.5)”. Tüm bu tanımları özetlediğimizde, açık, uzaktan ve dijital eğitimin, eşzamanlı, eşzamansız, lokasyondan bağımsız, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı, çevrimiçi öğrenme uygulamalarının dijital ortamda birçok bileşenden oluştuğu, multidisipliner bir öğrenme alanı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda “geleneksel uygulamalara alternatif öğrenme yöntemi olmakla beraber yüz yüze eğitim ile aynı süreçte de yapılabilmektedir. Ayrıca “internet, web uygulamalarının kullanılarak, açıklık ilkesi ve dijital araçlarla desteklemiş uzaktan eğitim öğrenen sınırlılıklarını kaldırmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanıldığı için pragmatist yaklaşımdır. Uzaktan eğitim disiplinler arası bir alandır (Bozkurt, 2017, s.117)”. Dolayısıyla multidisipliner uzaktan eğitimin önemli bileşenleri çevrimiçi öğretim, çevrimiçi programlar ve çevrimiçi dersler ön plana çıkmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim alanına hızlı uyum sağlaması, öğrenenlerin bilgiye ulaşmada dijital ortamları ve açık eğitim araçlarını yoğun kullanmaları da çevrimiçi öğrenme, kaliteli çevrimiçi derslerin gelişme ve teknolojiye uyum sürecini etkilemiştir. Dijital ortamda üretilen çevrimiçi öğretim tasarımlarının, kullanılan teknolojik altyapıların çevrimiçi öğrenme ve çevrimiçi ders kalitesini olumlu ya da olumsuz etkileyebileceği öngörülmektedir. Çevrimiçi öğrenme kavramı açık, uzaktan ve dijital eğitimin en önemli bileşeni haline gelmiştir.

2.2 Açık ve Uzaktan Eğitim Kapsamında Çevrimiçi Öğrenme

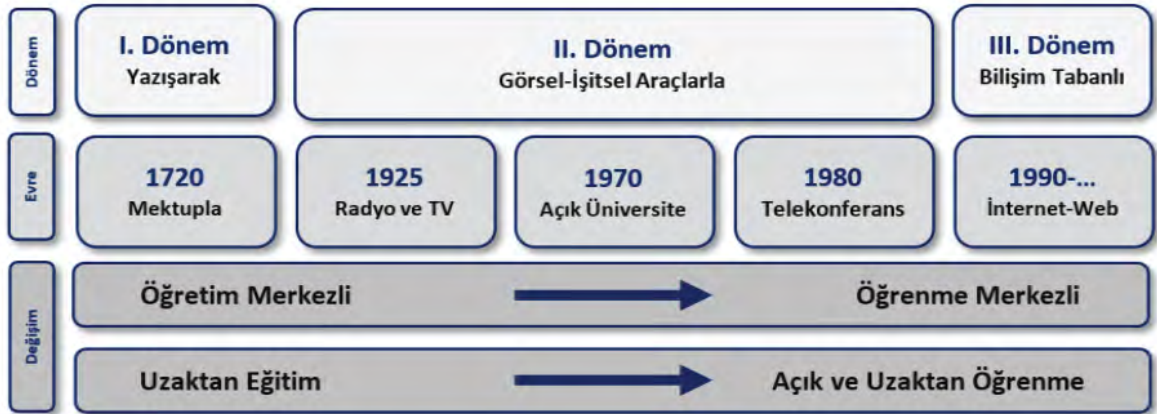
Çevrimiçi öğrenme, e-öğrenme (e-learning) olarak da ifade edilmektedir. “İnternet erişimi sağlanarak bilgisayar ve mobil cihazlarda web tabanlı uygulamalarla çevrimiçi ağlar kullanılarak gerçekleşen öğrenmedir. Dolayısıyla çevrimiçi/e-öğrenme kavramlarının birbirlerinin yerine kullanıldığı sonucuna ulaşılabılır.

Alanyazında benzer tanımlar olmakla beraber; Çevrimiçi eğitim, öğretim faaliyetlerinin öğrenenlere bilgisayar ağları vasıtasıyla sunulan öğrenme yöntemini ifade eder. Öğrenenlerin internet erişimi ile bilgisayar ve mobil cihazlar üzerinden öğrenme yönetim sistemleri ya da farklı programlar üzerinden dersler alabilmesine zemin sağlar. Ağlar üzerinden web tabanlı ders uygulamaları ve e-öğrenme malzemeleri ile tasarlanan içerikler açık ve uzaktan öğrenmedir. Anadolu Üniversitesi (2002) uzaktan çevrimiçi öğrenme; tanımına göre; “Öğrenenlerin birbirlerinden ve öğrenme kaynaklarından (öğreten dahil)

zaman ve/veya mekan bağlamında ayrı olduğu, öğrenenlerin kendi aralarındaki ve öğrenme kaynaklarıyla aralarındaki etkileşimlerin uzaktan iletişim teknolojileri yardımıyla gerçekleştirdiği biçimlendirilmiş, yarı-biçimlendirilmiş ve biçimlendirilmemiş öğrenme sürecidir (ANAÜ, 2002)”. Dolayısıyla teknolojinin yoğun kullanıldığı çevrimiçi öğrenme yöntemi açık ve uzaktan olması nedeniyle ve teknolojinin desteğiyle esnek, ön koşulsuz, kısıtlamaların olmadığı bir ortam sunmaktadır. Eğitimde bu özgürlükler sunulurken “öğrenene kendi öğrenme sorumluluğu kazandırmaktadır. Eğitimde yaşam boyu fırsat eşitliği sağlamaktadır. Bilgiye ulaşmada bireyin kendi kendine öğrenmesine dayanan ve kurumsal bir yapıya sahip yenilikçi bir eğitim sistemidir. (ANAÜ, 2002)”. Uzaktan eğitim veren yükseköğretim kurumları, yüz yüze eğitim yapan kurumlar, çevrimiçi öğrenme ortamlarından yararlanmaktadır. Eğitimde kalitenin artması için çevrimiçi eğitim teknolojisinin desteğinden faydalanmaktadır. Çevrimiçi öğrenme, uzaktan eğitim kurumlarına alternatif bir eğitim alanı sağlarken bilişim teknolojisinin desteğiyle nitelikli eğitim verme imkanı da sunmaktadır. Bu bağlamda uzaktan eğitimin gelişim süreci 5 Nesil ile açıklanmaktadır. Çevrimiçi uzaktan eğitimde gelişim süreci evreleri 4. Ve 5. Nesline yönelik yapılan tanımlarda “4. Nesil internet teknolojilerinin kullanıldığı esnek öğrenme modeli; 5. Nesil internet, web, mobil teknolojiler gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin tüm özelliklerini içinde barındıran zeki, esnek öğrenme modeli olarak tanımlanmaktadır (Moore ve Kearsley, 2011)”. Bu yönleriyle yönüyle uzaktan eğitim ile çevrimiçi eğitim arasında çok yakın bir ilişki olduğunu söylenebilir (Uysal ve Kuzu, 2011, s.124)”.

Çevrimiçi uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitim uygulayan kurumlar genelde, çevrimiçi eğitimde öğrenme aracı olarak; masaüstü bilgisayarları, tabletleri, cep telefonlarını, web sitelerini, e-posta iletişimini, forumları, canlı toplantı/video konferans teknolojilerini, web tabanlı öğrenme yönetim sistemi yazılımlarını kullanmaktadır. Özellikle bu araçlar içindeki öğrenme yönetim sistemleri; yazılım altyapısı ile öğretim tasarımına, ders içeriklerinin oluşturulmasına yönelik çevrimiçi öğrenmenin web ortamındaki tüm uygulama bileşenlerini sağlamaya çalışmaktadır. Uzaktan eğitim sistemi, yükseköğretim kurumunun çevrimiçi sistem teknolojisi desteğinden faydalanarak tek bir merkezden e-öğrenme malzemelerini ve diğer e-öğrenme bileşenlerini etkileşime açma imkanı sağlayabilmektedir. Geçmişte konvansiyonel olarak mektupla, radyo, tv, telefonla gerçekleştirilen ve bazen sadece basılı

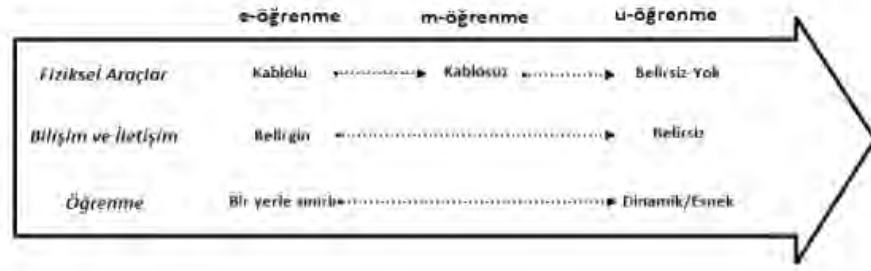
materyallerin gönderildiği uzaktan eğitimde, bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve eğitim alanına etkisi sayesinde daha nitelikli öğrenme süreçlerine imkan sağlanmaktadır. Bu nedenle çevrimiçi öğrenme sistemi uzaktan eğitim alanında öncelikli ve tercih edilen duruma gelmiştir. İnsanların her geçen gün mobil hale gelmesi ile mobil öğrenme uygulamaları da kendini eğitime adapte ederek çevrimiçi öğrenme ortamında hızla gelişmeye başlamıştır. Uysal ve Kuzu (2011) bilişim teknolojilerinin entegrasyonunu açıklarken, “üniversitelerin genel eğilimleri elektronik ortamları kullanmaya yönelik olmakta ve öğrencilerine çevrimiçi olanaklarla ders ortamı sunmalarını gerektirmektedir. Ayrıca eğitim süreçlerinde çevrimiçi bilişim teknolojilerinin entegrasyonu ile bireylerin öğrenme ve kendini yenileme ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için sayıları sürekli artan çevrimiçi eğitim programları açılmaktadır (Uysal ve Kuzu, 2011, s. 49-74)”. Çevrimiçi öğrenme diğer bir tanımla e-öğrenme olarak da tanımlandığı ifade edilmiştir. Çalışmada çevrimiçi öğrenme ve e-öğrenme ifadeleri zaman zaman beraber ve ayrı olarak kullanılmıştır. E-Öğrenme kapsamında: “Uzaktan eğitimden açık ve uzaktan öğrenmeye doğru yaşanan değişim dönem ve evreler dahilinde (Şekil 2.1.); Açık ve Uzaktan Öğrenme (AUÖ) bazı dönemlerden oluşmaktadır (Bozkurt, 2016, s.58)”.

Şekil 2.1. Uzaktan eğitimin açık ve uzaktan öğrenmeye doğru yaşanan değişim, dönem ve evreler (Bozkurt, 2017, s.88).

Uzaktan eğitim ile bağlayan öğrenmede değişim süreci incelendiğinde 1720 yılında yazışarak mektupla başlayan 1. Dönem, 1925 yılından 1980’li yıllara kadar kullanılan Görsel-İşitsel araçların devreye girdiği 2. Dönem takip etmektedir. Bu dönemde Radyo-TV, Açık Üniversite ve Telekonferans yöntemlerini kullanıldığı görülmektedir. 1990’lı yıllardan

tibaren bilişim tabanlı internet-web uygulamalarının kullanılmaya başlayan 3. Dönem günümüz sürecini de şekilelendirmeye başlayan dönem olarak adlandırılabilir. “1999 yılı sonrası 2000’li yıllar itibariyle internet ve erişim hızının artması ile ağlarla bağlanma artarken E-Öğrenme yöntemi öğretim alanının yanında iş hayatında üretim, servis, hizmet alanlarında etkili olmaya başlamıştır. Özellikle profesyonel alanda çalışanların yetiştirilmesi için performanslarını destekleyici gelişim aracı olarak kullanılmıştır (Bozkurt, 2016, 55-81)”. Çevrimiçi öğrenme, “teknolojik gelişmeler ile her geçen gün daha da önemini artırmaktadır (Bozkurt, 2016, 55-81)”. 3. dönemdeki gelişim sürecinde çevrimiçi öğrenme kavramının altında e-öğrenme modeli çeşitlenmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak e-öğrenme m-öğrenme ve u-öğrenme çevrimiçi öğrenmede kullanılan yöntemler olmuştur (Bozkurt, 2016, 55-81)”. Özellikle 2000’li yıllarda internet ortamında kullanıcıların ağlarla bağlanma (Connectivity) sayılarının artması e-öğrenmenin küreseleşmesine sebep olmuştur. Siemens (2002)’ e göre bu durum; Web 1.0 sonrası mobil cihazlara yönelik internet erişim hızını arttıran 3G teknolojisidir. Buna bağlı olarak mobil cihazlar için Web tabanlı uygulamalar artmıştır. Uygulamaların herkesin elinde olan ve 7/24 kullanılan cep telefonlarında kullanılması ile mobilite de artmış, etkileşimli bir ortam meydana gelmiştir. Bu durum ağlarla bağlanmanın en etkili başladığı bir dönem olarak düşünülebilir. Dolayısıyla, E-Öğrenme, teknoloji alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak ortaya çıkmıştır (Siemens, 2002)”. Özellikle tablet, cep telefonu gibi mobil cihazların yoğun kullanılmaya başlamasıyla “mobilite artınca öğrenme kanalları, sosyal medya uygulamaları çeşitlenmiş, sanal ortamda video, resim, anlık mesaj gibi karşılıklı içerik paylaşımları da çoğalmıştır. Bu durum E-Öğrenme modelini bir adım öteye taşımıştır. Mobilitenin artmasına destek sağlayan yeni olgu mobil M-Öğrenme kavramının doğmasına vesile olmuştur (Bozkurt, 2016)”. M-Öğrenme e-öğrenmenin önemli bir bileşeni hale gelmiştir. Mobilite, ulaşılabilirlik, erişim için kullanılan cihazlar, öğrenme yönetim sistemleri ve uygulamaları en önemlisi her an ulaşılabilir olma durumu birleştiğinde mobil öğrenmenin yanında yeni bir model olgusunu gündeme getirmiştir. Ayrıca M-Öğrenmenin uzantısı olarak (Şekil 2.2.) U-Öğrenme kavramı; cihaz, yer ve zamandan bağımsız her an öğrenme faaliyetinin gerçekleşebileceği ulaşılabilir öğrenme (u-öğrenme) (ubiquitous learning) şekline dönüşmüştür (Bozkurt, 2016)”.

Şekil 2.2. E-öğrenme, m öğrenme ve u-öğrenmenin karşılaştırması (Park, 2011).

Bilişim tabanlı ağlarla bağlanmanın arttığı dönem olan üçüncü dönemde Bozkurt'a göre (2016); "e-öğrenme, m-öğrenme ve u-öğrenme modellerinin ortak noktası ve baskın özellikleri bu öğrenme modelleri kapsamında soyut (yazılım) ve somut (donanım) teknolojilerindeki gelişmeler ve çevrimiçi uygulamalardır. Dolayısıyla bu öğrenme modellerinde yapılan her etkileşim ile dijital bir ize sahip olunmakta ve çevrimiçi öğrenmede etkileşimin büyük miktarda ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Bozkurt, 2016, s.55-81)". Dolayısıyla çevrimiçi öğrenme; bilişim teknolojisinin desteği ile internet üzerinden ağlarla bağlanılarak web tabanlı uyumlu cihazlarla iletişim ve etkileşim ortamını sağlayabilmektedir. Çevrimiçi öğrenme aynı zamanda öğrenen merkezli, e-öğrenme, m-öğrenme, u-öğrenme modellerini kapsayan web tabanlı çevrimiçi ortam olarak değerlendirilmektedir.

Çevrimiçi Eğitim/Çevrimiçi Öğrenme/E-Öğrenme, bilişim teknolojisinde yaşanan, devam eden gelişmeler sayesinde, açık ve uzak öğrenmede en yenilikçi model olmuştur. Küreselleşme süreci bu olguyu destekler nitelikte görünmektedir. Öğretim kurumlarındaki geleneksel yüz yüze eğitim modeli, çevrimiçi uzaktan eğitim ile birleştirilmiştir. Her geçen gün çevrimiçi öğrenmeye yönelik talepler artmaktadır. ENQA 'nın yayını "E-Öğrenmenin Sağlanması Kalite Güvencesi için Hususları (Considerations for Quality Assurance of E-Learning Provision) (ENQA, 2018) başlıklı raporuna göre;

E-öğrenmenin tanımı ve özellikleri ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir. Ortak bir anlayışı paylaşmak için belgeyi okumakla ilgili e-öğrenme terimlerini ve eğitim yöntemlerini netleştirmek gerekir. Çalışma grubu, Tony Bates tarafından formüle edilen tanımların (aşağıda görülmektedir) çalışmalarının bağlamı için geçerli olduğunu düşünmektedir.

Uzaktan eğitim kursları; Kampüste hiçbir dersin yapılmadığı kurslardır. Tüm eğitim uzaktan yapılır. Uzaktan eğitim kursları, video/ses konferansı ve internet veya baskı tabanlı olanlar gibi çeşitli dağıtım yöntemlerini kullanabilir.

Çevrimiçi kurslar; Birincil dağıtım mekanizmasının internet olduğu bir tür uzaktan eğitim. Bunlar eşzamanlı veya eşzamansız olarak verilebilir. Tüm eğitim uzaktan yürütülür.

- Eşzamanlı çevrimiçi kurslar; Öğrencilerin ve bir öğretmenin aynı anda, ancak kurumsal bir kampüs dışında farklı yerlerde katıldıkları kurslar. Bu kurslar video konferans, web konferansı, sesli konferans vb. yöntemlerle verilebilir.
- Asenkron kurslar; Öğrencilerin öğretim elemanı ile aynı saatte oturumlara katılma zorunluluğunun olmadığı dersler. Bunlar, örneğin bir öğrenme yönetim sistemi kullanan basılı tabanlı kurslar veya çevrimiçi kurslar olabilir.

Çevrimiçi programlar; Kampüs içi herhangi bir derse ihtiyaç duymadan tamamen çevrimiçi dersler olarak tamamlanabilen, tamamen kredilendirilebilir bir program. Bunlar eşzamanlı veya eşzamansız olarak verilebilir.

Karma/hibrit kurslar; Bunlar, hem çevrimiçi hem de yüz yüze öğretimi herhangi bir kombinasyonda birleştirmek için tasarlanmış kurslardır.

Diğer uzaktan ve çevrimiçi eğitim biçimleri şunları içerir:

OER (açık eğitim kaynakları); Öğretmenler ve öğrencilerin kullanımı için ücretsiz olarak sunulan, yani ücretsiz olarak ve materyalin uyarlanabileceği ve yeniden kullanılabilirliği şeklinde çok az veya hiç kısıtlama olmadan sunulan materyaller.

MOOCS (kitlese açık çevrimiçi kurslar). Çok sayıda katılımcı için tasarlanmış, genellikle ücretsiz ve herhangi bir giriş şartı olmaksızın sunulan çevrimiçi kurslar. Tam bir kurs deneyimi ve genellikle yeniden kullanımı ücretsiz olmayan içerik sunmaları nedeniyle OER'lerden ayrılırlar (ENQA, 2018).

Öğrenme kavramının temel tanımı içinde “yüz yüze öğrenme, esnek öğrenme, derin öğrenme, aktif öğrenme, katılımcı öğrenme, çevrimiçi öğrenme, açık ve uzaktan öğrenme kavramlarının bu anlayışın bir sonucu olduğu söylenebilir (Uysal, 2016, s.89)”. Öğrenme kavramı içinde çevrimiçi öğrenmede yenilikçi bir öğrenme yöntemidir. Çevrimiçi öğrenme uzaktan eğitim şekli olup internette gerçekleşmekte ve bu öğrenme modelinde öğretmenler rehber, öğrenenler işbirlikçi olup öğretmenler ve öğrenenler etkileşim içinde olmaktadır. Özellikle e-öğrenme COVID-19 döneminde sokağa çıkma yasağı nedeniyle insanlar evlerinde kalınca ve deprem nedeniyle üniversiteler uzaktan eğitime geçince çevrimiçi eğitim; çocuklar, gençler, yetişkinler ve çalışanlar için en uygun öğrenme biçimi haline gelmiştir. Bu bağlamda gelecekte gelişme potansiyeli yüksek kaliteli çevrimiçi uzaktan eğitim/çevrimiçi öğrenme her zaman bireysel ve kurumsal öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaya uygun görünmektedir. Çevrimiçi öğrenme/e-öğrenme nedir? bağlamında Kayabaş, 2022) çevrimiçi öğrenmeyi şöyle açıklamaktadır; “E-Learning (e-Öğrenme)” ibaresini ilk kullanan

eğitim teknolojisi uzmanı Elliot Masie (2005)' dir. E-Learning (e-Öğrenme) kavramı ilk kez Tech-Learn (ABD) konferansında 1999 yılında kullanılmıştır. Çevrimiçi öğrenme ya da e-Öğrenme 'bireyselleştirilmiş, kapsamlı, dinamik ve gerçek zamanlı içeriklerin sunulduğu yüksek hızda değerler zinciriyle bütünleştirilmiş tam zamanında eğitim' olarak tanımlanmaktadır (Kayabaş, 2022, s.1-9). Diğer bakış açısıyla e-öğrenmeyi açıklarken sadece bilişim teknolojilerinin desteğinin yeterli olabileceği algısının oluşmaması gerekmektedir. Özellikle çevrimiçi ders öğretim tasarımlarında uzman insan kaynağının, ekip çalışmasının, yaratıcılığın, doğru teknolojiyle uyumlu olamsı beklenmelidir. “Çevrimiçi öğrenme/e-Öğrenme sadece bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğretme-öğrenme süreçlerine uygulanmasının ötesindedir. Bireyin öğrenmesini kolaylaştırma amacıyla Çevrimiçi öğrenme/e-öğrenme içerikleri kişiselleştirilebilir, günün koşullarına uygun şekilde farklılaştırılabilir, geri bildirimler sağlanabilir, öğrenme süreci raporlanabilir. Çevrimiçi öğrenme/e-Öğrenme materyalleri kısa sürede güncellenebilir (Kayabaş, 2022, s.1-9)”. Çevrimiçi öğrenme ağlarla yayıldıķça ve çoklu medyanın insanların ayrılmaz bir parçası haline geldikçe gelişim sürecini hızla devam ettirmekte ve eğitim endüstrinin en önmeli ürünü haline dönüşmektedir. “Küresel Çevrimiçi öğrenme/e-öğrenme pazarı 2020'de 222.2\$ milyar değerine ulaştı. e-Öğrenme pazarına yönelik öngörülerde %15.9'luk bir büyüme ve 2027 yılına kadar 660,8\$ milyar seviyesine ulaşması beklenmektedir (Kayabaş, 2022, s.1-9)”. Bu öğrenme yöntemi coğri olarak her yere ulařtıķça kişisel eğitim maliyetleri azalırken, sayısal dağıtım arttıķça çevrimiçi öğretim kurumlarının toplamda elde ettiği eğitim ücretleri her geçen gün daha da büyümektedir. E-öğrenme; coğrafi olarak sınırlı zamana ve/veya ulaşım kaynaklarına sahip öğrenenlere çok hızlı ulaşılır. Öğrenme-öğretme süreçlerindeki maliyetleri düşürür. Yüz yüze iletişimde yaşanan sıkıntıları azaltır. İş ve kişisel gelişim süreçlerinin iç içe yürütülmesine yardımcı olur. Sınıf içi öğrenme yöntemleriyle erişilemeyen büyük kitlelere öğrenme hizmeti sunar ve öğrenen merkezlidir (Kayabaş, 2021, s.1-9)”. Bu öğrenme modelinde zaman sınırı olmadığı için öğrenme süreçlerindeki geri bildirim mekanizması diğer öğrenme yöntemlerine göre fark yaratmaktadır. Öğrenmede bireyin tüm öğrenme etkinliği raporlanabilir. Bu çeşitlilikler öğrenlere cazip gelmektedir. E-öğrenme sürecine giren ve farklı kültürlerde ve ülkeden gelen öğrenenlere fırsat eşitliği sunulmaktadır. “Çok sayıda öğrenciye ulaştırılacak çok sayıda içerik varsa, öğrencilerin yer ve zaman kısıt varsa, öğrencilerin, bireysel farklılıkları birbirinden çok ayrışıyorsa, yüz yüze iletişim

sıkıntısı varsa, öğrencilerin, geçmiş öğrenme deneyimleri ve hazır bulunuşlukları birbirinden çok farklı ise, aynı öğrenme içeriği farklı amaçlarla tekrar tekrar kullanılacaksa, öğrencilerin en azından temel bilgisayar ve internet becerilerine sahip olmasını, bilişsel becerileri geliştirmeyi amaçlar, öğrencilerin öğrenmeye ayıracakları sınırlı zamanları olduğu için öğrenenler motive edilmeye ihtiyaç duyar (Kayabaş, 2021, s.1-9)”. Bu bağlamda çevrimiçi öğrenme/e-öğrenme; öğrenenlere sunduğu bilişim teknolojisi avantajları ile öğrenim süreçlerini açık, esnek, zaman ve lokasyondan bağımsız, 7/24 ulaşılabilir hale getirmektedir. Bu noktada en önemli konular; uygulama alanları, derslerin tasarımı, içeriği ve kalitesidir. Dolayısıyla bilişim teknolojisine uyum çerçevesinde; çevrimiçi öğretim, çevrimiçi programlar ve çevrimiçi derslerde kalite uygulamalarına ilişkin araştırmalar yapılmaktadır.

2.3. Çevrimiçi Uzaktan Eğitimde Uygulama ve Araştırma Alanları

Çevrimiçi uzaktan eğitim esnek ve teknoloji destekli olduğu için yükseköğretimdeki “ders türlerinin tamamını kapsayabilir, dolayısıyla esnek bir öğrenme yöntemidir. Ders türlerine kolay adapte olabilecek teknolojik, nitelikli alt yapılarla desteklenebilir (Uysal ve Kuzu, 2011)”. Bu öğrenme yönteminde etkileşim ve motivasyon çok önemlidir. Dolayısıyla buna uygundur. Özellikle derslerin öğrenme yönetim sistemleri üzerinden modüler yapıda ve çevrimiçi uzaktan eğitim ders tasarımlarının yapılarak uygun şekilde verilebilmesi bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

Açık, Uzaktan ve Dijital Eğitim (ODDE) araştırması, “1960'larda ve 1970'lerde ortaya çıkmıştır ve bilimsel bir disiplindir” (Bozkurt ve Zawacki-Richter, 2023)”. Aslında bu tarihler uzay teknolojisi, bilgisayar teknolojisine bağlı bilişim araştırmalarının arttığı dönemlerdir. Geçmiş dönemlerde “ODDE alanında, o sıralarda araştırma konularının doğrulanmış bir meta-yapısı yoktu, yani alandaki bilgi birikimini düzenlemeye yardımcı olacak bir araştırma alanları haritası yoktu. Bir araştırma disiplininin yapısı, araştırmacılar için boşlukları ve öncelikli alanları belirlemenin temelini oluşturmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak ve alanın geniş ve disiplinler arası doğasını daha iyi tanımlamak için Zawacki-Richter (2009), daha sonra 3 M-Çerçevesi olarak bilinen doğrulanmış araştırma konuları çerçevesini geliştirmek için bir uluslararası Delphi çalışması yürütmüştür. Delphi çalışmasından üç geniş araştırma kategorisi çerçevelenmiştir. Bu doğrultuda, uluslararası akademisyenler, yöneticiler ve uygulamacılardan oluşan bir ekip tarafından Çevrimiçi

Uzaktan Eğitim: Bir Araştırma Gündemine Doğru (Zawacki-Richter ve Anderson, 2014) kitabında ayrıntılı olarak detaylandırılan 3 düzeyde 15 araştırma alanı (Tablo 2.1.) belirlenmiştir (Bozkurt ve Zawacki-Richter, 2023)”.

- Makro Düzey: uzaktan eğitim sistemleri ve teorileri (küresel sistem düzeyi)
- Orta Düzey: yönetim, organizasyon ve teknoloji (eğitim kurumlarının seviyesi)
- Mikro Düzey: uzaktan eğitimde öğretme ve öğrenme (bireysel öğrenci ve öğretmen seviyesi)

Anderson ve Zawacki-Richter'e (2014) göre, herhangi bir disiplinindeki bir araştırma gündemi, birbirine bağlı altı faaliyetten oluşan devam eden, yinelenen bir süreç olarak tanımlanabilir:

1. Daha önce hangi araştırmaların yapıldığını ölçün.
2. Bu araştırmayı gözden geçirin ve değerlendirin.
3. Nicelme ve değerlendirme temelinde yeni araştırma ihtiyaçlarını tanımlayın.
4. Bir araştırma gündeminde araştırma ihtiyaçlarına öncelik verin.
5. Yeni araştırmayı gerçekleştirin ve değerlendirin ve bunu yaparak...
6. Araştırma gündemini yeniden tanımlayın. (Zawacki-Richter ve Anderson, 2014)”.

Delphi çalışmasına göre 3 düzeyde 15 araştırma alanı aşağıdaki gibi detaylandırılmıştır;

Makro Düzey (Macro Level): Erişim, Eşitlik ve Etik, Eğitim Küreselleşmesi ve Kültürlerarası Konular, Uzaktan Eğitim Sistemleri ve Kurumları, Teoriler ve Modeller, Uzaktan Eğitimde Araştırma Modelleri ve Bilgi transferi.

Orta Düzey (Meso Level): Yönetim ve Organizasyon, Maliyet ve Fayda, Eğitim Teknolojileri, İnovasyon ve Değişim, Mesleki Gelişim ve Öğretim elemanı Desteği, Öğrenci Destek Hizmetleri, Kalite Güvencesi.

Mikro Düzey (Micro Level): Öğretim Tasarımı, Öğrenme Topluluklarında Öğrenme ve Etkileşim, Öğrenen Özellikleridir. Yükseköğretim çevrimiçi uzaktan eğitim sürecinde olması gereken alanlar (Tablo 2.1.)’de belirlenmiştir (Zawacki-Richter ve Anderson, 2014), s.1-507)”.

Tablo 2.1. Çevrimiçi Uzaktan Eğitim Araştırma Alanları (Richter, 2009).

Makro Düzey (Macro Level)	Orta Düzey (Meso Level)	Mikro Düzey (Micro Level)
Uzaktan Eğitim Sistemleri ve Teoriler	Yönetim Organizasyon ve Teknoloji	Uzaktan Eğitimde Öğretme ve Öğrenme
1. Erişim, Eşitlik ve Etik	6. Yönetim Ve Organizasyon	13. Öğretim Tasarımı
2. Eğitim Küreselleşmesi ve Kültürlerarası Konular	7. Maliyetler ve Faydalar	14. Öğrenme Topluluklarında Öğrenme ve Etkileşim
3. Uzaktan Eğitim Sistemleri ve Kurumları	8. Eğitim Teknolojileri	15. Öğrenen Özellikleri
4. Teoriler ve Modeller	9. İnovasyon ve Değişim	
5. Uzaktan Eğitimde Araştırma Modelleri ve Bilgi transferi.	10. Mesleki Gelişim ve Öğretim elemanı Desteği	
	11. Öğrenci Destek Hizmetleri	
	12. Kalite Güvencesi	

Makro Düzey: Uzaktan Eğitim Sistemleri ve Teoriler

1. Erişim, eşitlik ve etik: yeni medya tarafından sağlanan uzaktan eğitime erişimin demokratikleştirilmesi ve sınırlı kaynaklara ve zayıf altyapıya sahip olanlara yüksek kaliteli eğitim sunmanın yollarını bulmak. Gelişmekte olan bölgelerde uzaktan eğitimin (sürdürülebilir) sağlanmasına atıfta bulunan konular. Örneğin, uzaktan eğitimin (örneğin, mobil öğrenme aracılığıyla) dijital uçurumu daraltma (veya genişletme) üzerindeki etkisi nedir? Eğitime erişim açısından ICT (bilgi ve iletişim teknolojileri) ve/veya OER'nin (açık eğitim kaynakları) rolü nedir? Uzaktan eğitimin eşitsizliği azaltmak ve hem yüksek kaliteli hem de karşılanabilir eğitim fırsatlarını teşvik etmek için doğal ve açık bir hedefi olmalı mı?
2. Eğitimin küreselleşmesi ve kültürlerarası konular: küresel dış çevreye ve itici güçlere atıfta bulunan yönler; küresel uzaktan eğitim pazarının gelişimi; aracı ve çok kültürlü ortamlarda öğretme ve öğrenme; ve profesyonel gelişim ve müfredat geliştirme üzerindeki etkileri.
3. Uzaktan öğretim sistemleri ve kurumları: uzaktan eğitim dağıtım sistemleri, ulusötesi programların geliştirilmesinde kurumsal ortaklıkların rolü ve geleneksel eğitim ile uzaktan eğitim kurumlarının (hibrit veya karma mod) birleşmesi üzerindeki BİT'in etkisi.

4. Teoriler ve modeller: uzaktan eğitim için teorik çerçeveler ve temeller, örneğin, öğretim modellerinin teorik temeli, bilgi yapılandırma, öğrenciler arasındaki etkileşim ve sosyal yapılandırmacılık, bağlantıcılık ve yeni öğrenme teorilerinin uzaktan eğitim uygulaması üzerindeki etkisi.
5. Uzaktan eğitimde araştırma yöntemleri ve bilgi transferi: metodolojik hususlar, uzaktan eğitim araştırmasının ve yazmanın uygulama üzerindeki etkisi ve meslek kuruluşlarının ve yüksek öğretim kurumlarının uygulamayı iyileştirmedeki rolü. Literatür taramaları ve uzaktan eğitim tarihi ile ilgili çalışmalar da bu alan içerisinde yer almaktadır.

Orta Düzey: Yönetim, Organizasyon ve Teknoloji

6. Yönetim ve organizasyon: uzaktan eğitim programlarının geliştirilmesi, uygulanması ve sürdürülebilir sunumu için stratejiler, yönetim ve organizasyonel altyapılar ve çerçeveler. Uzaktan eğitimde başarılı liderlik için neler gereklidir? Uzaktan eğitim ve sürekli eğitim, yaşam boyu öğrenme ve çevrimiçi öğrenmenin kurumsal politikalar ve yasal konular (telif hakkı ve fikri mülkiyet) üzerindeki etkisiyle ilgili politikalar.
7. Maliyetler ve faydalar: uzaktan eğitimde finansal yönetim, maliyetlendirme, fiyatlandırma ve iş modellerine atıfta bulunan yönler. Verimlilik: Uzaktan eğitim programlarının yatırım getirisi veya etkisi nedir? ICT'nin maliyetlendirme modelleri ve uzaktan eğitim sunumunun ölçeklenebilirliği üzerindeki etkisi nedir? Uygun maliyetli ancak anlamlı öğrenci desteği nasıl sağlanabilir?
8. Eğitim teknolojileri: uzaktan eğitim için eğitim teknolojisindeki yeni trendler (ör. çevrimiçi öğrenme ortamları ve bunların öğretme ve öğrenme için sağladığı olanaklar).
9. İnovasyon ve değişim: yeni medya ile eğitim inovasyonuna atıfta bulunan konular ve kurumlardaki değişimi desteklemek ve kolaylaştırmak için önlemler (örneğin, öğretim üyeleri için teşvik sistemleri, personelin iş yüklerine atıfta bulunan hususlar, terfi ve görev süresi).
10. Mesleki gelişim ve fakülte desteği: yenilik ve değişim için bir ön koşul olarak mesleki gelişim ve fakülte destek hizmetleri. Çevrimiçi öğretmenlerin, danışmanların ve destek hizmeti personelinin yetkinlikleri nelerdir ve bunlar nasıl geliştirilebilir?
11. Öğrenci destek hizmetleri: öğrenci destek sistemlerinin altyapısı ve organizasyonu (müstakbel öğrenciler için bilgi ve danışmanlıktan kütüphane hizmetlerine ve teknik desteğe, kariyer hizmetlerine ve mezun ağlarına kadar).
12. Kalite güvencesi: uzaktan eğitimde akreditasyon ve kalite standartlarına atıfta bulunan konular. Kalite güvencesi gereklilikleri ve yönetmeliğinin etkisi ve kaliteli öğrenci desteğinin kayıtlar ve okulu bırakma/devamlılık üzerindeki etkisi ve ayrıca uzaktan eğitimin geçerli bir eğitim sunumu biçimi olarak itibarı ve kabulü.

Mikro Düzey: Uzaktan Eğitimde Öğretme ve Öğrenme

13. Öğretim veya öğrenim tasarımı: müfredat ve ders geliştirme için öğretim tasarımı sürecinin aşamalarına atıfta bulunan konular. Çevrimiçi ders vermek için pedagojik yaklaşımlara (yapı iskelesi), (kültürel olarak uygun) çalışma materyalinin tasarımına, öğretme ve öğrenme için eğitim teknolojisindeki yeni gelişmelerin sağladığı fırsatlara (örneğin, Web 2.0 uygulamaları ve mobil cihazlar) ve ayrıca uzaktan eğitimde değerlendirme uygulamaları.
14. Öğrenme topluluklarında öğrenme ve etkileşim: öğretim tasarımı hususlarıyla yakından ilgili olan, öğrenme ve öğretme süreci boyunca (çevrimiçi) ifadeyi, etkileşimi, yansıtmayı ve işbirliğini teşvik eden kurs tasarımıdır. Özel alanlar, çevrimiçi toplulukların gelişimini, cinsiyet farklılıklarını ve çevrimiçi iletişimde kültürler arası yönleri içerir.
15. Öğrenen özellikleri: uzaktan eğitim gören yetişkin ve daha genç öğrencilerin amaçları ve hedefleri, uzaktan eğitim öğrencilerinin sosyo-ekonomik yapıları, farklı öğrenme yaklaşımları, eleştirel düşünme eğilimleri, medya okuryazarlıkları ve özel ihtiyaçları. Öğrenciler çevrimiçi nasıl öğrenirler (öğrenci davranış kalıpları, öğrenme stilleri) ve uzaktan eğitim için hangi yeterlilikler gereklidir (örn. dijital okuryazarlık)? (Zawacki-Richter ve Anderson, 2014, s.1-507).

Yapılan araştırma alanlarına göre; çevrimiçi uzaktan eğitimde 15 (Onbeş) araştırma alanı alternatif ve anlamlı bir rehber niteliği taşımaktadır. Araştırma konusu kapsamında araştırma alanlarından Orta Düzey (Meso Level)-Yönetim Organizasyon ve Teknoloji alanında çevrimiçi uzaktan eğitimde “Kalite Güvencesi” araştırma alanı da bulunmaktadır. Çevrimiçi uzaktan eğitimde alanyazında 2023 yılında yayınlanmış akademik araştırmalardan biri de “Handbook of Open, Distance and Digital Education -Açık, Uzaktan ve Dijital Eğitimin El Kitabı’ dır (Zawacki-Richter ve Jung, 2023)”. Open, Distance and Digital Education (ODDE) -Açık, Uzaktan ve Dijital Eğitim konusu incelendiğinde açık ve uzaktan kavramının yanına dijital kavramın da ilave edildiği görülmektedir. Teknolojinin, öğrenme süreçlerini etkilediği özellikle bilişim teknolojisi destekli web tabanlı uygulamaların uzaktan eğitim süreçlerinde önemli bir yer edinmeye başladığı düşünülebilir. Öğreten ve öğrenenlerin günlük hayat içinde internette mobil cihazlarını ve uygulamalarını yoğun şekilde kullanmaları, aradığı bilgiye her an ulaşma isteği, dijital ortamların eğitime olan etkisinin bir göstergesi olabilir. Bu bağlamda çevrimiçi uzaktan eğitimin dijital ortamlardaki ağırlığının arttığı öngörülebilir.

Çalışmada (Zawacki-Richter ve Jung, 2023): Açık, uzaktan ve dijital eğitimi şekillendirmek konusu ile başlarken çevrimiçi uzaktan eğitim alanında; Tarih, teori,

araştırma; Küresel perspektif ve uluslararasılaşma; Organizasyon, liderlik ve değişim; Altyapı, kalite güvencesi ve destek sistemleri; Öğrenenler-Öğretenler, medya ve teknoloji; Tasarım, yöntem ve değerlendirme olarak Açık, uzaktan ve dijital eğitimde altı ana alanda süreç araştırması yapıldığı görülmektedir (Tablo 2.2.).

Tablo 2.2. Açık, Uzaktan ve Dijital Eğitim Süreçleri (Zawacki-Richter ve Anderson 2014, s.2-4).

1.	Tarih, teori, araştırma
2.	Küresel Perspektif ve Uluslararasılaşma
3.	Organizasyon, Liderlik ve Değişim
4.	Altyapı, Kalite güvencesi ve Destek Sistemleri
5.	Öğrenenler-Öğretenler, Medya ve Teknoloji
6.	Tasarım, Yöntem ve Değerlendirme

Araştırma konusu çevrimiçi dersler için kalite belegelendirme süreci önerisi kapsamında Açık, Uzaktan ve Dijital eğitimde Araştırma Trendleri (Research Trends in Open, Distance, and Digital Education)'da yayınlanan Zawacki-Richter ve Bozkurt (2023)'un makalesinde “Kalite Güvencesinde en önemli konulardan biri Öğrenci Desteğidir. Zamansal ve mekansal engellerin kaldırılmasıyla, daha fazla öğrenci eğitime erişme fırsatı bulmuştur. Bu durum aynı zamanda ODDE'de 100.000'den fazla hatta milyonlarca öğrencisi olan mega üniversitelerle kitleselleşmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Bozkurt ve Zawacki-Richter, 2023)”.

Kitleleşme ve bir yerde aşırı öğrenci yoğunlaşması ve talepleri nedeniyle yükseköğretim kurumlarının geleneksel yüz yüze öğretim sistemini ve altyapısını zorlayabilir. Pandemi ve sonrası “uzaktan öğretim sağlanmasının artmasıyla birlikte, düşük tamamlama oranları ve okul terkiyle sonuçlanan kalite sorunları ortaya çıkmıştır. Öğrenim hayatı süresince destek hizmetleri, öğrenen motivasyonu ve etkileşimi için önemlidir. Açık, Uzaktan ve Dijital Eğitimin (ODDE) kitlesel olması ve öğrenmenin teknolojisi eşgüdümlü hale gelmesiyle ve dönüşmesiyle birlikte “öğrenme süreçlerinin doğası ve özellikleri gereği,

kapsamlı ve işlevsel bir öğrenci destek sistemine sahip olması en önemli gereksinimlerden biridir. (Bozkurt ve Zawacki-Richter, 2023)”. Kalite güvencesinin nihai amacı öğrencilere mümkün olan en iyi çözümleri sunmaktır ve bu sistematik yaklaşımda, iç ve dış kalite mekanizmalarının, politikaların ve stratejilerin doğru kurgulanması gerekmektedir (Bozkurt ve Zawacki-Richter, 2023)”.

2.4. Kalite Güvencesi

Kalitenin farklı birçok tanıma ulaşmak mümkündür. “Kalite kelimesi Latince bir şeyin nasıl oluştuğu anlamına gelen "Qualis" kelimesinden türemiş olup "Qualitas" kelimesiyle ifade edilmiştir (Uysal ve Kuzu, 2011)”. Fransızca’dan qualite olarak Türkçe’ye geçen Kalite, Türk Dil Kurumu Sözlüklerinde “bir şeyin iyi ya da kötü olma özelliği, nitelik (TDK, 2022)” olarak tanımlanmıştır.

Türk Standartları Enstitüsü (2022)’ne göre Kalite; “herhangi bir ürün ya da hizmetin ihtiyaçları karşılamaya dayalı özellikleridir TSE, 2022)”. Uluslararası Standardizasyon Örgütü (2022) (International Organization for Standardization-ISO)’na göre; “Herhangi bir ürün ya da hizmetin ihtiyaçları karşılama özelliklerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır (ISO, 2022)”. Genel bilinen haliyle, standartlara uygunluk ya da şartnamelere uygunluk olarak tanımlanabilir. Bu tanımlar bağlamında ve halk arasında kaliteli kavramı en iyi olarak algılanırsa da kalite; ürün, hizmet ve sürecin, belli bir standardın gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığının kontrolü ve sonrası düzenleyici-önleyici faaliyetlerinin yapılarak standarda uygunluğunun doğrulanması, sağlanan doğrulanmış uygunluğun ara gözetimlerle tekrar kontrollerinin yapılması, değerlendirilmesi ve izlenmesidir.

“Eğitim bilimleri alanında Kalite; Öğretimi tamamlama, nicel olarak öğrenci performansı ile öğrenme sonuçlarını değerlendirilmesi, öğretim yöntemleri, öğrenme ortamları, eğitim materyalleri, öğrenme süreci, etkinlikler, içerik ve öğrencilere sunulan destek hizmetleri gibi nitel bileşenlerin nasıl etkili, verimli uygulanabileceğine yol gösteren bir göstergeler bütünüdür (Gümüsoğlu vd., 2020, s.1-2)” Daha da çoğaltılabilecek tüm bu tanımlamalar bağlamında kalite uygulaması ise; bir üretim, iş, hizmet, eğitim, ders vb. süreçlerin belirlenmiş kalite ölçüt, kriter, norm ve standarda göre uygunluğunu doğrulama işlemidir. Doğrulamaları düzenli aralıklarda ara gözetimler ile sürdürebilmektir. Ara gözetimlerdeki doğrulama sürecinde uygunsuzluk varsa “Kalite” tartışılır duruma

gelmektedir. Ancak uygunsuzlukların kapatılmasına yönelik Düzenleyici ve Önleyici Faaliyetler (DÖF) yapılmalıdır, uygunsuzluklar kapatılmalıdır. Tüm bu işlemler sonucunda süreçte uygunluk devam ediyorsa “Kalite” olgusu tekrar oluşabilir. Üretim/hizmet, eğitim sektöründeki iş süreçleri, yeni teknolojik gelişmeler, farklılaşmalar bu nedenle oluşabilecek yeni normlar kalite olgusunu direkt etkileyebilir. Bu nedenle kalite sürdürülebilirliği için kurumsal yapının yanında ürünün/hizmetin, eğitimde programların, derslerin kalite gereksinimlerine ve geliştirmelerine açık olması beklenir. Dolayısıyla Kalite Güvencesi (QA); Yükseköğretim kurumlarının, kalite yönetim sistemi yapısında uyguladığı idari ve işlemsel faaliyetleri içerir.

2.4.1. Yükseköğretimde kalite güvencesi

Yükseköğretimde kalite güvencesi uygulamaları, Yükseköğretim Kalite Kurulu tarafından yapılmakta ve akreditasyon süreçleri uygulanmaktadır. Kalite güvencesi “Yükseköğretim kurumunun kurumsal olarak ENQA ile uyumlu YÖKAK iç ve dış kalite standartları kapsamında tanımlanmış kalite ve performansını standarda göre yerine getirmesi iyileştirme geliştirme alanları kapsamında tüm süreçlerini tanımlayarak güvence altına alınmış planlı ve sistemli işlemlerdir (Koçdar, 2011, s.9)”. Kalite güvencesi üniversitelerin kurumsal yapısına sistemsel yaklaşım getirmektedir. Üniversitelerin kendi iç yapısında kalite birimleri tarafından üst yönetime bağlı bir yapı içinde yerini bulmaktadır. Bu yapı tüm birimlerde kalite uygulamalarını diğer birim kalite temsilcileri ile hayata geçirmeye çalışmaktadır. Kalite güvencesinin süreç bileşenleri, kalite yönetimi çerçevesinde öğretimin, programların, derslerin bir standarda veya kriter listesine göre değerlendirilmesi, onaylanması, etiketlenmesi ya da belgelenmesidir. “Onaylama ile benzeri uygulamaları ve akreditasyon sürecini de kapsayan genel bir terim olarak düşünülebilir (Koçdar ve Aydın, 2012, s-61)”. Yükseköğretimde (YÖKAK) tarafından tanımlanan Kalite Güvencesi sistemi; “Yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretim, araştırma ve toplumsal katkı faaliyetleri ile idari hizmetlerinin iç ve dış kalite güvencesi ve akreditasyon süreçlerini planlama ve uygulama esaslarının tümünü kapsar (YÖKAK, 2020)”. 5 (Beş) maddeden oluşan “Kalite Güvencesi” prensipleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

1. Kalite güvencesi kültürünün kurumsal olarak üniversitede yaygın hale getirilmesi,
2. Kalite güvencesi bağlamında yapılan çalışmaların üniversitenin belirlediği ve yayınladığı

kalite politikası esaslarına dayanması,

3. Akademik olarak üniversite bünyesindeki öğretim elemanlarının, tüm idari personelin yönetsel konularda kalite süreçlerine hakim olması ve asli görevlerinden biri olarak görmesi,
4. Kurumsal faaliyetlerin planlanarak, plan dahilinde adım adım uygulanması sonuçlarının ölçme değerlendirilmesinin yapılması ve gelişme alanlarının tespit edilmesi buna yönelik geliştirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi,
5. Üniversitede kurumsal olarak tüm faaliyet ve süreçlerdeki ilkeler dahil görev tanımlarının yapılması ve yazılı hale getirilerek uygulanmasıdır (YÖKAK, 2020).

Bu prensipler dahilinde genel beklenti ve yaklaşım; yükseköğretim kurumu uzaktan eğitim kalite güvencesi sisteminin, “ulusal ve uluslararası standartları, mevzuatın gereklerini karşılaması ve yapılandırmasıdır. Zaman içinde olgunluk düzeyi arttıkça ve kalite kültürü geliştikçe, kurum kültürünün bir parçası haline gelmesi, kurum amaç ve hedeflerine uyumlu, kuruma özgü yapısı haline getirilmesi ve kurumsal performans yönetim sistemi haline dönüştürülmesidir (YÖKAK, 2020).”

2.4.2. Akreditasyon

Akreditasyon genel anlamda; uluslararası alanda çoklu tanımlarla onaylanan standartlara ve kurallara çerçevesinde, standarda uygunluk değerlendirme süreçlerinin uygunluk değerlendirme kuruluşları tarafından doğrulanması, belgelendirilmesi, Doğrulamayı ve belgelendirmeyi yapan uygunluk değerlendirme kuruluşlarının üst bir kurum olan akreditsayon ajansı tarafından denetlenip onaylanmasını ve takibini içermektedir. Türk Akreditasyon Kurumuna (2017) göre Akreditasyon; “uygunluk değerlendirme kuruluşlarınca gerçekleştirilen çalışmaların ve dolayısıyla bu çalışmalar sonucunda düzenledikleri uygunluk teyit belgelerinin (deney ve muayene raporları, kalibrasyon sertifikaları, yönetim sistemi belgeleri, ürün belgelendirme belgeleri, personel belgelendirme belgeleri v.b.) güvenilirliğini ve geçerliliğini desteklemek amacıyla oluşturulmuş bir kalite altyapısı olarak tanımlamaktadır (TÜRKAK, 2017)”. Bir başka deyişle bir standart kapsamında iş süreçlerindeki kalite yönetim yeterliliklerinin bağımsız dış kuruluşlarca denetlenmesi ve doğrulanması suretiyle belgelenmesidir. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) (2022) akreditasyonu “yükseköğretimde bir programda veya bir alanda kurumsal olarak kalite yönetimi kapsamındaki standartların uygulanıp uygulanmadığını değerlendiren ölçen

bir dış kalite güvence süreci olarak tanımlamaktadır. Akreditasyon yükseköğretimde saydamlık, hesap verme sorumluluğunun yanında kalite yönetiminin doğrulama aracıdır (YÖK, 2022)”. Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) akreditasyonu iki ayrı şekilde tanımlamıştır.

1. Kurumsal Akreditasyon Programı (KAP); “yükseköğretim kurumunun kurumsal olarak süreçlerini planlaması, uygulaması, kontrol etmesi, önlem alması bağlamında kontrolünü içeren dış değerlendirme yöntemidir.
2. Program Akreditasyonu; “yükseköğretim kurumunun bir standarda göre akredite bir akreditasyon kurumu tarafından dış kalite güvencesi çerçevesinde değerlendirilmesidir (YÖKAK, 2020)”.

Birçok ülke ulusal Akreditasyon ve Kalite Güvencesi (QA) ajansları kurulmuştur. Ülkemizde ulusal olarak Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK), yükseköğretim alanında Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) bu görevleri yerine getirmektedir. Colin Latchem (2014) çevrimiçi uzaktan eğitim kalite güvencesi başlıklı makalesinde akreditasyon sürecini aşağıdaki gibi açıklamaktadır. “Tüm ajanslar, öğrencilere kurumların ve programların onaylanmış akademik ve profesyonel standartları karşıladığını, eğitimcilerin, en üst düzeydeki kuruluşların, profesyonel akreditasyon kuruluşlarının, diğerlerinin bu standartlar üzerinde anlaşmaya varmalarını sağlamayı amaçlar (Latchem, 2014)”.

Latchem’a (2014) göre; Akreditasyonun verilmesi veya kalite güvencesi tipik olarak aşağıdakilerle ilgilidir.

1. Öğrenci sonuçları,
2. Müfredat, dersler ve ders yazılımı,
3. Öğretmek ve öğrenmek,
4. Öğrenci ve öğretim üyesi desteği,
5. Değerlendirme, değerlendirme ve dâhili Kalite Güvence sistemleri,
6. Yönetim,
7. Personel,
8. Kaynak sağlama,
9. Yatırım getirileri ve ulusal ekonomiye faydalar ve toplum.

(Latchem, 2014)”. Bu bağlamda akreditasyon ve kalite kuruluşları; derslere ve programlara ilişkin kalite kriterleri ve kalite standartları kapsamında yükseköğretim kurumunun denetimleri yapan, kurumları kriterlere ve standartlara göre doğrulayan ve belirli sürelerle kalite etiketi ile belgeleyen kuruluşlardır.

Akreditasyon ve Kalite Kuruluşları arasındaki karşılıklı güven ve tanınma anlaşmaları, kurumların, derslerin ve programların gerekli standartları karşılamaını sağlamada vazgeçilmez bir unsurdur. Bu tür bir karşılıklı akreditasyon için en güçlü siyasi temel, 1999 Bologna Deklarasyonudur. Bu deklarasyon, öğrencilerin ve mezunların bir ülkedeki önceki niteliklerini başka bir ülkede ileri eğitim için kabul edilebilir giriş koşulları olarak kullanabilecekleri bir Avrupa yükseköğretim alanı önermiştir. Avrupa Kredi Transferi ve Biriktirme Sisteminin kurulmasına yol açmıştır. 2003 yılında, Yükseköğretimde kalite güvencesi konusunda üzerinde anlaşmaya varılmış standartlar, işlemler ve yönergeler geliştirerek Avrupa Yükseköğretimde Kalite Derneği (ENQA-The European Association for Quality in Higher Education) kalite güvencesinin birincil sorumluluğunun üniversitelerde kalması gerektiğini ve kaliteye odaklanan kurumsal kültürün yaratılmasını gerektirdiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda Yükseköğretim Kalite Güvence Kurumları için Kalite Uygulama Kılavuzu yayınlamıştır. Akreditasyon süreci hem ulusal hem de uluslararası kuruluşlar tarafından kurumlara uygulanabilen bu süreçtir. Ulusal akreditasyon ülke içindeki eğitim kurumlarını belirli ölçütlere göre değerlendirip kuruma akredite edildi ya da edilmedi gibi bir kararla etiket verebilmektedir (Latchem, 2014)”.

“Ulusal akreditasyon ve kalite güvencesi (QA) ajansları:

1. Hizmet sağlayıcı kuruluşu türüne (özel, kamu, denizaşırı),
2. Verilen hizmetin türüne (yüz yüze, harmanlanmış, uzaktan),
3. Hizmet düzeylerine (kurumsal, program veya eğitim hizmeti),
4. Her ülkenin özel koşullarına göre uyarlanmaktadır (Daşkın, 2020).”

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarını, Kurumsal Akreditasyon Programı (KAP) kapsamında Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) akredite etmektedir. YÖKAK tarafından her yıl Kurumsal Akreditasyon Programına kabul edilecek üniversiteler için kurumların yapısına uygun olarak değerlendirme takımları oluşturulmaktadır. Bu bağlamda yükseköğretim kurumuna değerlendirme takımları tarafından ziyaretler yapılmaktadır. Ön ziyaret ve saha ziyareti uygulanmaktadır. Bu iki ziyaret sonucunda yükseköğretim kurumu ile ilgili Kurumsal Akreditasyon Raporları (KAR) hazırlanmaktadır. Bu raporlara göre de kurumun akreditasyonuna ilişkin karar verilmektedir. KAP kapsamında denetim sonucunda yapılan değerlendirmeye göre ve alınan kararla yükseköğretim kurumuna YÖKAK

tarafından 5 yıl süreyle “Tam Akreditasyon”, 2 yıl süreyle “Koşullu Akreditasyon” verilmektedir. Sürece dahil olan kurumlara kalite güvencesi uygulamaları bağlamında destek verilmektedir.

Bu bilgiler ışığında yükseköğretimde akreditasyon konusu değerlendirildiğinde; Türkiye’deki üniversitelerde çevrimiçi uzaktan eğitim ya da çevrimiçi dersler için spesifik bir kalite standardı ve akreditasyon yapısı bulunmamaktadır.

2.4.3. Çevrimiçi uzaktan eğitim kalite standartları

Çevrimiçi öğrenme kapsamında eğitim olanakları sunan birçok kurumun kalite anlayışı kurumsal yapıda olup, farklılıklar arz etmektedir. Açık ve uzaktan öğrenme yoluyla eğitim veren yükseköğretim kurumları, tamamen kendi belirledikleri müfredata ve her bir öğretmenin bilgi birikimine göre hareket etmektedir. Bates’e göre (2022); “Kalite güvence sürecinin gerçek öğretme ve öğrenme kalitesi üzerindeki etkisini ölçmeye çalışan çalışmalar daha da nadirdir. Çevrimiçi öğrenme için mevcut kalite güvence standartları ve değerlendirme listeleri, yüz yüze öğretim ve/veya eşzamanlı çevrimiçi öğrenme dâhil olmak üzere her türlü sunum için uygun mu sorusuna verilecek cevap; uygun olmadığıdır (Bates, 2022)”.

Fakat ABD’de eyaletler arası ya da eyalet bazındaki üniversitelerde çevrimiçi öğretim, çevrimiçi programlar ve çevrimiçi derslere yönelik ulusal çalışmalar bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmalar uluslararası düzeye taşınmıştır. En bilinen uygulamalardan biri olan Quality Matters (QM) incelendiğinde;

QM-Quality Matters gibi standartlar, araştırma ve en iyi uygulamalara dayalı olarak, kaliteli öğrenme sonuçlarına yol açan uygulamalar olarak tanımlanır. Asenkron çevrimiçi dersler düşünülerek kasıtlı olarak tasarlanmıştır. Bununla birlikte örneğin, QM'nin kalite yönetim Genel Standartlarına bakıldığında çoğu öğretim yöntemi için geçerli olabilir:

1. Derse Genel Bakış ve Giriş
2. Öğrenme Hedefleri (Yetkinlikler)
3. Değerlendirme ve Ölçme
4. Öğretim materyalleri
5. Öğrenme Aktiviteleri ve Öğrenci Etkileşimi
6. Ders Teknolojisi
7. Öğrenci Desteği
8. Erişilebilirlik ve Kullanılabilirlik

Bu kalite standartları, en azından açıkça, yüz yüze öğretime veya daha doğrusu büyük ders sınıflarına nadiren uygulanır. Yüz yüze öğretime uygulandıkları yerlerde bile, yüz yüze öğretim yöntemleri eşzamanlı çevrimiçi öğrenmeye taşındığında yeterli veya yeterli bir şekilde uyarlanamadılar (Bates, 2022)”.

E-öğrenmenin kalite güvencesi uzun yıllardır önemli bir konu olmuştur, ancak Mart 2020'de Covid-19 pandemisi ve Şubat 2023'de yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremler çoğu üniversitenin acil uzaktan öğretime geçmesine ve ardından çevrimiçi eğitim hizmetlerinin geliştirilmesine neden olduğunda ek bir önem kazanmıştır.

ENQA Kalite Güvencesi: ENQA'nın 2016-2018 yıllarında e-öğrenmenin kalite güvencesi üzerine birçok üniversitenin yer aldığı bir çalışma grubu tarafından hazırlanan bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor yükseköğretim kurumları ve kalite güvence kurumları için bazı ek hususlar sunmaktadır.

ENQA- Avrupa Yükseköğretim Kalite Güvencesi Örgütü- European Association for Quality Assurance of Higher Education, *ENQA Avrupa Yükseköğretim Alanında Kalite Güvencesi Standartları Ve Yönergeleri* kapsamındaki kalite güvencesini hususlar başlığında yükseköğretim kurumları için 1. İç kalite güvencesi ve 2. Dış kalite güvencesi 3. Kalite güvencesi ajansları olarak üç bölüme ayrılmıştır. Bu üç hususun bir bütün olarak çalışması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. İç kalite güvencesi: standart olarak kurumları belirlenen kriterleri paydaşlarla paylaşmasını ve sürece dâhil etmesini önermektedir. Özellikle E-öğrenme-çevrimiçi öğrenmeye yönelik vurgusu değerlendirmeye değer görünmektedir.

Bu bağlamda ENQA (2018) Kalite güvencesi politikası başlığında standart tanımını şu şekilde yapmaktadır:

Yükseöğretim kurumlarının, kalite güvencesi politikası olmalıdır. Bu politikaya iç paydaşlar, dış paydaşlar dâhil edilmelidir. Politika yapılar, süreçler aracılığıyla geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. E-öğrenme stratejisi, kurumsal stratejinin bir parçasını oluşturmaktadır. Özellikle e-öğrenme yeni olduğunda veya geleneksel öğrenmeyi desteklediğinde, yeni ve tahsis edilmiş kaynaklar ilave edildiğinde kaliteye dikkat edilmelidir. Kurumun kalite güvence stratejileri; eğitim hedeflerini, hızlı teknolojik değişiklikleri ve pedagojik modellerdeki değişiklikleri yansıtmalıdır. Kolay uyarlanabilir olmalıdır. Bu çerçevede e-öğrenme için kalite güvence politikaları ve stratejileri daha iyi tanımlanabilir, uygulanabilir ve paylaşılabilir. Eğitim hedefleri ve pedagojik modeller kurumsal stratejilere dâhil edilmelidir. Stratejileri hızlı yinelenmeli, incelenmeli ve araştırmalar neticesinde revize edilecek öğretim tasarımında öğrenme hedeflerine ulaşmak için en uygun araçlar seçilmeli ve en son yenilikler dikkate alınmalıdır (ENQA, 2018)”.

Dış kalite güvencesi: Standart olarak, İç kalite güvencesinin dikkate alınmasını ve iç kalitenin etkinliğini ele almalıdır. Bununla ilgili güvence süreçleri uygulanmaktadır. “Dış kalite güvencesi, öğretme ve öğrenme süreçlerinde yenilik (kurumsal veya program değerlendirmesi) gibi düzenli işlemlerde e-öğrenmenin özelliklerini dikkate alır. İlgili tüm paydaşlar, e-öğrenme kriterlerinin (kurumsal veya program değerlendirmesi) geliştirilmesine dâhil edilir. Dış kalite güvence işlemleri (kurumsal veya program değerlendirmesi) için özel e-öğrenme kriterleri kamuya açıktır (ENQA, 2018)”. “Kalite güvencesi ajansları: Standart olarak, Ajanslar düzenli olarak tanımlandığı şekilde dış kalite güvencesi faaliyetlerini yürütmelidir. Ajanslar, kamuya açık misyon beyanlarının bir parçası olan net ve açık amaçlara ve hedeflere sahip olmalıdır. Bunlar, ajansların günlük çalışmasına yansıtılmalıdır. Ajanslar, yönetim ve çalışmalarına paydaşların katılımını sağlamalıdır (YÖKAK, 2022)”. “Amaç ve hedef; belirlenen üç güvence dâhilinde e-öğrenme kalitesinin kurumsal anlamda sürekliliğinin devam ettirilmesidir. E-öğrenmede kurumun gelişimi için genel stratejinin yanı sıra kalite güvencesi politikası, e-öğrenim süreçlerinin kalitesini sağlamak için yeni teknolojilerin benimsenmesine karar verilirken, açıkça ifade edilmiş bir politika çerçevesi ve yönetim yapısı kullanılması da tavsiye edilmektedir (ENQA, 2018)”. Dolayısıyla kalite güvencesi bağlamında çevrimiçi derslere yönelik özellikli bir standart bulunmamakla beraber bu konudaki kalite güvencesi çalışmaları yükseköğretim kalite kurulunun tasarrufunda görünmektedir. Türkiye’de çevrimiçi öğrenme, çevrimiçi derslere ve uzaktan eğitime yönelik bir kalite standardı bulunmamaktadır. Sadece YÖKAK, yüz yüze eğitim veren “genelde uzaktan eğitim veren birimleri azdır” üniversitelerin kalite güvencesi kapsamındaki kurumsal yapı doğrulamasını ve belgelemesini yapmaktadır. Çevrimiçi uzaktan eğitim kapsamında çevrimiçi derslere ilişkin kalite ölçütlerine, kalite standartlarına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) Kalite Güvencesi sürecinde Avrupa Yükseköğretimde Kalite Güvencesi Birliği (ENQA)’ne 2020 yılında üye olmuştur. YÖKAK tarafından uluslararasılaşma çalışmaları kapsamında Avrupa Yükseköğretim Alanında Kalite Güvencesi Standartları ve Yönergeleri (ENQA) kapsamında hazırladığı yönergeleri uygulamaktadır. Ancak Kurulun çalışmalarında çevrimiçi uzaktan eğitime/e-öğrenmeye yönelik özellikli bir kalite ölçütü seti ya da kalite standardı görülememiştir. Halbuki Türkiye’de birçok yükseköğretim kurumu müfredatlarına uzaktan eğitimi, çevrimiçi

öğrenme yöntem ve süreçlerini dahil etmiştir. Geleneksel yüz yüze eğitim süreçlerine entegre etmek suretiyle karma öğretim yöntemiyle uygulamaya çalıştıklarını görmek mümkündür. Bu uygulamaların çevrimiçi uzaktan eğitim kalite yeterliliğine ilişkin değerlendirilmesi, akredite edilmesi çevrimiçi uzaktan eğitimde öğrenme hedeflerine dayalı ve öğrenme merkezli etkililik, verimlilik, sürdürülebilirlik ve nitelik açısından büyük önem taşımaktadır. Kalite bileşenleri kapsamında eğitim teknolojisi, öğrenme yönetim sistemleri ve çokluortam (multimedya) uygulamaları ile planlanmış çevrimiçi derslerin tasarımlarının, ders içeriklerinin ve buna ilişkin geliştirmelerin, uygulamaların ve değerlendirilmelerin kaliteyi arttıracakı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu eksiklik nedeniyle yükseköğretimde çevrimiçi uzaktan eğitimde kalite ölçütleri ve kaliteli ders tasarımı kavramı ön plana çıkmaktadır. Yükseköğretimde kaliteli çevrimiçi ders talebi sebebiyle kalite; çevrimiçi öğrenimde motivasyonu sağlayacak en önemli argüman haline gelmiştir.

2.4.4. Yükseköğretimde kalite

Yükseköğretim; ortaöğretim üstü üniversitelerden, yüksekokullardan ve akademilerden oluşan öğretim alanıdır. Öğretim sürecinde ön lisans, lisans ve lisanüstü programları sunmaktadır. En önemli misyonu insanları hayata hazırlamak ve insanların iş imkanları elde etmesine zemin hazırlamaktadır.

Yükseköğretim; giderek bilgi odaklı bir yapı haline gelmekte olan küresel ekonomide, rekabeti sağlayan en temel yapıtaşı olmuştur. Ülkelerin yetiştirdiği gençleri istihdam edebilmesindeki beceri, artık bir zorunluluk haline gelmiş ve böylece yükseköğretim kurumlarında kalite kavramı daha yakından ele alınmaya başlanmıştır. Bologna Süreci ile birlikte ele alınmaya başlanan konular, gerek özel ve devlete ait yükseköğretim kurumları arasında gerekse ulusal ve uluslararası kurumlar arasında bir rekabet gündeme getirmiş ve böylece akademik anlamda da yükseköğretim kurumlarında kalite yaklaşımı giderek önem kazanmakta olan bir kavram haline gelmiştir (Hamutoğlu, vd, 2020).

Müfredat ve programlar kapsamında dersler planlanır, öğrenenlerin öğrenme süreçlerine katkı sağlanır. Bu genelleme içinde en önemli konulardan biri doğaldır ki öğrenme hedeflerine dayalı ve öğrenen merkezli etkileşimli kaliteli derslerin verilmesidir. Öğretim süreçleri sonsuz belli zamanlarda bu kurumlardan mezun olan öğrencilerin kalitesi ve kurumun repütasyonu elde edilen kalite sonuçlarına göre belirlenir. “Yükseköğretim sürecinde kalitenin sağlanmasının en önemli unsurlarından biri tüm paydaşların

memnuniyetinin sağlanması fikridir. Yükseköğretim kurumları, bireyin ve toplumun daha rahat, huzurlu bir şekilde yaşaması, büyümesi ve gelişmesi için oldukça önemli kurumlardır. Bireyler akademik yaşantılarına başladıkları günden itibaren artık yalnızca ailelerinin denetimi ve katkısı altında değil aynı zamanda çevre ve akademik yaşantılarından da etkileneceklerdir (Hamutoğlu, vd, 2020). Dolayısıyla kalite sistem anlayışını uygulayan, kalite olgusunu yapısına dahil edebilmiş, öğrenen merkezli, akademik alanda çok yayın yapmış, yayınlarında atıf sayısı yüksek akademisyenlere sahip yükseköğretim kurumları, diğerlerine göre bir adım daha öne çıkmaktadır. Özellikle pandemi dönemi ve sonrası kalite kavramı eğitim teknolojilerindeki son gelişmelerden sonra daha belirleyici olmuştur. “Yükseköğretime kalite ve kalite güvencesi kavramları sanayiden geçmiştir. Bu bağlamda Kaizen Felsefesi ve Toplam Kalite Yönetimi anlayışı çerçevesinde bir kurumda verimlilik artışı sağlamak için uygulanmaktadır. Değişimi ve daha iyi ifade eden Japonca Kaizen kelimesinden yola çıkan bu anlayış sürekli ilerlemeyi motive etmektedir (Koçdar, 2011)”. Felsefi olarak bu tanımdan yola çıkılırsa, yükseköğretim kurumları için kalite; öğretim tasarımında belirlenmiş öğrenme hedeflerine öğrenenlerin ulaşmasını sağlayan, öğrenen merkezli sürdürülebilir bir süreç olarak tanımlanabilir. Hamutoğlu (2020)’na göre; “Günümüz dünyasında bireyler; artık yalnızca kendi ülkesinin politikaları ve piyasasının işgücü beklentileri doğrultusunda birçok yeni şey keşfetme ve kendini tanımadan öte farklı ülkelerde yaşayan bireyler ile iş birliği içinde çalışma, farklı piyasa ve politikaların beklentilerini göz önünde bulundurarak değerlendirmeler yapabilir (Hamutoğlu, vd, 2020)”. Bu nedenle yükseköğretimde kalite güvencesi bu beklentileri karşılayabilir. “Kalite güvencesi; amaç ve hedefler doğrultusunda kalite yönetimi süreçlerinin sistematik olarak uygulanması, bir biçimde geliştirilmesini ifade etmektedir. Kalite güvencesi düzenleyici bir mekanizma olup uzlaşma, tutarlılık, sürekli değerlendirme, ölçütler ile hesap verilebilirlik ve iyileştirmeye odaklanır. Eğitimin kalitesinin artırılması, geliştirilmesi, öğretim kalitesinde sürdürülebilirlik ile kalitenin güvencesi amaçlanmaktadır (Koçdar ve Aydın, 2021, S-8)”. “Bu noktada, bireylerde yükseköğretim sürecinde kalite kültürünün yerleştirilmesi bir iş imkanı sağlayacak bir lisans diploması edinmenin ötesinde bilgiye ulaşma, bilginin önemini farkında olma, bilgiyi kullanma, bilgiyi koruma ve yayma gibi sorumlulukları da gönüllü bir şekilde üstlenerek kendini bir adım öne taşımaya ilke edinmesine yardımcı olacaktır

(Hamutoğlu, vd, 2020)”. Dolayısıyla yükseköğretimde kalite yüz yüze eğitim dahil, açık ve uzaktan öğrenme ile çevrimiçi derslerle ilişkisi öğrenme motivasyonuna zemin hazırlar.

2.4.5. Açık ve uzaktan öğrenme ile çevrimiçi dersler ilişkisi

“KAÇD’lerin yoğun kullanılması ve AEK dahil bunların şartsız, serbest, ücretsiz ve herkese açık olması veya çok düşük ücretlerle kitlelere sunulması çevrimiçi dersler olarak tanımlanabilir (Koçdar ve Aydın, 2021, S-9)”.

Açık ve uzaktan öğrenme, tüm iletişim sistemlerine dayalı ve bilişim teknolojilerinin desteğiyle internet erişimi üzerinden web uygulamalarıyla dijital ortamın kullanıldığı tüm öğrenme kaynaklarının ve süreçlerinin kullanıldığı öğreten öğrenen etkileşimli zaman ve mekân esnek yaklaşımların olduğu uzaktan öğrenme süreci olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda uzaktan kavramının yanında açıklık kavramıyla birlikte Açık Eğitim Kaynakları (AEK) ve Kitleli Açık Çevrimiçi Ders (KAÇD) kavramları gündeme gelmiştir. AEK aynı zamanda mikro öğrenmenin bir türü de olup, tekrar kullanmaya uygun, öğrenme, öğretme ve araştırma malzemeleridir (Ossiannilsson, 2020).

Açık ve uzaktan öğrenmenin en önemli bileşenlerinden biri çevrimiçi dersler olup günümüzde Açık ve Uzaktan Öğrenme ile Çevrimiçi Dersler İlişkisi bir bütündür.

2.4.6. Uzaktan eğitim ve çevrimiçi dersler için kalite ölçütleri

Türkiye’de küresel salgında yeni normalleşme süreci ile de bağlantılı 2020 yılında YÖKAK tarafından yükseköğretim kurumlarının kullanımına yönelik “Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi Ölçütleri ve Değerlendirme Rehberi 2020 hazırlanmıştır (YÖKAK, 2020)”. Uzaktan ve Karma eğitim uygulamalarına ilişkin kalite güvencesi süreçlerinin değerlendirilmesine rehberlik etmesi amacıyla ve dış değerlendiricilerin, üniversite kalite komisyonlarının yararlanması için sunulmuştur. Konuyla ilgili araştırmalarda kriz döneminde daha çok kaliteye odaklanıldığı ifade edilirken “kalite için üç ana kritere dayalı yaklaşımlar olmaktadır. Bunlar açık, esnek ve çevrimiçi öğrenmedir. Çevrimiçi Öğrenmede öğrencilerin bakış açısından beklenti; mükemmellik çizgisinde etkili ve uygulama ölçütlerine dayalı bir kalite modeline ihtiyaç olduğudur (Ossiannilsson (2020)”. Yükseköğretimde çevrimiçi öğrenmeye yönelik en sık karşılaşılan ortak öğeler; “kurumsal yapı, öğretim tasarımı, öğrenci desteğidir, ölçütlerin belirlenmesi ve performans ile uygulamadır (Ossiannilsson (2020)”. Diğer taraftan uzaktan eğitim kurumsal kalite güvencesi ölçütleri;

öğretimin planlaması, yönetimi, ders tasarımları, sunumu, geliştirmeler, öğrenci destek, başarı değerlendirme, teknoloji uygulamalarıdır (Jung ve Latchem (2007)). Öğretim tasarımına önem verilmektedir. “Açık ve uzaktan öğrenmede uygulanabilecek bazı ölçütler genel olarak aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır (Ossiannilsson (2020))”.

- Yönetim (Kurumsal strateji, vizyon ve kaynaklar)
- Ürünler (öğretim programı ve modül geliştirme)
- Öğrenci desteği, çalışan desteği, bilgi kaynağı vb. verilen hizmetler

Ek olarak, kalite çerçeveleri aşağıdaki öğeleri içermektedir.

- Kurumsal destek (vizyon, planlama ve altyapı)
- Ders geliştirme
- Ders yapısı ve öğretim programı
- Ders sunumu
- Ders tasarımı
- Öğretme ve öğrenme (öğretim)
- Öğrenci ve öğretim elemanı desteği (Ossiannilsson (2020))”.

Ossiannilsson’un (2020) modeline göre bütüncül modeli şekillendiren üç temel alan; “yönetim, ürünler ve hizmetlerdir”. Bunların uygulanmasındaki süreçler önemli bir role sahiptir. Kalite bileşenleri etkileşimli ve karşılıklı bağımlı bir niteliğe sahiptir. Öğrenenler, modelin merkezinde yer almalıdır. Kalite, genel boyutlarının yanında durumsal, kültürel ve bağlamsal özelliklere sahip olmalıdır (Koçdar ve Aydın, 2021).”

2.4.7. Çevrimiçi derslere ilişkin kalite standardı ve değerlendirme uygulamaları

Geleneksel okul kampüs ortamında yüz yüze eğitime alternatif olan uzaktan eğitim; dünyada 1700’li yıllarda ilk olarak steno dersleri ile başlamıştır. Mektupla yazışarak uygulanan süreç radyo-tv, açık üniversite, telekonferans gibi görsel-işitsel araçlarla devam etmiştir. 2000’li yıllardan itibaren ve günümüzde internet erişimi üzerinden bilişim tabanlı web araçlarının yoğun kullanılmaya başlamasıyla çevrimiçi öğrenmeye kadar ulaşmıştır, Çevrimiçi eğitime olan talep ger geçen gün artmıştır. Bu bağlamda Kitleli Açık Çevrimiçi Dersler, okul ortamında karma ve harmanlanmış öğrenme yöntemleri kullanılabilir. Yükseköğretimde KAÇD (MOOC’s) toplulukları, edX, Coursera, Khan Academy, YouTube,

Udemy, Zoom, Google Meet, Instagram, Facebook, Whatsapp, Telegram vb. uygulamalar dahil çokluortam (multimedya) üzerinden teknoloji destekli öğrenme yöntemleri çeşitlenmiştir. Değişerek gelişerek devam etmektedir. Toplumsal zeminde mobilitenin artması internetin-web tabanlı uygulamaların vazgeçilmez hale gelmesi ve mobil cihazlarda bilgiye ulaşma hayatın bir parçası olmuştur. Özellikle pandemi dönemi ve sonrası yüz yüze eğitime alternatif olan çevrimiçi derslerin içerikleri de önemsenmeye başlamıştır. Dersler tasarlanırken, sunulurken ve her durumda internet erişim yöntemleri, web uygulamaları, bilişim tabanlı teknolojiler yoğun kullanılmaktadır. Çevrimiçi derslerde teknolojinin gelişmeye açık pozitif etkisi ve sistemsel gereksinimler nedeniyle öğrenme ortamına uyum sağlanması önem arz etmektedir. Bu bağlamda Kuzey Amerika ve Avrupa’da çevrimiçi derslerin kabul görmesi için teknolojik gereksinimleri içeren kalite değerlendirmeleri, kalite etiketi ve kalite belgelendirme süreçleri uygulanmaktadır. Türkiye yükseköğretiminde çevrimiçi dersler için kalite ölçütleri, kalite standartları, kalite değerlendirme listeleri, kalite etiketi ve kalite belgelendirme sürecine yönelik her hangi bir doküman ve uygulama görülemediği. Fakay, Yükseköğretim kurumlarının yararlanması için pandemi sürecindeki sorunsal gerekçelere dayalı olarak, uzaktan eğitim ve karma eğitim uygulamalarının kurumsal yapıda oluşturulabilmesi için 2020 yılında YÖKAK (2020) tarafından kurumsal kalite için “Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi Ölçütleri ve Değerlendirme Rehberi” yayınladığı görülmektedir. Dolayısıyla çalışmada çevrimiçi derslere ilişkin uygulanan kalite ölçütlerine, değerlendirmelerine ve akreditasyon çalışmalarına odaklanılmıştır. Bu bağlamda alanyazında konu incelendiğinde, genellikle çevrimiçi dersler için kalite uygulamalarına yönelik mevzuat ve standart çalışmalarının kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Bu kuruluşların, üyelerinin ve destekleyicilerinin ağırlıklı olarak yükseköğretim kurumlarından ve eğitim teknolojisi şirketlerinden oluştuğu görülmektedir.

Çevrimiçi öğrenme/çevrimiçi derslere yönelik kalite standartlarının özellikle Amerika’da ve Avrupa’da çok önemsendiği, gelişmesi için fazlasıyla çaba sarf edildiği anlaşılmaktadır. Amerika’daki uygulamalarda çevrimiçi uzaktan eğitime yönelik kalite çalışmaları uzun zamandır yapılmaktadır. Özellikle “açık ve uzaktan öğrenmenin geliştirilmesine yönelik faaliyetler ABD’de başlamıştır. Uzaktan eğitimde mektupla eğitime olan talepteki artış ve geleneksel örgün öğretime göre öğrenci kayıt sayılarındaki hızlı artış

nedeniyle; insanları düşük kaliteli veya sahte programlardan korumaya yönelik standartların olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla 1926 yılında Ulusal Uzaktan Eğitim kurumu kurularak kalite ve akreditasyon çalışmaları başlatılmıştır. Bu sistem 2015 yılından itibaren Uzaktan Eğitim Akreditasyon Komisyonu (Distance Education Accrediting Commission-DEAC) adı altında faaliyetlerine devam etmektedir (Koçdar ve Aydın, 2021, s.10)”.

Yükseköğretimde kalite güvencesi bağlamında çevrimiçi derslere yönelik dijital ortamda medya uygulamaları dahil birçok teknolojik desteğe ihtiyaçlar bulunmaktadır. Bu destek ortamı yaratılırken öğretene/öğrenene bilgiyi ve iletişimi sağlayan teknoloji birikiminin uygunluğunun düzenli güncellenmesi ve doğrulanması gerekmektedir. Bu bağlamda örnekler incelendiğinde uzaktan eğitim ve bağımsız öğrenme derneği olarak faaliyet gösteren Uzaktan Eğitim ve Bağımsız Öğrenme Derneği (Association for Distance Education and Independent Learning ADEIL), Ulusal Kalite Standardı (National Standard for Quality NSQ) ve Batı Eyaletlerarası Yüksek Öğrenim Komisyonu adı altında faaliyet gösteren Western Interstate Commission of Higher Education (WICHE) ve birimi Batı Eğitim Teknolojileri Kooperatifi (Western Cooperative for Education Technologies-WCET), çevrimiçi öğrenme konsorsiyumu olarak faaliyet gösteren Çevrimiçi Öğrenme Konsorsiyumu (Online Learning Consortium-OLC) gibi kuruluşlar, destekledikleri ortaklıklar ile Amerika’daki yükseköğretimde kolejlere/üniversitelere dijital çevrimiçi ders kalite değerlendirme standartları ile liderlik yapmaktadır.

Avrupa yükseköğretiminde benzer çalışmalar yapılmaktadır. Üniversitelerin kurduğu birlikler, kar amacı gütmeyen örgütler eşgüdümlü işler yapmakta ve bunları mevzuatlar kapsamında uygulamaktadırlar.

Bu kapsamda Avrupa’daki uygulamalar kapsamında ve 2009’dan itibaren yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, Yükseköğretimde Avrupa Kalite Güvencesi (European Network for Quality Assurance in Higher Education-ENQA) ağı üniversitelerin oluşturduğu bir birlik olup Avrupa’daki yükseköğretime yönelik üniversiteler için kalite güvencesi çalışmaları yapmaktadır. “E-öğrenmeye ilişkin yaptığı çalıştay ve çalışmalar sonucunda yükseköğretimdeki durumu analiz etmekte ve bu sonuçlara göre önerilerde bulunmaktadır. Özellikle Avrupa’da bulunan 39 ülkenin 19’unda devlet destekli ve ulusal düzeyde dijital destekli öğretim stratejilerinin olduğu tespit edilmiştir. Bazı ülkelerde ise yükseköğretim kurumlarını dijital destekli öğretime teşvik edici önlemler alındığı belirlenmiştir. Pandemi ve

sonrası yükseköğretimdeki yasal düzenlemeleerin değiştiği veya değişmesine yönelik tartişıldığı ifade edilmektedir. Pandemiden beri 28 ÷lkede dijital destekli öğretimi desteklemek için önlemler alındığı belirtilmiştir (Koçdar ve Aydın, 2021, s.11)”.

Türkiye yükseköğretiminde Avrupa ile benzer çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye’deki Uygulamalar kapsamında ve 2015’den itibaren yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde; “Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) üniversiteler için akreditasyon süreçlerini yürütmekte ve yükseköğretime yönelik kalite güvencesi çalışmaları yapmaktadır. Bologna Süreci ile gündeme gelen ve bu kapsamda 2001 yılından itibaren başlayan çalışmalar 2015 yılında Yükseköğretim kalite Kurulu’nun kuruluşu ile devam etmiştir. Çalışmalarını Avrupa ile eşgüdümlü devam ettiren Kurul 2020 yılında ENQA’a tam üye olmuştur. YÖKAK 2020 yılında, Covid-19 Pandemisinde yükseköğretimde başlatılan uzaktan ve karma eğitimin kalitesinin değerlendirilmesine yol göstermek ve üniversitelerin kullanımı için “Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi Ölçütleri ve Değerlendirme 2020” başlıklı bir rehber yayınlamıştır. Bu rehber kurumsal dış değerlendirme ve akreditasyon ölçütlerine göre gruplanmış olan bir dizi ölçütü içermektedir (Koçdar ve Aydın, 2021, S-13)”.

Türkiye’deki üniversitelerin çoğunda uzaktan eğitime yönelik birimler ve çalışmalar bulunmaktadır. Araştırma örneklemi çerçevesinde uzaktan eğitim alanında en kapsamlı yükseköğretim kurumlarından bazıları seçilmiştir. Uzaktan eğitim ve çevrimiçi dersler için uygulamaları incelenen üniversite ve kuruluşlar;

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (AÖF), ODTÜ Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (ATA-AÖF), İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (AUZEF), Marmara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (UZEM) Hacettepe Üniversitesi Uzaktan Eğitim uygulama ve Araştırma Merkezi (HUZEF) Gazi Üniversitesi Uzaktan Eğitim uygulama ve Araştırma Merkezi (GUZEF) ve Ankara Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (ANKUZEF), Özyeğin Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Koç Üniversitesi ve Türkiye Akreditasyon Kurumlarıdır.

Çalışmaya Yüksek Öğretim Kalite Kurulu (YÖKAK), Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) dahil edilmiştir. İlave olarak Kuzey Amerika’da NSQ (National Standard Organization) ve ortak kuruluşu QM (Quality Matters), WICHE (Western Interstate High

education Commision), WCET (Western Cooperative for Education Technologies), OLC (Online Learning Consortium) ile Avrupa'da EADTU (European Association of Distance Teaching Universities) kapsamında E-xcellence ile OpenupEd tarafından yürütülen çevrimiçi dersler için kalite değerlendirme, kalite etiketi sürecinin bulguları örnek alınmıştır. Ayrıca kalite güvencesi çevrimiçi dersler kapsamında araştırmalar, makaleler ve akreditasyon kurullarının dokümanları, uze kalite güvencesi ölçütleri ile belgelendirme çalışmaları temel kaynaklardır.

3. YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Çalışmanın genel amacı, uzaktan eğitim kalite güvencesi bağlamında yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite çerçevelerini incelemek ve çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci önerisinde bulunmaktır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına örnektir. “Durum çalışması görgül bir araştırma yöntemidir. Nitel analiz yöntemlerinin de kullanılarak bir durumu ya da olguyu kendi çerçevesinden değerlendirerek ve birden fazla veri kaynağından yararlanarak analiz sonrası bulguların yorumlanması açıklanması ile bir sonuç elde edilmesidir (Yin, 1984, s. 23)”. Araştırmada durum çalışması kapsamında bütüncül çoklu durum çalışması deseni kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e (2021) göre; Bütüne odaklanmış çoklu durum deseni, birden fazla kendi başına bir bütün olarak algılanabilecek durum söz konusudur. Her bir durumun analizi olarak da bilinen desende, tek bir analiz birimi çerçevesinde birden fazla durum karşılaştırmalı bir biçimde çalışılır (Yıldırım ve Şimşek. 2021, S.314).”

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemi; Türkiye’de uzaktan eğitim veren üniversiteler, yükseköğretim kalite kurulu ve akreditasyon kurumu, uluslararası kapsamda Amerika ve Avrupa’da yükseköğretimde çevrimiçi öğrenmede; çevrimiçi kalite ölçütleri, kalite standartları ve kalite etiketi uygulayan kurumlardır.

1. Türkiye’de uzaktan eğitim veren bazı üniversiteler ve akreditasyon kurumları

Bu çalışma kapsamında ele alınan hedef kitle Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarıdır. Bu çalışmanın amacına uygun ve araştırma soruları kapsamında temsil gücü yüksek olan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (AÖF), ODTÜ Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (ATA-AÖF), İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (AUZEF), Marmara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (UZEM), Hacettepe Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (HUZEF) Gazi Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (GUZEF) ve Ankara Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (ANKUZEF), Özyeğin Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi,

Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Koç Üniversitesi olmak üzere 14 (Ondört) üniversite dahilinde sadece açıköğretim, uzaktan eğitim, çevrimiçi (online) kurs ve ders veren üniversiteler incelenmiştir. Ayrıca yükseköğretimde uzaktan eğitim ve çevrimiçi eğitime yönelik kalite güvencesi ve değerlendirme çalışmaları yapan kurumlar, Türkiye'deki yükseköğretim kalite güvencesi ve ulusal akreditasyon kurumlarının temsilcisi olan üst akreditasyon kurulları; Yüksek Öğretim Kalite Kurulu (YÖKAK), Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK),

2. Çevrimiçi öğrenmede kalite standartları uygulayan uluslararası kurumlar

Kuzey Amerika'da (ABD) National Standard Organization (NSQ) ve ortak kuruluşu Quality Matters (QM), Western Interstate High education Commission (WICHE), (WICHE Cooperative for Education Technologies (WCET), Online Learning Consortium (OLC) uygulamaları,

Avrupa'da; Avrupa Uzaktan Öğretim Üniversiteleri Birliği (European Association of Distance Teaching Universities-EADTU) kapsamında E-xcellence ile OpenupEd çevrimiçi program ve çevrimiçi dersler için kalite standartları, kalite değerlendirme, kalite etiketi uygulamalarının bulguları örnek alınmıştır. Ayrıca kalite güvencesi ve çevrimiçi dersler kapsamında araştırmalar, makaleler ve akreditasyon kurulları ile var olan yazılı, görsel kaynaklar incelenmiştir.

Araştırmanın soruları kapsamında yapılan görüşmeler, Açıköğretim Fakültesi, Turizm Fakültesi ve Uzaktan Eğitim Anabilim dalından seçilmiş 12 (Oniki) akademisyen, Akreditasyon Kurumundan 1 (bir) uzman olmak üzere toplam 13 (Onüç) katılımcıdan oluşmaktadır. Çalışmanın deseni kapsamında Amerika ve Avrupa'da çevrimiçi öğrenme alanında kalite standardı çalışmaları yapan; VLLA, QM, DLC gibi üç önemli kuruluşun desteklediği National Standard for Quality Online Learning (NSQ) girişimi tarafından uygulanan ve "The National Standards for Quality Online Learning" bağlamında Quality Matters (QM), Western Interstate High education Commission (WICHE), Western Cooperative for Education Technologies (WCET), Online Learning Consortium (OLC) dokümanları ile European Association of Distance Teaching Universities (EADTU) girişimi tarafından uygulanan E-xcellence ve OpenupEd KAÇD uygulaması kapsamındaki çevrimiçi

programlar, çevrimiçi dersler platformu için yürütülen kalite standartlarının, kalite etiketi yayınları, revizyonları ve dokümanları incelenmiştir.

3.3. Veri Toplam Tekniği ve Veri Toplama Araçları

Araştırmada, belirlenen çalışma grubu dahilinde görüşme ve doküman incelemesini kapsayan üç veri toplama tekniğinden faydalanılmıştır. Görüşme ve doküman inceleme veri toplama tekniği kullanılmıştır. “Nitel araştırmalarda ağırlıklı olarak gözlem, görüşme, odak grup görüşmesi, doküman analizi gibi veri toplama araçları kullanılmaktadır. Bununla birlikte multimedya kaynakları ile sosyal medya kaynakları da veri toplama aracı olarak kullanılabilir (Baltacı, 2019, s.374)”.

Araştırmanın sorularına ilişkin veriler 5 (Beş) soruyu kapsayan görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırma soruları kapsamında görüşmeye katılan akademisyenler, akreditasyon uzmanları ile farklı zamanlarda çevrimiçi toplantı ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler neticesinde elde edilen metinlerde kodlanmış bilgilerden yararlanılmış, temalar belirlendikten sonra raporlanmıştır. Doküman incelemesinde ise konu dahilinde elde edilen veriler, dokümanlar, kurumların internet web uygulamalarındaki kılavuz kaynaklardan ve diğer akademik makalelerden oluşturulmuştur. Dokümantasyon taraması ile uzaktan eğitim, çevrimiçi öğrenme, kalite güvencesi, çevrimiçi öğrenmede kalite standartları kavramları, çevrimiçi dersler için standart uygulayan ülke programlarının tanımları, etkin yanları, ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda Avrupa OpenupEd-E-xcellence ve NSQ/QM Amerika çevrimiçi öğretim, program, ders standart uygulamaları incelenmiştir. Ayrıca Türkiye’deki Yükseköğretim Kalite Kurulu’nun “Uzaktan Eğitim Kalite Güvencesi Rehberi” ve “Kurumsal Akreditasyon Programı” süreci incelenmiştir. Konu dahilinde çevrimiçi öğrenme/çevrimiçi dersler için kalite kriterleri, kalite standartları ve kalite etiketi süreçleri analiz edilmiştir. Uygulanan yöntem ile elde edilen bulguların karşılaştırması ve yorumlanması sonrası, çalışma sonuç, tartışma ve öneriler ile sonlandırılmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde; 2000-2023 yılları arası dönemde erişime açık websitelerinden, yayınlanmış dijital kitap ve makalelerden edinilen verilerden yararlanılmıştır. Doküman analizi çerçevesinde edinilen veriler, çalışmada atflanarak kullanılmıştır. Ayrıca toplam 13

akademisyen ve akreditasyon uzmanından oluşan bir grupla bire bire görüşme yapılmıştır. Hazırlanan görüşme formu kapsamındaki araştırma soruları, katılımcılara tek tek çevrimiçi görüşme yapılarak sorulmuş ve cevaplar alınmıştır. Görüşmelerde edinilen bilgiler metne çevrilmiş, metinler katılımcı bazında kodlanmıştır. Kodlamalar temalandırılmıştır. Araştırma soruları çerçevesinde yapılan görüşmelerde inceleme sonucunu sağlamıştır.

1. Araştırma konusu ve sorun,
2. Veri toplamı (görüşme, veri/dokümantasyon taraması),
3. Veriye bağlı analiz ve araştırma sorularının açık hale getirilmesi (veriden hareketle kavramsallaştırma ve temalaştırma),
4. Veri toplama (kavramlar, temaların açık hale getirilip, ilişkilerin belirlenmesi, vb.),
5. Analitik/kuramsal genelleme (kurama yeni açıklamalar getirme, örnekler sunma, vb.) adımları kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

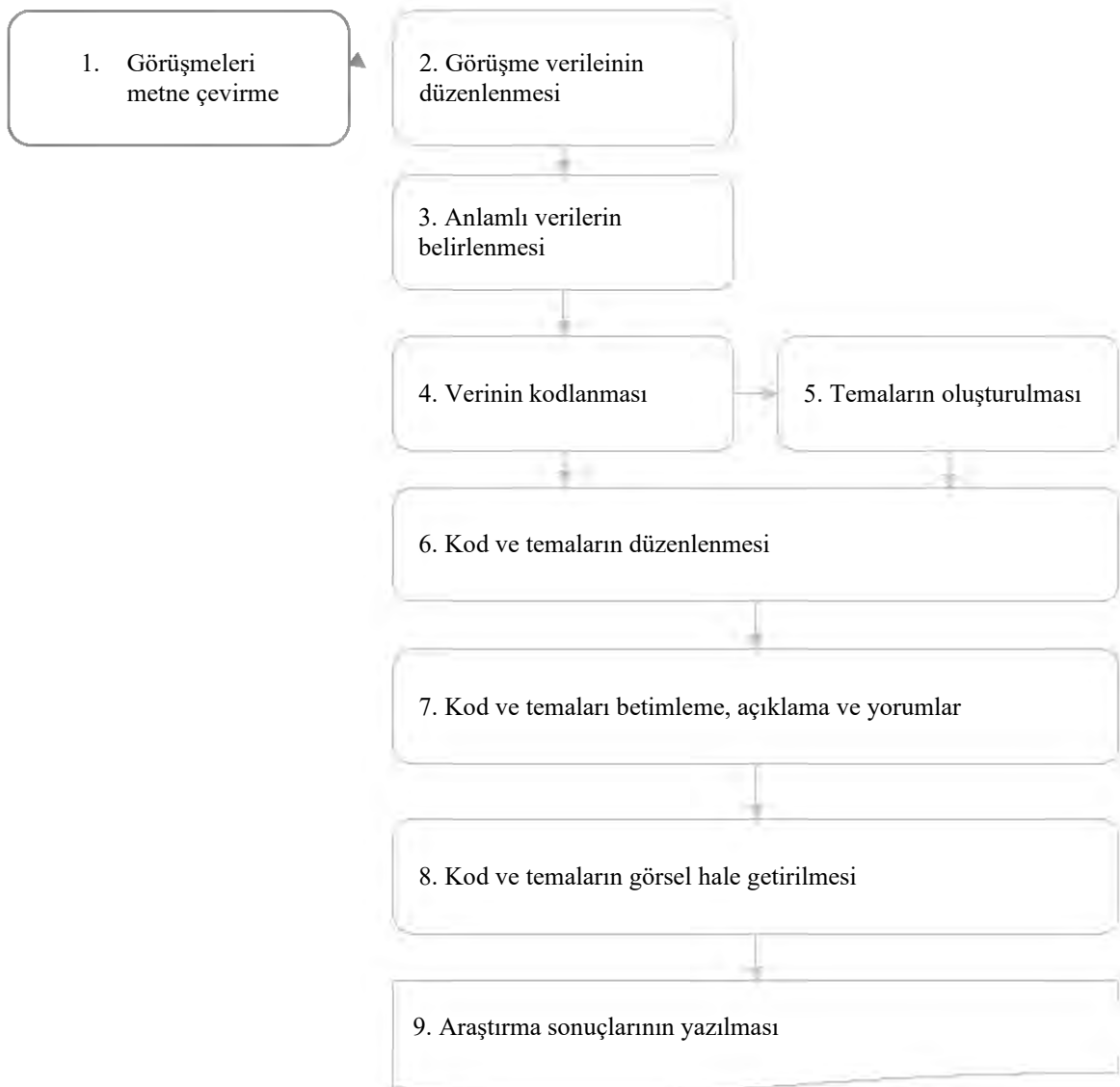
Durum çalışması kapsamında toplanan veriler, “tümevarımcı analiz” tekniği ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler açıklanmış, kavramlara ve ilişkilere ulaşılmıştır. Görüşmelerde “verilerin metne çevrilip kodlanması ile verilerin altında yatan kavramlar ile arasındaki ilişkiler belirlenmektedir (Yıldırım, A. ve Şimşek, H., 2021, s.249-410)”. Bu şekilde araştırma soruları bağlamında derinlemesine bir inceleme yapılarak bir takım önermelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme ile araştırma problemine ve amacına ilişkin zengin bilgi kaynağı olabilecek toplam 13 (On üç) akademisyen ve uzman ile görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler üzerinden tümevarım analizleri yapılmıştır. Doküman incelemesinde elde edilen veriler karşılaştırılmıştır, karşılaştırma sonrası oluşan sonuçlar farklar özetlenmiştir. Analiz 3.5.1. Görüşmeler ve 3.5.2. Çevrimiçi eğitim kalite standartlarına ilişkin doküman incelemesi başlıklarında kategorilendirilmiş ve detaylandırılmıştır.

3.5.1. Görüşmeler

Araştırmanın görüşme soruları çerçevesinde yapılan çevrimiçi görüşmelerde elde edilen veriler metne dönüştürülmüş ve veriler düzenlenmiştir. Veriler içinden anlamlı olanlar ayrılarak verilerin kodlanması yapılmıştır. Kodlamalar yapıldıktan sonra kategoriler/temalar

oluşturulmuştur. Kod ve temaların düzenlenmesi sonrası oluşan bulgular ile açıklamalar ve yorumlar yapılmıştır. Sonuçları tablolar ile görsel hale getirilmiştir. Çalışmanın sonunda araştırma sonuçlarının yazılması ile analiz nitelendirilmiştir. Aşağıdaki sıralamayla görselleştirilmiş (Şekil 3.1.) ve analizdeki bulgulara ulaşılmıştır.

1.Görüşmeleri metne çevirme, 2. Görüşme verilerinin düzenlenmesi,3. Anlamli verilerin belirlenmesi, 4. Verinin kodlanması, 5. Temaların oluşturulması, 6. Kod ve temaların düzenlenmesi, 7. Kod ve temaları betimleme, açıklama ve yorumlar, 8. Kod ve temaların görsel hale getirilmesi, 9. Araştırma sonuçlarının yazılması.

Şekil 3.1. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde izlenen aşamalar.

3.5.2. Çevrimiçi eğitim kalite standartlarına ilişkin doküman incelemesi

Araştırmanın örnekleme çerçevesinde; açıköğretim, çevrimiçi uzaktan eğitim, KAÇD'ler, çevrimiçi öğrenme ve çevrimiçi derslere ilişkin uygulanan kalite kriterlerine, kalite standartlarına ve kalite etiketine ilişkin dokümanlar incelenmiştir. Yabancı dokümanlarda kalite standartları, kalite değerlendirme listesi içerikleri İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiş, orijinali korumak için ilgili yerlerde kısa/uzun doğrudan atıf yöntemleri kullanılmıştır.

3.5.2.1. Kalite için ulusal standartlar (National standards for quality)

National Standard for Quality (NSQ) Kalite için Ulusal Standart birleşimi ile ABD'de 2007 yılından beri ulusal düzeyde kaliteli çevrimiçi eğitim için birbirini tamamlayan “3 set olarak” ulusal standartlar oluşturulduğu görülmektedir.

1. Çevrimiçi Öğretim Standardı (Online Teaching Standard)
2. Çevrimiçi Programlar Standardı (Online Programs Standard)
3. Çevrimiçi Dersler Standardı (Online Courses Standard)

Bu girişim içinde yer alan QM-Quality Matters, VLLA-The Virtual Learning Leadership Alliance ve DLC-Digital Learning Collaborative kuruluşları, aşağıdaki standartlar setinin gözetimi, güncellenmesi ile değerlendirilmesinden sorumludur. Çevrimiçi öğretim için öğretim felsefeleri, yaklaşımları, modelleri pratik olarak sonsuzdur yaklaşımı ile standartların geniş tabana yayılması ve ilginin üst seviyede tutulması için öncülük etmektedir.

Kaliteli Çevrimiçi Öğretim Standardı 8 (Sekiz) kategoride uygulanmaktadır. “Çevrimiçi Öğretim” için hazırlanmış standardın kalite güvencesi bağlamındaki gereksinimleri aşağıda detaylandırılmıştır.

1. Çevrimiçi Öğretim Standardı (Online Teaching Standard)

- 1.1. Mesleki Sorumluluklar: Çevrimiçi öğretmen, çevrimiçi öğretimin uygulamalarına uygun olarak mesleki sorumluluklar sergiler.
- 1.2. Dijital Pedagoji: Çevrimiçi öğretmen, dijital pedagoji ile öğrenmeyi destekler, varlığı ile öğrenmeyi kolaylaştırır.
- 1.3. Topluluk Oluşturma: Çevrimiçi öğretmen, aktif öğrenmeyi teşvik eden destekleyici bir çevrimiçi topluluk oluşturmak için etkileşimleri ve işbirliğini kolaylaştırır.

1.4. Öğrenci Katılımı: Çevrimiçi öğretmen, öğrenenler ve diğer paydaşlarla etkileşimle, öğrenme etkinliklerinde anlamlı öğrenci katılımını kolaylaştırarak öğrenen başarısını destekler.

1.5. Dijital Vatandaşlık: Çevrimiçi öğretmen, teknoloji kullanımıyla ilgili yasal, etik ve güvenli davranışları modeller, yönlendirir ve teşvik eder.

1.6. Öğretim Çeşitliliği: Çevrimiçi öğretmen, öğretimi öğrencinin çeşitli akademik, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına göre kişiselleştirir.

1.7. Değerlendirme ve Ölçme: Çevrimiçi öğretmen, araçların ve işlemlerin geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlayacak şekilde çevrimiçi öğrenme ortamlarında değerlendirmeler oluşturur ve/veya nasıl ölçtüğüne ilişkin öğrencinin anlayışını değerlendirir.

1.8. Öğretim Tasarımı: Çevrimiçi Öğretmen, tüm öğrencilerin katılımını sağlamak ve akademik hedeflere ulaşmasını sağlamak için öğretim materyallerini, araçları, stratejileri ve kaynakları düzenler ve oluşturur (NSQ, 2019).

Kaliteli Çevrimiçi Programlar Standardı 14 (On Dört) kategoride uygulanmaktadır. Çevrimiçi programlar için hazırlanmış standart kalite güvencesi bağlamındaki gereksinimleri aşağıda detaylandırılmıştır.

2. Çevrimiçi Programlar Standardı (Online Programs Standard)

2.1. Misyon Bildirimi: Kaliteli bir programın misyon beyanı, amacını ve hedeflerini açıkça ifade eder. Programın günlük operasyonları için temel teşkil ettiği gibi, geleceğe yönelik stratejik planları için de bir rehber görevi görür. Paydaşlar arasındaki iletişim ve onların katılımı, bir görev bildiriminin kritik bir bileşenidir.

2.2. Yönetişim: Bir kalite programı, uzun vadeli başarı ve sürdürülebilirliği sağlamak için tasarlanmış şeffaf rol ve sorumluluklara sahip net bir yönetim yapısına sahip olur.

2.3. Liderlik: Kaliteli bir çevrimiçi programın liderliği, programın misyon ve vizyon beyanlarını destekleyen yönetim organına karşı sorumludur. Operasyonel ve stratejik hedefleri belirlemekten ve bunlara ulaşmaktan sorumludur.

2.4. Planlama: Bir kalite programı, organizasyonel etkinliği yansıtmak ve geliştirmek için düzenli stratejik planlamaya girer.

2.5. Organizasyon Personeli: Kaliteli bir çevrimiçi program, kişisel ve kurumsal hedeflere ulaşmak için gereken kaynaklara sahip, uygun düzeyde kalifiye, iyi eğitilmiş ve desteklenen personele sahiptir.

2.6. Mali ve Maddi Kaynaklar: Kaliteli bir çevrimiçi program, kuruluşun misyonunu ve vizyonunu gerçekleştirmek için sağlam iş uygulamalarını kullanarak finansal ve maddi kaynakları planlar ve harcar.

2.7. Eşitlik ve Erişim: Kaliteli bir çevrimiçi programın politikaları ve uygulamaları, öğrencilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamayı ve programa erişimini destekler.

- 2.8. Dürüstlük ve Hesap Verebilirlik: Kaliteli bir çevrimiçi programda liderlik programının yönetiminde şeffaftır; hedeflere ulaşma, politikalar ve standartlarla uyum sağlama, tüm paydaşlara, öğrencilere öğrenme çıktıklarına ulaşma yolunda düzenli ve zamanında bilgi sağlar.
- 2.9. Müfredat ve Ders Tasarımı: Kaliteli bir çevrimiçi program, hem kurumsal olarak geliştirilmiş dersler hem de diğer kaynaklardan lisanslı içerik için etkili eğitim sağlayan öğretim tasarım yöntemlerini benimser ve uygular.
- 2.10. Öğretim: Kaliteli bir çevrimiçi program, öğrencilerine mükemmel öğretim sağlamak için kapsamlı ve entegre bir yaklaşım benimser.
- 2.11. Değerlendirme ve Öğrenci Performansı: Kaliteli bir çevrimiçi öğrenme programı, olumlu öğrenci sonuçlarına değer veriri ve tanımlanmış öğrenme hedeflerine yönelik ilerlemeyi ölçmek ve izlemek için kapsamlı, entegre bir yaklaşım benimser.
- 2.12. Fakülte ve Personel Desteği: Kaliteli bir çevrimiçi program, rehberlik, teknik yardım ve zamanında profesyonel gelişim sağlayarak öğretim üyelerini ve personeli destekler.
- 2.13. Öğrenci ve Veli Desteği: Kaliteli bir çevrimiçi program, kurum içinde farklı seviyelerdeki öğrencilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için öğrenci ve veli destek hizmetleri sağlar. Destek düzeyleri öğrenci başarısı için uygun ve yeterlidir.
- 2.14. Program Değerlendirmesi: Kaliteli bir çevrimiçi program, program değerlendirmesinin değerini kabul eder. Program değerlendirmesi hem dahili hem de haricidir ve öğretme ve öğrenmeyi etkileyen tüm süreçleri bilgilendirir. Dahili değerlendirmeler genellikle doğası gereği daha gayri resmidir ve hedeflenen bir araştırma alanı hakkında anında geri bildirim sağlayabilir. Dış program değerlendirmeleri, genellikle tüm programa, sonuçlara ek güvenilirlik getirecek nesnel bir bakış açısıyla bakar (NSQ, 2019).

Kaliteli Çevrimiçi Dersler Standardı 7 (Yedi) kategoride uygulanmaktadır. Çevrimiçi dersler için hazırlanmış standart kalite güvencesi bağlamındaki gereksinimleri aşağıda detaylandırılmıştır.

3. Çevrimiçi Dersler Standardı (Online Courses Standard)

- 3.1. Derse Genel Bakış ve Destek: Dersin genel tasarımı, dersin başında öğrenciye açıklanır. Ders materyalleri, öğrenci ve eğitmen başarısı için gerekli olan destek hizmetlerini içerir. Ders yönergeleri, ilgili bilgi ve hizmetleri ifade eder veya bunlara bağlantı verir.
- 3.2. İçerik: Çevrimiçi ders, öğrencilere içeriğe hakim olmalarını destekleyen ve ulusal içerik standartlarıyla uyumlu çeşitli içerik seçenekleri sunar.
- 3.3. Öğretim Tasarımı: Çevrimiçi ders, standartlarına uygun, tüm öğrencilerin ilgisini çeken ve akademik hedeflere ulaşılmasını destekleyen öğretim materyallerini, etkinlikleri, kaynakları ve değerlendirmeleri içerir.
- 3.4. Öğrenci Değerlendirmesi: Ders boyunca öğrenmeye ve katılıma yönelik çeşitli değerlendirme stratejileri kullanılır ve öğrencilere ilerlemeleri hakkında geri bildirim sağlanır.

3.5. Erişilebilirlik ve Kullanılabilirlik: Ders tasarımı, tüm öğrencilerin tüm içerik ve etkinliklere erişebilmesi için erişilebilirlik taahhüdünü ve tüm öğrencilerin tüm ders bileşenlerinde kolayca gezinip etkileşimde bulunabilmesi için kullanılabilirlik taahhüdü yansıtır. Çevrimiçi ders materyalleri, etkinlikler ve değerlendirmeler, tüm öğrencilerin aynı bilgilere erişmesini ve aynı etkileşimlerde ve aynı zaman diliminde yer alabilmesini sağlamak için tasarlanır.

3.6. Teknoloji: Çeşitli ders bileşenlerini etkinleştiren teknolojiler, aktif öğrenmeyi kolaylaştırır ve öğrenme sürecini engellemez.

3.7. Ders Değerlendirmesi: Çevrimiçi dersin etkinliği, çeşitli değerlendirme stratejileri kullanılarak düzenli olarak değerlendirilir ve bulgular iyileştirme için bir temel olarak kullanılır. Ders, hem içerik hem de ders tasarımı ve teknolojileri üzerinde yeni araştırmaların uygulanması açısından güncel tutulur (NSQ, 2019).

Yükseköğretimde ve K12’de NSQ girişiminin oluşturduğu çevrimiçi öğrenme standartları kapsamında; yükseköğretimdeki ders tasarımına yönelik rubric standartlarını uygulayan, üniversite/kolejlerin öğretimlerini, programlarını, çevrimiçi derslerini belgeleyen kuruluş, girişim üyesi Quality Matters (QM) görünmektedir. Quality Matters (QM), çevrimiçi derslere yönelik rubrik değerlendirme/puanlama standartlarını yayınlamış ve uygulamaktadır. Bu standartlar üye olan kuruluşların çevrimiçi ders tasarımına yöneliktir. Çevrimiçi derslerin kalite belgelendirme süreci normlarını içermektedir. Standartlar doküman incelemesi sonucunda aşağıda detaylandırılmıştır.

3.5.2.2. Quality Matters yükseköğretim ders tasarımı değerlendirme listesi standartları (Quality Matters higher education course design rubric standards)

Quality Matters (QM) Yükseköğretim Ders Tasarımı Değerlendirme Standartları Değerlendirme Listesi; Yükseköğretim (HE) Rubric (Puanlama Anahtarı, ABD), tamamen çevrimiçi olarak verilen veya önemli bir çevrimiçi bileşeni olan (karma ve harmanlanmış dersler) derslerde kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Ders tasarımcıları; Standartları karşılamak üzere en başından itibaren tasarlanmış derslerin oluşturulmasına yardımcı olmak için “Değerlendirme Tablosunu” kullanır. Değerlendirme Tablosu, aynı zamanda bir dersin Standartları karşıladığı seviyeyi değerlendirmek ve iyileştirmeye açık alanları vurgulamak için de kullanılır. %85’lik bir puan (Temel Standartlar karşılanarak) kaliteli dersin tasarımı için bir QM Sertifikası almaya hak kazanmasını sağlar. Bu Değerlendirme Listesini kullanan QM Üyeleri, Özel Derslerden, Öğretim Tasarımcılarından; Dört yıllık Akredite olan- olmayan Kolejler ve Üniversitelerden oluşmaktadır.

Değerlendirmede çevrimiçi dersleri aynı seviyeye getirme bağlamındaki ders bileşenleri; Öğrenme hedefleri, Öğrenme malzemeleri ile öğrenme etkinlikleri, öğrenci etkileşimi, dersin teknolojisi ve ölçme, değerlendirme eşgüdümü çalıştığında öğrencilerin istenilen öğrenme çıktıklarına ulaşması hedeflenmektedir. Bileşenlerin birlikte çalışması ve hizalanması için özel inceleme standartları ve puanlama anahtarı oluşturulmuştur.

Değerlendirme Tablosu 8 (Sekiz) standarttan oluşmaktadır. Çevrimiçi Dersler için hazırlanmış rubrik-değerlendirme standartlarının kalite güvencesi bağlamında gereksinimleri aşağıda detaylandırılmıştır.

1. Derse Genel Bakış ve Giriş: Derse nasıl başlanacağı ve çeşitli ders bileşenlerini nerede bulunacağı netleştirir. Öğrencilere dersin amacı ve yapısı tanıtılır. Çevrimiçi tartışmalar, e-posta ve diğer etkileşim biçimleri için iletişim beklentileri açıkça belirtilmiştir. Öğrencinin uyması beklenen ders ve kurumsal politikalar ders içinde açıkça belirtilir veya bir mevcut politikalara bağlantı sağlanır. Dersin asgari teknoloji gereksinimleri açıkça belirtilir ve teknolojilerin nasıl elde edileceğine ilişkin bilgiler sağlanır. Öğrenciden beklenen bilgisayar becerileri ve dijital bilgi okuryazarlığı becerileri açıkça belirtilir. Disiplinde ön koşul bilgisi ve/veya gerekli yeterlilikler için beklentiler açıkça belirtilir. Öğretmenin profesyonelce çevrimiçi kendini tanıtmayı ve Öğrencilerden kendilerini sınıfa tanıtmaları istenir. Bu bölümün gereksinimlerini karşılamak için 9 standart bulunmakta olup tamamı 100 üzerinden 17 puandır.

2. Öğrenme Hedefleri (Etkinlikler): Ders öğrenme hedefleri veya ders/program yeterlilikleri ölçülebilir sonuçları tanımlanır. Modül/ünite seviyesindeki öğrenme hedefleri veya yeterlilikleri, ölçülebilir ve tutarlı olan sonuçları tanımlanır. Ders seviyesindeki hedefler veya yeterlilikler. Öğrenme hedefleri veya yeterlilikleri açıkça belirtilmiş, öğrencinin bakış açısıyla yazılmış ve belirgin bir şekilde derste yer almalıdır. Öğrenme hedefleri veya yeterlilikleri ile öğrenme etkinlikleri arasındaki ilişki açıkça belirtilir. Öğrenme hedefleri veya yeterlilikleri dersin seviyesine uygun olmalıdır. Bu bölümün gereksinimlerini karşılamak için 5 standart bulunmakta olup tamamı 100 üzerinden 15 puandır.

3. Değerlendirme ve Ölçme: Değerlendirmeler, belirtilen öğrenme hedeflerine veya yeterliliklerine ulaşılmasını ölçer. Ders notlandırma politikası dersin başında açıkça belirtilir. Öğrencilerin çalışmalarının ve dersle bağlantılarının değerlendirilmesi için özel ve tanımlayıcı kriterler sağlanır. Derecelendirme politikası açıkça açıklanmıştır. Kullanılan değerlendirmeler sıralıdır, çeşitlidir ve dersin seviyesine uygundur. Ders, öğrencilere öğrenme ilerlemelerini zamanında geri bildirimle izlemeleri için birçok fırsat sunar. Bu bölümün gereksinimlerini karşılamak için 5 standart bulunmakta olup tamamı 100 üzerinden 13 puandır.

4. Öğretim Materyalleri: Öğretim materyalleri, belirtilen öğrenme hedeflerine veya yeterliliklerine ulaşılmasına katkıda bulunur. Derste öğretim materyallerinin kullanımı ile

öğrenme aktivitelerini tamamlama arasındaki ilişki açıkça açıkladı. Derste öğretim materyallerinin kullanımı hem kaynak referansları hem de izinler sağlayarak öğrencilerden beklenen akademik bütünlüğü modeller. Öğretim materyalleri, disiplindeki güncel teori ve pratiği temsil eder. Derste çeşitli öğretim materyalleri kullanılmaktadır. Bu bölümün gereksinimlerini karşılamak için 5 standart bulunmakta olup tamamı 100 üzerinden 12 puandır.

5. Öğrenme Aktiviteleri ve Öğrenci etkileşimi: Öğrenme etkinlikleri, belirtilen öğrenme hedeflerine veya yeterliliklerine ulaşılmasını teşvik eder. Öğrenme etkinlikleri, aktif öğrenmeyi destekleyen etkileşim fırsatları sağlar. Eğitmenin ders sırasında öğrencilerle etkileşim planı açıkça belirtilmiştir. Öğrenci etkileşimi için gereksinimler açıkça belirtilmiştir. Bu bölümün gereksinimlerini karşılamak için 4 standart bulunmakta olup tamamı 100 üzerinden 11 puandır.

6. Ders Teknolojisi: Derste kullanılan araçlar, öğrenme hedeflerini veya yeterliliklerini destekler. Ders araçları, öğrenci katılımını ve aktif öğrenmeyi teşvik eder. Derste çeşitli teknolojiler kullanılır. Ders, öğrencilere verilerini ve mahremiyetlerini koruma hakkında bilgi sağlar. Bu bölümün gereksinimlerini karşılamak için 4 standart bulunmakta olup tamamı 100 üzerinden 8 puandır.

7. Öğrenci Desteği: Ders yönergeleri, sunulan teknik desteğin ve nasıl elde edileceğinin açık bir açıklamasını ifade eder veya bu açıklamaya bağlanır. Kurumun erişilebilirlik politikalarına ve hizmetlerine açıklık getirir veya bunlarla bağlantı kurar. Kurumun öğrencilere yardımcı olabilecek akademik destek hizmetlerini ve kaynaklarını ifade eder veya bunlarla bağlantı kurar, derste başarılı olmayı sağlar. Öğrencilerin başarılı olmasına yardımcı olabilecek kurumun öğrenci hizmetlerini ve kaynaklarını ifade eder veya bunlarla bağlantı kurar. Bu bölümün gereksinimlerini karşılamak için 4 standart bulunmakta olup tamamı 100 üzerinden 10 puandır.

8. Erişilebilirlik ve Kullanılabilirlik: Ders incelemesinde kullanım kolaylığını kolaylaştırır. Ders tasarımı okunabilirliği kolaylaştırır. Ders, çeşitli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için dosyalar, belgeler ve, LMS sayfalarında ve web sayfalarında erişilebilir metin ve resimler sağlar. Çeşitli gereksinimleri karşılayan formatlarda multimedya içeriğine alternatif erişim yolları sağlar. Multimedya kullanım kolaylığını kolaylaştırır. Derste gerekli olan tüm teknolojiler için giriş ve erişilebilirlik beyanları sağlanır. Bu bölümün gereksinimlerini karşılamak için 6 standart bulunmakta olup tamamı 100 üzerinden 15 puandır.

Bu bilgiler ışığında yükseköğretimde QM Değerlendirme Tablosuna göre 8 genel standart, bu standartlar altında toplam 38 spesifik inceleme standardı uygulanmaktadır. İnceleme sonucu tüm gereksinimleri yerine getiren yükseköğretim kurumunun çevrimiçi dersleri 100 puan elde etmektedir.

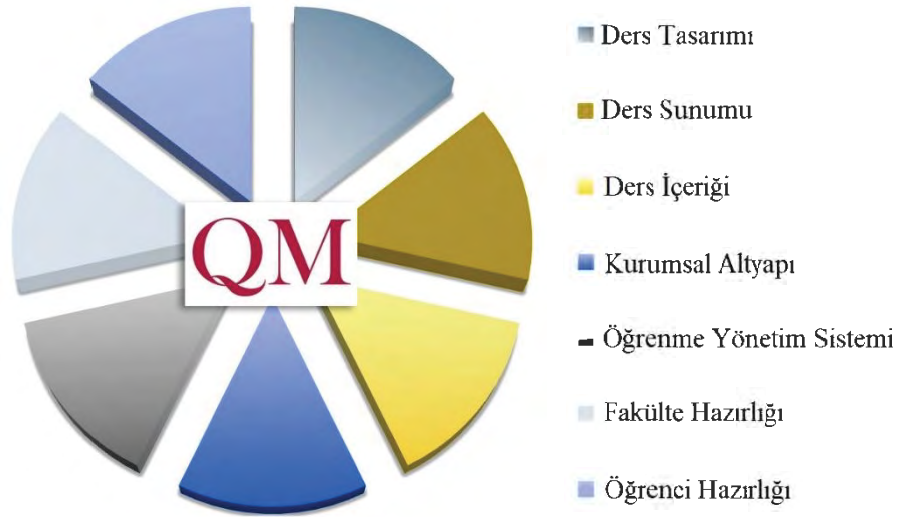
- A. Quality Matters (QM) Sertifikasyonu: Yükseköğretimde uyguladığı standartlar ile QM neden önemlidir? Sorusunu QM şöyle tanımlamaktadır. Kaliteyi önemli kılmak için çevrimiçi uygulamalarda sürekli iyileştirmeyi merkeze almak, işbirlikçi ve ortak bir süreç sağlamaktır.

Bu süreci uygularken Kalite Pastasının (Grafik.1) tüm yönlerini ele aldıkça geliştikçe, çevrimiçi öğrenme için kalite güvence hedeflerine ulaşmak için önemlidir (QM, 2019).

QM Kalite Pastası bileşenleri 7 (Yedi) başlıktan oluşmaktadır (Görsel 3.1.).

1. Ders Tasarımı (Course Design)
2. Ders Verme-Uygulama (Course Delivery)
3. Ders İçeriği (Course Content)
4. Kurumsal Alt Yapı (Institutional Infrastructure)
5. Öğrenme Yönetim Sistemi (Learning Management System-LMS)
6. Fakülte Hazırlığı (Faculty Readiness)
7. Öğrenci Hazırlığı (Student Readiness)

Çevrimiçi öğrenmede tüm bu yönler uygulanırken çevrimiçi kalite yönetiminin optimum seviyede uygulanması önemli görünmektedir. Bu bağlamda çevrimiçi dersi etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler (Görsel 3.1.)'deki Kalite Pastası'nda işlenmiştir.

Görsel 3.1. QM kalite pastası (QM, 2016).

Yükseköğretim kalite yönetiminin öncelikli olarak ders tasarımına odaklanması ve diğer faktörleri kalite yönetim sistemi içinde eşgüdümlü uygulaması ile kalite süreçlerini sürdürülebilir kılabilceği ifade edilmektedir.

Kalite Pastasında bulunan süreçlerin yükseköğretim kurumlarında kalite güvencesi alt yapısını oluşturabileceği bunun için de aşağıdaki uygulama aşamalarının gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

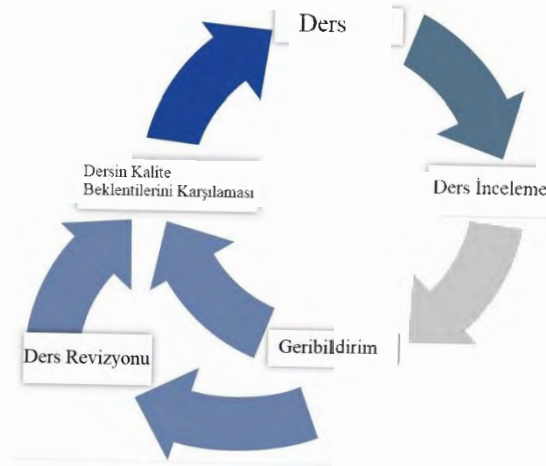
- Giriş-Amaç
- Kalite Güvencesi (QA)
- Sürekli İyileştirme (CI)
- Kıyaslama
- Kurumsal değişim

Tüm bu aşamalar uygulandıktan sonra çevrimiçi dersin QM inceleme sürecine dahil edilmesi gereklidir (QM, 2016).”

B. QM Ders İnceleme Süreci: Derslerini resmi bir uygulamadan ve QM sertifikasyon sürecinden geçirecek QM etiketi almak isteyen kuruluşlar; bu sürece girmeden yukarıda belirtilen aşamaları sağladıklarından emin olmaları gerekmektedir. Bu durum QM Rubrik değerlendirme listesinin/tablosunun ve puanlamanın nasıl çalıştığını anlamak ile aynı şeydir.

Kuruluşun Ders incelemesini talep etmesi, başvuru yapması ile süreç başlar. Görsel 3.2.'de yayınlanan süreçte, Rubrik değerlendirme listesi/tablosu ve puanlamasına göre kuruluşun gözden geçirmesini yapan uzmanların da ayrıca QM'den sertifikalı olmaları gerekmektedir. Yükseköğretimde yapılan bu gözden geçirmede; takım başkanı, usta gözlemci, biri konu uzmanı, biri gözden geçirme yapan kuruluş dışında iki akran olmak üzere toplam dört kişi gözden geçirici olmaktadır (QM, 2016).

Ders inceleme sürecinde (Görsel 3.2.); Ders (Course), Ders İnceleme (Course Review), İnceleme sonrası Geri Bildirim (Feedback), geri bildirim sonrası uygunsuzluklar varsa Ders Revizyonu (Course Revision), Dersin Kalite Beklentilerini Karşılması (Course Meets Quality Expectations) başlıklarında 360 derece değerlendirme ile uygulanmaktadır.

Görsel 3.2. QM ders inceleme süreci (QM, 2016).

Yükseköğretim kurumundaki Rubrik Değerlendirme Listesi/Tablosu ve puanlamasına göre yapılan gözden geçirme sonrası kuruluş tüm kalite beklentileri karşılıyor ve toplam puan içinde en az %85 puan elde ediyorsa kalite sertifikası alabilmektedir. Bu kalite sertifikası 3 ile 5 yıl arasında geçerli olmaktadır. Süre bitiminde tekrar 3 yıl yenileme süreci başlatılmaktadır.

QM çevrimiçi öğretim ile ilgili QM Kalite yöntemlerini uygulayarak sertifikasyonda iki yöntem uygulamaktadır. Bunlar “Program gözden geçirme veya adaylık” ve “Program gözden geçirme” dir. QM tarafından yükseköğretimdeki kuruluşlar için bileşenlere yönelik 4 (dört) ayrı kapsamda sertifikasyon süreci de uygulanmaktadır.

- 1. Çevrimiçi Program Tasarım Sertifikası:** ölçülebilir öğrenme hedefleri veya yeterlilikleri etrafında tasarlanan programları tanır. Program içindeki bireysel derslerin tasarımı veya revizyonu, program hedefleri ile uyumludur, QM-Onaylı personeli içerir ve ilgili QM Rubriği ile tutarlıdır.
- 2. Çevrimiçi Öğretim Desteği Sertifikası:** tüm çevrimiçi öğretim üyelerinin çevrimiçi ders sunumu için en iyi uygulamalar konusunda eğitim almasını gerektiren, öğretim üyelerine sürekli pedagojik destek sağlayan, çevrimiçi öğretimdeki bilgi ve becerilerini artırmak için öğretim üyelerinin mesleki gelişimini teşvik eden, eğitmen kullanılabilirliğini ve geri bildirim vurgulayan programları tanır. Çevrimiçi öğretimi geliştirmek için öğrencilerden geri bildirim toplanır ve kullanılır.
- 3. Çevrimiçi Öğrenci Destek Sertifikası:** öğrenci başarısı için gereken tüm kritik öğrenci ve akademik hizmetleri sağlayan ve bu hizmetleri sürekli olarak iyileştirmek için öğrenci geri bildirimlerini kullanan programları tanır.
- 4. Çevrimiçi Öğrenci Başarı Sertifikasyonu:** öğrencileri için dış paydaşların beklentilerini de karşılayan misyon odaklı bir başarı tanımını ifade edebilen ve öğrencilerinin dış karşılaştırmalara dayalı olarak yüksek oranda başarıya ulaştığını gösteren programları kıyaslamalar yapar ve tanır.

QM, sertifikasyon süreçlerini belli bir bedelle yapmaktadır. Başvuruda bulunan yükseköğretim kuruluşlarına program inceleme ile adaylık ve program inceleme ücret karşılığı uygulamaktadır.

Mevcut durumda ABD’de K12, özel eğitim kuruluşları hariç Yükseköğretimde kamu ve özel toplam 334 üniversitenin belgelendirme programına dahil ettiği 4978 adet çevrimiçi ders QM sertifikalıdır ve QM etiketi taşımaktadır (Şekil 3). Bu üniversiteler çevrimiçi kalite

güvencesi ve QM standartları kapsamında çevrimiçi dersler için belgelendirme sürecine devam etmektedir. Ulusal ve uluslararası yeni başvurular olursa sürece dahil edilmektedir.

QM Sertifikasyon işaretini taşıyan dersler, resmi bir inceleme sürecinde QM Standartlarını %85 veya daha yüksek bir seviyede karşılamıştır. QM Ders İnceleme sürecinde açıklandığı gibi; Etiket/Sertifika dersi gözden geçirmek için kullanılan QM Değerlendirme Tablosuna bağlı olarak 3 ila 5 yıl süreyle geçerlidir. Yeniden sertifikalandırma, orijinal QM Sertifikasyonunun üç yıla kadar daha uzatılmasına izin verir (QM, 2016)”.

Görsel 3.3. *Sertifikalı ders QM etiketi (QM, 2023).*

Kalite Yönetimi Standartları ve gözden geçirme süreçleri, araştırmalarla desteklediği ve en iyi uygulamalara dayandığı için ulusal ve uluslararası düzeyde tanınmaktadır. “Ders incelemelerinden elde edilen veriler, nihai olarak tüm programların gözden geçirilmesi ve kalite sertifikasyonu için bilgi sağlayabilir. Bu sertifikalar, yalnızca bir mükemmellik ve kalite ortamı yaratma taahhüdünü değil, aynı zamanda bu taahhüdü sürdürme taahhüdünü gösterir (QM, 2016).”

3.5.2.3. Batı eyaletlerarası yükseköğretim komisyonu (Western interstate commission of higher education)

Batı Eyaletlerarası Yükseköğretim Komisyonu (WICHE) ABD’de bölgesel olarak 15 Batı Eyaletini ve ABD Pasifik Adalarını ve Serbest Devlet üyelerinden oluşmuş kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Yükseköğrenimi, erişimi iyileştirmek ve öğrenci başarısını sağlamak için çalışmaktadır. Öğrenci erişim programları, bölgesel girişimler, stratejik araştırma ve politika çalışmalarında kuruluşlara yardımcı olmaya çalışmaktadır. Ayrıca kapsamındaki birim; WCET Western Cooperative for Education Technologies (Eğitim

Teknolojileri Kooperatifi), yükseköğretimde dijital öğrenmenin uygulanması, politikası ve savunulmasında liderlik görevini üstlenmektedir. Daha adil bir dünya için ortaöğretim sonrası dijital öğretim yoluyla öğrenci erişimini ve başarısını toplu olarak ilerletmek için kolejleri, üniversiteleri, yükseköğretim kuruluşlarını ve şirketleri kar amacı gütmeyen üye odaklı şekilde bir araya getiren kuruluştur.

Üyelerine dijital öğrenmenin kullanımına ilişkin güncel, ilgili kaynaklar ve yüksek öğrenimi etkileyen Federal ve Eyalet politikası sorunları hakkında bilgilendirmeler yapmakta ve devlet yetkilendirmelerine destek olmaktadır. Zirveler, yıllık toplantılar, web yayınları yapmakta, ağ oluşturmaktadır. Gönüllülük ve öğrenme fırsatları sağlayan özel etkinlikler ve programlar düzenlemektedir. Bilgiye dayalı yüksek kaliteli, eşitlikçi, dijital öğrenim sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Kurumsal etkinliği ve öğrenci başarısını desteklemek için öğrenme teknolojilerinden yararlanma ile ilgili alanlarda etkili uygulamalar, politika analizi, savunuculuk ve uzmanlık yapmaktadır. Ayrıca kendisini tarafsız, güvenilir ve dinamik, zaman ve para tasarrufu ile doğru zamanda bilinçli kararlar verilmesini sağlayan dijital kaynak olarak tanımlanmaktadır (WICHE, 1953).

WCET (2023)'e göre Dijital Öğrenme; “Teknoloji tarafından geliştirilebilen ve yükseköğretimdeki öğrenme ortamına geniş bir bakış açısı olmaktadır. Sadece çevrimiçi öğrenme, basitçe bir teknoloji parçasını fiziksel bir sınıfa getirme değil, daha ziyade teknolojinin “yükseköğretimde fırsatı, erişimi ve yetkinliği teşvik etmek için” öğrenmenin DNA’sına nasıl yerleştiğini kapsar (WCET, 2023)”.

WCET misyonunda; bulunduğu ülkenin yükseköğretiminde ve dijital öğrenmenin uygulanmasında, politikasında ve savunulmasında kendini lider olarak tanımlamaktadır. Yükseköğretim ve daha eşitlikçi bir dünya için dijital öğrenme yoluyla öğrenci erişimini ve başarısını ilertlemeye çalışmaktadır.

Özellikle; everylearnereverywhere; OLC (Online Learning Consortium) ve Kamu ve Devlet Üniversiteleri Birliği (Association of Public and Land Grant Universities) girişimleri ile dijital ortam destekli çevrimiçi derslere yönelik bir girişim oluşturulduğu görülmektedir. Bu 3 kuruluşun çalışması “Yüksek Kaliteli Dijital Öğrenme Deneyimlerini Optimize Etmek: Fakülte İçin Bir Başucu Kitabı (Optimizing High-Quality Digital Learning Experiences: A playbook for Faculty) Haziran 2021'de yayınlanmıştır (everylearnereverywhere, 2021)”.

WCET aracılığı ile fakültelere sunulan rehber kılavuz kitap ve uygulamaları; yüksek kaliteli dijital öğrenme deneyimleri, tüm öğrenciler için eşitlikçi, kapsayıcı ve erişilebilir öğrenme ortamları sağlama temel ilkeleri üzerine kuruludur. Ayrıca, yüksek kaliteli dijital öğrenme deneyimleri iyi organize edilmiş ve özenle tasarlandığı ifade edilmektedir. Bu deneyimler, öğrenme çıktılarını öğrenme ödevleri, etkinlikleri ve değerlendirme uygulamalarıyla uyumlu hale getirmek için öğretim tasarımı ilkelerine ve stratejilerine dayanır. Bu yollarla, yüksek kaliteli dijital kurslar/ dersler öğrencilere yalnızca stratejik tasarım yoluyla değil, aynı zamanda dijital ortamda topluluk oluşturma ve etkileşim için kasıtlı fırsatları entegre ederek sağlam öğrenme deneyimleri sağlar.

COVID-19 salgını sırasında uzaktan öğretimden alınan öğrenci ve öğretim üyesi geri bildirimleri, bir eşitlik açığını daha da ortaya çıkardı ve azınlıktaki öğrenciler için dijital öğrenme deneyimlerinin kalitesini optimize etmeye odaklanmak için bir eylem çağrısı haline geldi. Sonuç olarak, etkili dijital ders tasarımı ve öğretim stratejileri aracılığıyla fakültenin azınlık öğrencilerinin öğrenme ihtiyaçlarını karşılaması artık her zamankinden daha önemlidir. Bu ilkeleri ve gelişmiş ve eşitlikçi dijital öğrenim sağlama aciliyetini temel alan bu başucu kitabının odak noktası, özellikle azınlıkta kalmış öğrenciler için öğrenci öğrenme deneyimlerinin etkinliğini artırmak için fakültenin teknolojileri öğrenme çıktılarıyla stratejik olarak bütünleştirmesine yardımcı olmaktır.

Özellikle azınlıkta kalmış öğrenciler için eşitlik, kapsayıcılık ve erişilebilirliği sağlamak üzere çevrimiçi öğrenme deneyimlerini optimize etmek, birçok faydası olan sürekli bir süreçtir:

- Ders yöntemi beklenmedik bir şekilde değişirse olası akademik kesintileri sınırlamak,
- Öğrencilere ders materyallerini verimli ve erişilebilir yollarla sağlamak,
- Öğrencilere ne zaman ve nasıl öğrendiklerine ilişkin daha fazla esneklik, kontrol ve seçenek sunmak,
- Fakültenin zaman içinde derslerini oluşturma sürecine katılmasına izin vermektir.

Yüksek Kaliteli Dijital Öğrenim Deneyimlerini Optimize Etmek: Fakülte İçin Bir Başucu Kitabı, çevrimiçi ortamın hem dijital alanlarında hem de fiziksel sınıflarında sağladığı fırsatları genişletmek için fakülteye stratejik düşünme ve tasarım yapma konusunda rehberlik etmeyi amaçlar. Dört ve iki yıllık öğretim kurumlarına hazırlanan kılavuz kitap aşağıdaki 12 (Oniki) standardı kapsamaktadır.

1. Uyarlanabilir Eğitim Yazılımı
2. Dersin Yeniden Tasarımı
3. Dijital Öğrenme ve Eğitim Araçları
4. Etkili Öğretim Uygulamaları
5. Yüksek Öğretimde Eşitlik
6. Kanıta Dayalı Öğretim Uygulamaları

7. Fakülte Hazırlık
8. Kapsayıcı Ders Tasarımı
9. Kapsayıcı Eğitim Yazılımı Tasarımı
10. Profesyonel Geliştirme
11. Öğrenci ve Fakülte Deneyimi
12. Öğrenci Deneyimi

Bu kılavuz, öğretim ve tasarım ilkelerini bütünleştirerek, özellikle ırk, cinsiyet, engellilik veya sosyoekonomik durum nedeniyle azınlıkta kalan öğrenciler için öğrenci öğrenimini olumlu yönde etkileme konusunda fakülteye yardımcı olur (everylearnereverywhere, 2021).

Online Learning Consortium (OCL), çevrimiçi derslerde dijital odaklı yaklaşımları içeren ve bu bağlamda üye kuruluşların tasarladığı çevrimiçi ders uygulamalarının kalite değerlendirmelerini gerçekleştirmektedir.

3.5.2.4. Çevrimiçi öğrenme konsorsiyumu (Online learning consortium)

1999 yılından bu yana Çevrimiçi Öğrenim Konsorsiyumu (OLC) Çevrimiçi, harmanlanmış ve dijital öğrenmede küresel standardı belirlemek vizyonu çerçevesinde, inovasyonu yönlendirirken çevrimiçi, harmanlanmış ve dijital öğrenme kalitesi etrafında topluluk ve bilgi oluşturma amacını taşıyan kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Kurumların yüksek kaliteli eğitim deneyimleri oluşturmaya, ABD/uluslararası çevrimiçi eğitim alanını iyileştirmesine, eğitilmiş bir iş gücünün yaratılmasına, katkıda bulunmasına ve benzer düşüncelere sahip kuruluşlarla karşılıklı yarar sağlayan ortaklıklar oluşturmaya yardımcı olmaya çalışan bir konsorsiyum olarak, özel kar amacı güden kolej ve üniversitelerin çevrimiçi öğrenme gelişimlerine katkıda bulunmak için üyelik yapısı ile faaliyet göstermektedir.

Çevrimiçi ortamlarda pedagoji, gelişmekte olan teknoloji, politika ve uygulamanın kesiştiği noktada yeni bilgilerin geliştirilmesine ve yayılmasına ilişkin çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar kapsamında OLC; Kaliteli dijital öğretimde kaliteyi ilerletmek için en iyi uygulamaları arayan yüksek öğretim kurumlarını desteklemek için yeni yollar bulmaya çalışmaktadır.

“Çevrimiçi dersler ve programlarda kalite unsurlarını değerlendirmek için kullanılabilir, bireylere ve kurumlara, genel bir kalite düzeyine ulaşma ve bunları potansiyel öğrencilere ve yüksek öğrenim akreditasyon kuruluşlarına gösterme konusunda

rehberlik sağlayan onaylanmış bir OLC Kalite Puan Kartları paketi (OLC Scorecard Suite) sunmaktadır (OLC, 2023)”.

Görsel 3.4. OLC Kalite puan kartı (scorecard) diagramı (OLC, 2023).

Bu puan kartı ile artan talebi karşılamak için yüksek öğretim akreditasyon kuruluşlarına program içindeki kalite unsurlarını ve ayrıca genel kalite seviyesini göstermeye odaklanmıştır.

OLC Kalite Puan Kartı süreci, yüksek öğretimdeki çevrimiçi eğitim programlarındaki kalite unsurlarını ölçmek ve nicelleştirmek içindir. Çevrimiçi program değerlendirme ve sürekli iyileştirme için kullanımı kolay bir araçtır. Oluşturulan kategorilerdeki ilgili kalite göstergelerinin her birini değerlendirerek, bir çevrimiçi program yöneticisi, program iyileştirmeleri ve stratejik planlama girişimleri geliştirmede yöneticiye yardımcı olan programlarının güçlü ve zayıf yönlerini belirleyebilir. Puan kartı, program içindeki kalite unsurlarını ve ayrıca akreditasyon kuruluşlarına genel kalite düzeylerini göstermek için de kullanılabilir. Puan kartı 70 kalite göstergesi içerir. Her gösterge üç puana kadar değer taşır.

Kalite Puan Kartı şu “amaçlarla” kullanılabilir;

1. Mevcut çevrimiçi eğitim programlarını değerlendirir.
2. Çevrimiçi eğitim programlarını iyileştirir.
3. Akreditasyon kuruluşlarına program yönetiminde kalitenin genişliğini gösterir.
4. Yeni yüksek kaliteli çevrimiçi eğitim programları planlar ve oluşturur.

5. Program iyileştirme için stratejik hedefler geliştir.
6. Benzer boyut ve türdeki diğer programlarla kıyasla.

Kurum, puan kartıyla kendi kendine puan verdikten sonra, program yöneticisi gerekçeler geliştirir ve OLC çevrimiçi havuzuna (OLC kurumsal üyeleri tarafından kullanılabilir) yüklenen belgeleme kanıtlarını sunar. Eğitimli Puan Kartı gözden geçirenleri, her puanı, gerekçeyi ve artefaktı inceler. Her bir kalite göstergesinin doğru şekilde puanlandığını onaylar. Süreç; varsa olası iyileştirmeler için önerileri içeren ve kurum için hazırlanan bir raporu içerir. Resmi incelemeden sonra 189 veya daha fazla puan alan programlara, kurumun web sitesinde ve diğer materyallerde görüntülenebilecek şekilde bir Çevrimiçi Öğrenim Konsorsiyumu Örnek Program logosu verilir.

OLC Kalite Puan Kartı, Amerika Birleşik Devletleri, Afrika ve Latin Amerika'nın her yerindeki kurumlar tarafından kullanılmaktadır. Çevrimiçi ders incelemesine yönelik OSCQR Kurs Tasarım İncelemesi, OLC Kalite Puan Kartı Paketi OSCQR 4.0 (OSCQR Course Design Review, OLC Quality Scorecard Suite: OSCQR 4.0) Ders Tasarımı İncelemesi ile Çevrimiçi Ders Kalite Puan Kartı dahilinde ve 6 (Altı) kalite başlığında uygulanan 50 kalite standardı aşağıdaki gibidir;

A. Derse Genel bakış ve bilgi; 10 standart.

1. Ders, Hoş Geldiniz ve Başlarken içeriğini içerir.
2. Ders, ders içeriğini, etkinlikleri, ödevleri, teslim tarihlerini, etkileşimleri ve değerlendirmeleri öngörülebilir ve gezinmesi/bulması kolay hale getirmek için genel bir oryantasyon veya genel bakışın yanı sıra modül düzeyinde genel bakışlar sağlar.
3. Ders, ders beklentilerini net ve bulunabilir hale getiren bir ders bilgi alanı ve müfredat içerir.
4. Öğrenciler için yazdırılabilir bir müfredat mevcuttur (PDF, HTML).
5. Ders, intihal, bilgisayar kullanımı, şikayetleri dosyalama, engelleri uzlaştırma vb. konularda ilgili kampüs politikalarına bağlantılar içerir.
6. Ders, çevrimiçi öğrenci başarısı kaynaklarına (destek hizmetleri, oryantasyon, akademik dürüstlük, özel ders, teknik yardım) erişim sağlar.
7. Ders bilgileri, dersin tamamen çevrimiçi mi, harmanlanmış mı yoksa web ile geliştirilmiş mi olduğunu belirtir.
8. Ders, teknik gerekliliklerle (ör. tarayıcı sürümü, mobil, yayıncı kaynakları, güvenli içerik, açılır pencereler, tarayıcı sorunları, mikrofon, web kamerası) ilgili olarak başarılı katılım için uygun yönergeler sağlar.

9. Ders hedefleri ve çıktıları; açıkça tanımlanmış, ölçülebilir, öğrenme etkinlikleri ve değerlendirmelerle uyumludur.
10. Ders; eğitmen, bölüm ve program için iletişim bilgilerini sağlar.

B. Ders teknolojisi ve araçları; 5 standart.

1. Teknoloji araçlarını “web siteleri, yazılım ve donanımı” kullanmak için gerekli beceriler açıkça belirtilir, kaynaklarla desteklenir.
2. Ders öğrenme etkinliklerine katılım için gereken teknik beceriler zamanında desteklenir (oryantasyon, uygulama ve uygulama - uygun olduğunda).
3. Sıklıkla kullanılan teknoloji araçlarına kolayca erişilebilir. Kullanılmayan teknolojik araçlar ders içeriğinden kaldırılır.
4. Ders, kullanılan teknoloji araçları için gizlilik politikaları ile bağlantılıdır.
5. Derste kullanılan tüm teknoloji araçları erişilebilirlik standartlarını karşılamalıdır.

C. Tasarım ve düzen: 13 standart.

1. Mantıklı, tutarlı ve düzenli bir düzen oluşturulur. Derste; tutarlı renk şeması ve simge düzeni, birlikte düzenlenmiş ilgili içerik, apaçık başlıklar dahil çevrimiçi gezinmek kolay olmalıdır.
2. Büyük bilgi blokları, blokların etrafında ve arasında geniş beyaz boşluklarla yönetilebilir bölümlere ayrılmıştır.
3. İçeriğin kolayca görüntülenmesi için metin ve arka plan arasında yeterli kontrast olmalıdır.
4. Talimatlar iyi yazılmış ve sağlanmış olmalıdır.
5. Ders, gramer ve imla hatalarından arındırılmıştır.
6. Paylaşılan ders metinlerinin okunabilirliğini artırmak ve doküman yapısını iyileştirmek için başlıklar ve diğer metinler yazı stilleri ile biçimlendirilmelidir.
7. Yanıp sönen metinden kaçınılmalıdır.
8. Standart boyutu en az 12 punto olan bir sans-serif yazı tipi kullanılır.
9. Bilgiler tablo yerine doğrusal biçimde görüntülenir.
10. Tablolara bir başlık ve özet açıklama ilave edilmelidir.
11. Tablolarda başlıklar, satırlar ve sütunlar uygulanır.
12. Slaytlarda, önceden tanımlanmış bir slayt düzeni kullanır ve benzersiz başlıklar içerir.
13. Slayt gösterilerinde slaytlar arasında basit, otomatik olmayan geçişler olmalıdır.

D. İçerik ve etkinlikler: 9 standart.

1. Ders içeriği sunmak, öğrenmeyi ve işbirliğini desteklemek ve eğitmenle düzenli ve anlamlı etkileşimi kolaylaştırmak için ilgi çekici farklı kaynaklara erişim imkanı sunulur.
2. Ders, öğrencilerin eleştirelerine açık olmaya imkan, analiz gibi üst düzey düşünmeye uygun ortamlar ve problem çözme becerilerini geliştirmeleri için etkinlikler sağlar.
3. Ders, deneyimsel öğrenme, vaka çalışmaları ve probleme dayalı etkinlikler gibi, gerçek dünyadaki uygulamalara benzer etkinlikler sunar.
4. Açık Eğitim Kaynakları, ücretsiz veya düşük maliyetli materyaller kullanılır.

5. Ders materyalleri ve kaynakları, paylaşım iznine açık telif hakkı, ve lisans iznini içerir.
6. Ders metin içeriği, kolayca erişilebilen bir formatta, tercihen HTML'de olmalıdır. Tüm metin içeriği, bir PDF veya benzeri bir dosya görüntüleme teknolojis desteğine sahip olmalıdır ve kolayca okunabilmelidir.
7. Metin olmayan her öğelerde bir metin eşdeğeri sağlanmalıdır (etiketler, altyazılar, transkriptler vb.), video içeriği için sesli açıklama sağlanmalıdır.
8. Metin, grafik ve resimler renksiz bakıldığında anlaşılır olmalıdır. Bilgi iletmek için ilk yöntem olarak metin kullanılmalıdır.
9. Ders metinlerinde köprü (Link) metni açıklayıcıdır ve çevrimdışı olduğunda anlamlıdır. Köprü (Link) bağlantılarında “burayı tıklayın” ifadesi kullanılmamalıdır.

E. Etkileşim: 6 standart.

1. Eğitmeden öğrenciye düzenli ve önemli beklentiler ve öngörülebilir/planlanmış etkileşimler ve geri bildirim mevcuttur, dersin uzunluğuna ve yapısına uygundur ve bulunması kolaydır.
2. Tüm ders etkileşimlerine (eğitmeden öğrenciye, öğrenciden öğrenciye, öğrenciden öğretim elemanına) yönelik beklentiler, tüm ders etkileşim/iletişim kanallarında açıkça belirtilir ve modellenir.
3. Öğrenciler, eğitmeni tanıma fırsatı bulurlar.
4. Ders, bir sınıf topluluğu duygusu oluşturmaya, açık iletişimi desteklemeye, düzenli ve somut etkileşimi teşvik etmeye ve güven oluşturmaya yönelik etkinlikler sağlar (örneğin, buz kırma etkinlikleri, Ders Bülten Panosu, planlı Ofis Saatleri ve özel tartışma forumları).
5. Ders, öğrenciden öğrenciye etkileşim ve yapıcı işbirliği için fırsatlar sunar.
6. Ders, öğrencilere ders etkileşimlerinde kaynakları paylaşma ve eğitmenin rehberliği ve/veya standartlarıyla çeşitli bilgi kaynaklarından bilgi ekleme fırsatları sağlar.

F. Değerlendirme ve geribildirim: 7 standart.

1. Geç teslimlerin sonuçları da dahil olmak üzere ders notlandırma politikaları, Ders Bilgileri/Müfredat materyallerinde açıkça belirtilmiştir
2. Ders, öğrencilerin içeriğe hakimiyetini değerlendirmek için sık kullanılan, uygun ve özgün yöntemler içerir.
3. Not verilen bir ödevin değerlendirilmesi için kriterler açıkça ifade edilmiştir (değerlendirme listeleri, örnek çalışma)
4. Ders, öğrencilerin ders boyunca performanslarını gözden geçirmeleri ve kendi öğrenmelerini değerlendirmeleri için fırsatlar sağlar (ön testler, geri bildirimli kendi kendine testler, yansıtıcı ödevler, akran değerlendirmesi vb. aracılığıyla).
5. Zamanlanmış bir yanıt gerektiğinde öğrenciler bilgilendirilir. Bir uzlaşma, hazırlama fırsatı olduğundan emin olmak için uygun teslim süresi sağlanır.
6. Öğrencilerin iyi tasarlanmış ve güncel bir not defterine herhangi bir erişimi vardır.

7. Ders, öğrencilerin çevrimiçi derste deneyimleri, ders tasarımı, içeriği, kullanıcı deneyimi ve teknolojisi hakkında açıklayıcı geri bildirim sağlama fırsatını içerir (OLC, 2023).

OLC ve SUNY ÇEVİRİMİÇİ (ONLINE) (New York Eyalet Üniversitesi-The State University of New York) işbirliği ile oluşturulan çevrimiçi ders tasarımı incelenmesinde toplam 50 standart ile inceleme ve değerlendirme yapılmaktadır. OLC, ilave olarak çevrimiçi öğretime yönelik sertifikasyon çalışmaları ile çevrimiçi öğretmenleri sertifikalandırmaktadır. Ayrıca üyelerin ve çevrimiçi öğrenme paydaşlarının gelişimine ve motivasyonuna katkı sağlamak için her yıl yenilik ve mükemmellik ödülleri vermektedir.

Çevrimiçi öğrenmede ve çevrimiçi derslerde kaliteyi desteklemek için;

- Tasarımda mükemmellik,
- Çevrimiçi ve karma öğrenci desteğinde mükemmellik,
- Çevrimiçi ve harmanlanmış öğrenme inovasyonunda mükemmellik,
- Veri ve öğrenme analitiği tasarımında mükemmellik,
- Fakülte gelişiminde mükemmellik,
- Eğitim ve öğretim uygulamalarında mükemmellik,
- Çevrimiçi eğitim liderliğinde mükemmellik,
- Çevrimiçi programlar ve programlamada mükemmellik,
- Çevrimiçi eğitimde üstün araştırma, başarı ödülleri sunulmaktadır (OLC, 2023).

3.5.2.5. Avrupa uzaktan öğretim üniversiteleri birliği (The european association of distance teaching universities)

Avrupa Uzaktan Öğretim Üniversiteleri Birliği (EADTU), Avrupa’da üniversiteler için çevrimiçi, açık ve uzaktan yüksek öğrenim için önde gelen kurumsal üniversite birliğidir. “Üniversite-iş dünyası işbirliği ve harmanlanmış ve çevrimiçi eğitim için E-xcellence (E-Mükemmellik) kalite güvencesi sistemini uygulamaktadır. Ayrıca çevrimiçi eğitim alanında OpenupED ile Dijital ve KAÇD platformlarını desteklemektedir (EADTU, 1987)”.

3.5.2.6. E-xcellence

E-xcellence ve EADTU, Yükseköğretimde Harmanlanmış ve Çevrimiçi Eğitimde Kalite Güvencesi konusunda Avrupa’da bir harekete öncülük etmektedir. Ortakları arasında Erişilebilirlik, Esneklik, Etkileşim, Kişiselleştirme 4 (Dört) öncelikli ögesidir. “E-xcellence

Kıyaslama¹” aracı üniversitelerin fakülte, program ve kurumsal düzeyde; Çevrimiçi, Açık, Esnek (Online Open Flexible-OOF) eğitimlerini geliştirmelerini desteklemektedir.

Bu bağlamda; E-xcellence (E-Mükemmellik); Üniversitelerin çevrimiçi, açık, esnek performansını iyileştirmek için geliştirme aracı; Mevcut performansını değerlendirmek için bir kılavuz ve iyileştirme rehberi; Kurumsal düzeyde harmanlanmış eğitimle başlayan üniversiteler için bir referans aracı; E-xcellence etiketine sahip üniversiteler için bir markalaşma aracı; Son teknoloji çevrimiçi, açık, esnek eğitimin kalite yönlerini teşvik eden; Kalite iş ortaklarından oluşan iyi uygulamaları paylaşmayı kolaylaştıran bir topluluk; Üniversiteler ve kalite ajansları için en son teknoloji çevrimiçi, açık, esnek eğitim konusunda referans vermek için bir ortaklık; E-xcellence etiketi üç yıl sonra bir yenilenme gerektiğinden, sürekli iyileştirme için teşvik sağlayan bir yükseköğretim çevrimiçi kalite güvence platformudur. Çevrimiçi Öğrenme (E-Öğrenme) için kalite değerlendirmesi uygulanmaktadır. Harmanlanmış ve çevrimiçi eğitim performansını geliştirmeye yönelik sürekli bir süreçte üniversitelerin gösterdiği çabaları ödüllendirmek için kalite etiketi olan E-xcellence etiketi kullanılmaktadır.

E-xcellence etiketi; “üniversitelerin kalite kontrollü karma ve çevrimiçi eğitim sunduğunu ve en son gelişmelerden haberdar olduğunu göstermektedir. Kalite işareti olarak kullanılan E-xcellence etiketi kapsamındaki e-öğrenme kalite değerlendirmesi bağlamındaki 6 (Altı) standart gereksinimi aşağıda detaylandırılmıştır (E-xcellence, 2009)”.

1. Stratejik Yönetim
2. Müfredat Tasarımı
3. Ders tasarımı
4. Ders Verme
5. Personel desteği
6. Öğrenci desteği

---

¹ Kıyaslama: İyileştirme aracı olarak kullanılır. Üniversitelerin performansını harmanlanmış ve çevrimiçi uygulamalarla karşılaştırma sürecidir. Bu süreç üniversitelerin kendi iş süreçlerine eleştirel gözle bakmalarına, güçlü ve zayıf yanlarını görmelerine destek sağlar. Karma, harmanlanmış ve çevrimiçi uygulamalarını iyileştirmeye yönlendirir.

Yükseköğretim kurumları için bu standartları açıklayan E-xcellence; E-Öğrenme için Kalite Değerlendirmesi: bir Kıyaslama Yaklaşımı (Quality Assessment for E-Learning: A Benchmarking Approach) başlıklı bir kılavuz yayınlanmıştır.

Kılavuzun amacı harmanlanmış ve çevrimiçi eğitim programlarını ve bunların destek sistemlerinin değerlendirmesine rehberlik etmektir. Kıyaslama, kalite kriterleri ve yeni bilgiler sağlamaktır. Karma eğitim ve çevrimiçi eğitim programları ve bunları destekleyen sistemleri değerlendiren ve gözden geçiren bir referans aracıdır (E-xcellence, 2009).

Harmanlanmış ve çevrimiçi eğitim programlarının tasarımı, geliştirilmesi, öğretilmesi, değerlendirilmesi ve desteklenmesi ile ilgili kurumlarda çalışan personele yararlı olduğunu kanıtlanmalıdır. Ders geliştiricilerin, öğretmenlerin ve diğer paydaşların kılavuzu kendi kurumsal yapılarına dahil etmeleri ve uygulamaları beklenmektedir. Derslerin veya programların karma, harmanlanmış ve çevrimiçi eğitim yöntemlerini kendi içinde değerlendiren yükseköğretim kurumlarına bu konulara odaklanması ve hızlıca tarama yaparak sürece dahil etmeleri önerilmektedir. Sürece dahil olmak isteyen üniversiteler, önce mevcut karma ve çevrimiçi eğitimlerini ücretsiz bir öz değerlendirmeye (Hızlı Tarama-Quick Scan) almaları teşvik edilir. Bunun amacı yükseköğretim kurumunun E-xcellence; E-Öğrenme için Kalite Değerlendirmesi: bir Kıyaslama Yaklaşımı (Quality Assessment for E-Learning: A Benchmarking Approach) başlıklı kılavuzunda bulunan 35 kriter ile kendi sisteminde “Öz Değerlendirme” yaparak içgörüyeye sahip olması ve iyileştirme alanlarını görmesine zemin hazırlamaktır. Kurum sonrasında çevrimiçi eğitim inceleme uzmanları tarafından yapılan ücretli çevrimiçi veya yerinde bir denetim ile E-xcellence etiketine sahip olmak için sürecine devam edebilir.

E-xcellence inceleme ekibi kurumsal veya fakülte düzeyinde harmanlanmış ve çevrimiçi eğitim sunan hem geleneksel hem de açık üniversiteler için incelemeler yapmaktadır.

Burada gözden geçirilenler;

- Erişilebilirlik,
- Esneklik,
- Etkileşim,
- Kişiselleştirme

Gibi temel öğelere dayalı programların etiket için uygun olup olmadığını belirlemektir. İlk etapta hızlı oryantasyon olarak hızlı tarama yapılır. Uzmanlar gözden geçirme değerlendirmesini çevrimiçi yapabilir veya duruma göre yerinde tam değerlendirmede yapabilir. Bu süreçlerin

gerçekleşebilmesi için yükseköğretim kurumunun gözden geçirme temel öğeleri kapsamında yeterli kanıtları oluşturulması gerekmektedir.

E-xcellence entegre edebilmek için inceleme kriterleri şunlardır;

- Güncel harmanlanmış ve çevrimiçi eğitim performansı,
- Öz değerlendirme raporunun tam olması,
- Teslim edilen kanıtların tam olması,
- Gerçekçi ve yeterli bir iyileştirme yolu seçimi İnceleme ekibi,
- İnceleme raporu,
- İyileştirme rotasına ilişkin tavsiyeler,
- Daha fazla ayrıntı sağlaması gereken durumlar için talimatlar,
- Standarda göre tüm bulgular yanıt olarak işlenir ve EADTU'ya gönderilir.

Değerlendirme, çevrimiçi programların performansını belirleme ve daha fazla geliştirme için gereksinimleri belirlemeyi sağlar. Bu vesileyle çevrimiçi eğitim çalışmaları farklı bölümlerde haritalandırılabilir (E-xcellence, 2009).

“Kıyaslamalar tamamlandıktan sonra E-xcellence etiketi ile üniversitenin kalite güvence sistemi entegre edilir. İlgili kurumda kalite süreci sürekliliğinin tekrarlanan bir süreç olduğu garanti edilir. İzlenebilirlik için ilgili onaylanmış kurumlar web sitelerinde yayınlanır (E-xcellence, 2009)”. E-xcellence etiketi (Görsel 3.5.) yükseköğretimdeki üniversitelerde erişilebilirliği, esnekliği, etkileşimi ve kişiselleştirmeyi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Güncel olarak E-xcellence etiketine sahip; toplam 8 üniversite dahilinde 1 üniversitede 3 Fakülte ve 1 üniversitede 9 çevrimiçi yüksek lisans programı bulunmaktadır.

Görsel 3.5. E-xcellence kalite etiketi (E-xcellence, 2023).

3.5.2.7. OpenupEd

EADTU'nun bir hizmeti olup Avrupa Yükseköğretim Kurumlarından (HEI) KAÇD (MOOC) tekliflerini toplayan ve bunları sergilemeyi ve tanıtmayı amaçlayan bir portaldır. Avrupa MOOC Konsorsiyumunun (EMC) kurucu ortağıdır. Aynı zamanda EADTU'nun bir hizmeti olup KAÇD (MOOC) Konsorsiyumun kurucu ortağıdır.

OpenupED, KAÇD'lerin kalite değerlendirmesi ve OpenupEd kalite etiketinin akreditasyonu için hizmet vermektedir. Açık ve Çevrimiçi eğitim sağlayan ve geliştiren üniversiteler topluluğudur. Çevrimiçi sürekli eğitim ve mesleki gelişim alanlarındaki potansiyelleri göstererek var olan yanlış anlamaları ve önyargıları ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. OpenupEd, KAÇD'lere yönelik açıköğretim kapsamında çok yönlü kurumsal yaklaşımları da içeren, farklı ve kaliteli marka olmaya yönelik kriterler oluşturmuştur. Bu sisteme dahil olan açıköğretime ve e-öğrenmeye yönelik çalışan kurumları kalite etiketi ile işaret etmektedir.

2005 yılından itibaren yaklaşık 35 yükseköğretim kurumunu içeren bir dizi proje geliştirilmiş ve 2021 yılında güncellenmiştir. Etiket sürecinde KAÇD'lerin kurumsal kıyaslaması, kurumsal performansları en iyilerle karşılatılmakta, bir iyileştirme aracı olarak uygulama kriterleri sunulmaktadır. Bu bağlamda sistem kaliteli çevrimiçi dersler için KAÇD'lerin operasyonel kalitesini yükseltmek ve önlemler alma konusunda öncülük etmektedir. Dolayısıyla kurumsal ders onay sürecini ve sunumdaki derslerin devam eden değerlendirilmesini, izlenmesini yapılırken sürdürülebilir bir ortam sağlanmaktadır.

OpenupEd'e katılmak ve kalite etiketi almak isteyen kurumlar önce EADTU ile iletişime geçmektedir. Belirlenen kalite standartlarına yönelik uyum sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, bu topluluğa katılmak ve OpenupEd ortağı olabilmek için bazı temel koşullara sahip olması beklenmektedir.

- Ulusal yükseköğretim kalite güvencesi ve akreditasyon gereklilikleri yerine getirilmelidir.
- OpenupEd portalında sunulan KAÇD'ler onaylanmalı ve bir kalite güvence sisteminin faaliyette olduğu kanıt olarak sunulmalıdır.
- Kurum, OpenupEd hükümünün 8 (Sekiz) ortak özelliğini yani çerçevesini onaylaması gerekmektedir. Çerçevenin KAÇD'lerde nasıl uygulandığına yönelik kanıt sunulmalıdır.
- Kurum, KAÇD tekliflerini katılım, takdir ve tamamlama, ayrıca eşitlik, kalite ve çeşitlilik açısından değerlendirmeli ve izlemelidir. Verileri ve sonuçları Openup Ed'e sunması gerekmektedir.

- OpenupEd sürecinin bir parçası olan enstitüler, etiketi kendi kalite sürecine entegre etmektedir. Bu sisteme dahil olan ve yeni üye olan kurumlar OpenupEd etiketini üç yıl içinde almak zorundadır.

Tüm bu süreçler içinde sistemde üye ortak kurumlar KAÇD eğitimlerinin açılmasına yönelik araştırma ve değerlendirme konusunda da işbirliği yapmaktadır. Kalite güvencesi açısından sistemdeki ortak üyeler araştırmayı öğrenci perspektifine odaklanmak ve gelişim için bir ihtiyaç olarak görmektedir.

OpenupEd etiketi kaliteli KAÇD'ler için rehberlik etmektedir. Bu bağlamda herkese açık çeşitli kontrol listeleri ve ders materyalleri sunmaktadır. Sisteme giren yeni üyeler kalite süreçlerinde yönlendirilmektedir

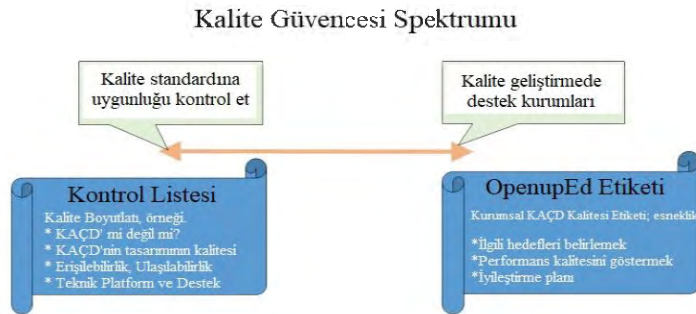
OpenupEd etiketine başvurmak isteyen yeni üye enstitüler kriterleri karşılayıp karşılamayacağına yönelik genel bir gözden geçirmeyi içeren Hızlı Tarama (Quick Scan) sürecine dahil edilmektedir.

OpenupEd kalite etiketi almak için aşağıdaki işlem uygulanmaktadır.

- OpenupEd etiketi için başvuruda bulunulur.
- Başvuru ile kurum Öz Değerlendirmesi yapılır.
- Değerlendirmeye dayalı olarak gelecek yıllar için iyileştirme alanları ve öncelikler listesini gösteren bir yol haritası hazırlanır.
- Öz Değerlendirme ve iyileştirmeye yönelik hazırlanan yol haritası, iki dış uzmanın incelemesine ve tartışmasına temel oluşturur.
- Tüm bu incelemeler sonucunda uygunluk varsa OpenupEd etiketi ilgili enstitüye verilir. Etiket, giriş tarihinden itibaren 3 (Üç) yıl içinde tüm gereksinimler tamamlandıktan sonra hak edilebilir.

Yüksek kalite KAÇD'leri garanti etmek için aşağıdaki standartlar uygulanmaktadır.

Genel olarak bir kalite spektrumu-çeşitliliği karakterize edilmiştir (Şekil 3.2.).

Şekil 3.1. OpenupEd kalite güvencesi spektrumu (OpenupEd, 2014).

Kalite Güvencesi Spektrumu şu şekilde çalışmaktadır.

1. Kalite standartlarına uygunluğu kontrol et.

Kontrol listesinde aşağıdaki kalite boyutları belirlenmiştir.

- KAÇD' mi değil mi?
- KAÇD'nin tasarımının kalitesi
- Erişilebilirlik/Ulaşılabilirlik
- Teknik Platform ve Destek

2. Kalite geliştirmede destek kurumları

Kurumsal MOOC (KAÇD) kalitesi etiketi; esneklik

- İlgili hedefleri belirlemek,
- Performans kalitesini göstermek,
- İyileştirme planı,

Kalite güvencesi kapsamında bir metrik standart ve en iyi uygulamalar üzerinden yükseköğretime yönelik geliştirilen normlar KAÇD'lerin kalite ilkelerini arttırmak için kullanılmaktadır. Normlara uyumu kontrol ederken genellikle ürüne odaklanan sistemlerden, sürece odaklanarak kaliteyi artırmayı hedeflemektedir. MOOC (KAÇD)'lar için mevcut kalite güvence sistemlerinin çoğu, harici olarak belirlenmiş normalarla karakterize edilirken, OpenupEd kalite etiketi (Görsel 3.6.) ile kurumlarda kendi hedeflerine yönelik kalite geliştirmeyi amaçlayan süreçler uygulanmaktadır. Yeni giriş yapan üyelerin KAÇD teklifleri çeşitli standartlara ve en iyi uygulamalara dayalı bazı kontrol listelerine göre kontrol edilir.

Görsel 3.6. OpenupEd kalite etiketi (OpenupEd, 2014).

Kontrol Listesi 1: KAÇD' mi değil mi?

OpenupEd, birçok Avrupa KAÇD tarafından geliştirilen aşağıdaki KAÇD tanımını benimsemiştir. Girişimler: “İnternet bağlantısı olduğu sürece herkesin her yerden erişebileceği, çok sayıda katılımcı için tasarlanmış, giriş yeterliliği olmayan herkese açık ve ücretsiz olarak çevrimiçi tam/eksiksiz ders deneyimi sunan “çevrimiçi bir ders.” sağlama şeklinde olmalıdır.

- Kitlesele: Dersin (pedagojik modeli), tüm hizmetlerin (akademik personelin özel ders, testler vb. dahil) çabalarının, katılımcı sayısı arttıkça önemli ölçüde artmayacağı şekildedir.
- Açıklık: Sınırlama olmaksızın (neredeysel) tüm insanlar için erişilebilir ders, En azından ders içeriğine her zaman erişilebilir, Birinin internet bağlantısı olduğu sürece derse her yerden erişilebilir, Çevrimiçi derse katılmak için herhangi bir nitelik/diploma gerekmez, Katılımcılar için herhangi bir maliyet olmaksızın tam ders deneyimi sunar.
- Çevrimiçi: Dersin tüm yönleri çevrimiçi olarak verilir
- Ders: Bir KAÇD'nin toplam çalışma süresi en az 1 AKTS'dir (25-30 saatlik çalışma)
- Tam Bir Ders: Aşağıdakileri içeren eksiksiz bir ders deneyimi sunar:
  1. Eğitim içeriği Video–Ses–Metin–Oyunlar (simülasyon dahil)–Sosyal Medya–Animasyon içerebilir.
  2. Öğrenen bir topluluk oluşturmak için sosyal medya kanalları, forumlar, bloglar veya RSS okuyucuları gibi etkileşim olanakları sunar.
  3. Katılımcılara bazı geri bildirim mekanizmaları sağlanır. Yalnızca akranlar (akran geri bildirim) ve/veya akademik personelden genel geri bildirim vb. tarafından otomatik olarak oluşturulabilir (örneğin, sınavlar).
  4. Her zaman rozetler veya tamamlama sertifikası gibi bir tür tanıma içerir. Resmi bir sertifika isteğe bağlıdır ve büyük olasılıkla bunun için ödeme yapılması gerekir.
  5. Çalışma kılavuzu/ders programı, sunulan materyallerden ve etkileşimlerden nasıl öğrenebileceğinize ilişkin talimatları içerir.

Kontrol Listesi 2: KAÇD tasarımının kalitesi

- Hedef grup: KAÇD'lara tüm insanlar erişebilir ve bu nedenle çeşitli hedefler ve gruplar belirlenir, Her hedef grup için ihtiyaçlar, zorluklar ve ön bilgi anlatılır, Her hedef grubun açıklaması aşağıdakilerle desteklenir:
  - Referanslar farklı çalışmalar
  - Genel hedef: Dersin genel amacı birkaç cümleyle açıklanmaktadır.
  - Öğrenme hedefleri: Ders, sınırlı sayıda öğrenme hedefini açıklar. Her iki bilgi için de öğrenme çıktılarının açık bir ifadesi ve beceri sağlanır. Öğrenme çıktıları, ders içeriği, öğretme ve öğrenme stratejisi (medya kullanımı dahil) ve değerlendirme yöntemleri arasında mantıklı bir tutarlılık vardır. Her bir öğrenme hedefine ilişkin ön bilgi, hedef grupların özellikleriyle ilişkilendirilir ve tanımlanır.
  - Öğrenme aktiviteleri: Etkinlikler, katılımcıların kendi öğrenmelerini oluşturmalarına ve bunu başkalarına iletmelerine yardımcı olur. "Yollar" (aktiviteler, görevler ve rotalar), katılımcıların beklenen geniş bilgi ve becerilerini hesaba katmak için farklı zorluk veya karmaşıklık seviyelerinde gerçekleştirilebilecek şekilde tasarlanmıştır. Farklı formatlarda çeşitli etkinlikler önerilmektedir. Örneğin: sınavlar, eşler arası değerlendirme, video

konferanslar, (Google+/Hangouts), forumlardaki etkinlikler ve platform sosyal ağları veya harici sosyal ağ (Facebook, Twitter, Goole +) KAÇD (MOOC), farklı zorluk seviyeleri içerir. öğrenme yolları Ders, aktif katılımı teşvik etmek için yeterli etkileşim (öğrenciden içeriğe, öğrenciden öğrenciye veya öğrenciden öğretmene) içerir.

- Geribildirim mekanizması: Akademik bir öğretmenin geri bildirimini sınırlıdır ve ölçeklenebilir (KAÇD özelliği). Ders, öğrencilere öz değerlendirme etkinlikleri, testler veya akran geri bildirim yoluyla düzenli geri bildirim sağlar. Planlanan izleme sıklığı (forum, grup, gönderi). Bir sonraki hafta için oryantasyonlar ile birlikte haftalık duyurular veya toplu postalar planlanır. Her haftalık oturumda, pedagojik ekip bir önceki haftanın oturumundan elde edilen eserlerin bir sentezini yapar. Bazı canlı etkinlikler (Hangout, Tweetchat) programlanmıştır.
- Çalışma süresi: Tüm öğrenme etkinliklerinin toplam çalışma süresi (kısa sınavlar, testler ve sınavlar dahil) en az 1 AKTS'dir (25-30 saat çalışma).
- İş yükü: Dersin programı, haftalık iş yükünün belirtilen hedef gruptaki tipik öğrenciler için uygun olacağı şekildedir (tam zamanlı işleri olanlar için tipik 6-8 saat). KAÇD, katılımcı için hızı konusunda gerçekçidir ve bireyin kişisel ritmine uyum sağlar.
- Değerlendirme: Öğrenme çıktıları; biçimlendirici ve özetleyici olarak değerlendirme listesi kullanılarak sertifika düzeyine uygun değerlendirilir. Değerlendirme açık, adil, geçerli ve güvenilirdir. Kimliğe bürünme ve intihale karşı sertifikasyon düzeyine uygun önlemler mevcuttur. Katılımcılar, öğrenme etkinliklerini tamamladıkları için rozet kazanabilirler. KAÇD, skoru ve ilerlemeyi takip etme olanaklarına sahiptir.

Kontrol Listesi 3: Erişilebilirlik/Ulaşılabilirlik

- Web erişilebilirliği: W3C² erişilebilirliği ile uyumlu, EC³'ye göre WCAG 2.0⁴ ile uyumlu
- Erişilebilir Bilgiler: Erişilebilir Bilgiler için Yönergeleri⁵ (Guidelines for Accessible Information) uyguladı. Tanıtım videoları altyazılıdır / transkripsiyonludur. Katılımcılar internet bağlantısı olmadan kaynakları indirebilir, depolayabilir ve kullanabilir.
- Erişilebilir öğrenme: Evrensel Tasarım Yönergeleri⁶ uygulanır.

Kontrol Listesi 4: Personel ve katılımcılar için teknik platform ve destek

- Platform: KAÇD platformu güvenilir, güvenlidir ve garanti eder.

² Web Accessibility Initiative: WAI, w3.org

³ EC: European Commission

⁴ European Commission, Europa Web Guide: wikis.ec.europa.eu

⁵ Erişilebilir Bilgi Yönergeleri, öğrenmede Bilgi erişilebilirliği için BİT (Guidelines for Accessible Information, ICT for Information accessibility in learning -ICT4AL), ict4ial.eu

⁶ Cast: Eğitim tasarım ve uygulamaları dönüştürme girişimi, cast.org

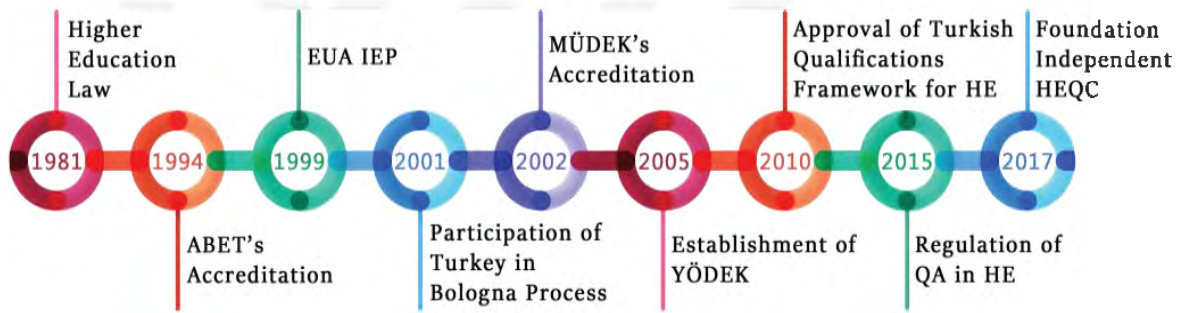
- Uygun gizlilik seviyeleri. Sistem bakımı, performansın izlenmesi ve gözden geçirilmesi için hazırlık yapılır. KAÇD platformu, benimsenen eğitim modellerine uygun bir dizi çevrimiçi araç sağlar.
- Personel desteği: Kurum, KAÇD (MOOC)'ları geliştirmek ve sunmak için gerekli becerileri geliştirmek üzere akademik ve destek personeline uygun eğitim sağlar. Kurum, KAÇD personeline yeterli desteği ve kaynakları sağlar ve iş yüklerini uygun şekilde yönetir. KAÇD katılımcılarına, amaçlar/hedefler, öğrenme ve değerlendirme yöntemleri, iş yükü ve ön koşul bilgileri dahil olmak üzere dersler hakkında net ve güncel bilgiler sağlanır.
- KAÇD katılımcıları için destek: Katılımcılar, kişisel öğrenme ortamlarına erişebilir, ilerlemeyi, görevleri, tamamlamayı, rozetleri ve yayınları takip edebilir. Kurum, KAÇD katılımcıları arasında akademik toplulukları geliştirmek için sosyal ağ medyasını kullanıyor. KAÇD katılımcılarının akademik, teknik ve idari destek. İyi gezinme için teknik bir rehber tarafından desteklenen katılımcı; Ek olarak, katılımcıların gezinmesini desteklemek için bir SSS mevcuttur. Katılımcıya iyi öğrenme için pedagojik yönergeler yardımcı olur. Özellikle eşler arası değerlendirmeler olmak üzere öğrenme etkinlikleri için bir ölçüt listesi mevcuttur (OpenupEd, 2014).

OpenupEd oluşumu portal olarak yükseköğretim kurumlarının değerlendirme sonrası KAÇD uygulaması için OpenupEd Kalite etiketi aldığı, kabul ile dahil olduğu ve standartlara göre alt yapısını belirlemiş üniversite KAÇD'leri ile desteklenmektedir. Üniversitenin hem kendi web sitesinde hem de OpenupEd web sitesine erişime açılmaktadır. Tüm çevrimiçi dersler ilk etapta ücretsiz olarak sunulmaktadır. Çevrimiçi dersi alan öğrenen isterse sınava girip o dersin sertifikasını ve dijital etiketini alabilmektedir. Bununla beraber ilgili dersin mikro kredi bağlamında AKTS'ini elde etmektedir. Yine isteyen öğrenen OpenupEd sistemine bağlı bir üniversiteye başvuru yaptığında ilgi ders tanınmakta ve çevrimiçi dersin AKTS'I, alacağı benzer ders var ise onun yerine sayılabilmektedir veya dahil edilebilmektedir.

OpenupEd platformunda sağlayıcı olarak küresel öğretim yapan açıköğretim ve uzaktan eğitim veren 19 üniversitenin KAÇD alt yapısı ile üye üniversitelerin kendi web-sitelerinde bağlanılarak çevrimiçi dersler verilmektedir. Sosyal Bilimler alanında verilen çevrimiçi dersler; 19 dilde, 8 seviyede yükseköğretim, lisans, yüksek lisans, doktora seviyesinde verilmektedir. Dersler; öğrenenin kendi hızında (self paced), eğitmen tempolu (instructor paced), mikro kredili ya da mikro kredisiz seçenekler ile sunulmaktadır. Tüm seçenekler öğrenenin kendi başvuru tercihinine bırakılmıştır.

3.5.2.8. Yükseköğretim kalite kurulu akreditasyonu

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarına yönelik kalite güvencesi çalışmaları 2000’li yıllardan beri (Şekil 3.3.) bazı üniversitelerden başlayarak günümüze kadar gelmiştir. İlk akreditasyon kuruluşu MÜDEK ile mühendislik programlarında yapılan uygulamalarla, akreditasyon kültürü oluşmaya başlamıştır. Yükseköğretim Kalite Güvencesi ve Yükseköğretim Kalite Kurulu Yönetmeliği hükümleri gereğince 1 Temmuz 2017’de Kanunlaşan Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) 2018 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Faaliyete başlaması ile yükseköğretim alanında kalite güvencesi sistemi yapılandırma çalışmaları hızlanmıştır.

Şekil 3.2. Türk yükseköğretim sisteminde kalite güvencesine ilişkin çalışmalar (YÖKAK, 2020).

Kalite güvencesinde genel yaklaşım (Şekil.3.3.), yükseköğretim kurumunun kalite güvencesi sisteminin ulusal ve uluslararası standartları, mevzuatın gereklerini karşılaması ve yapılandırılmasıdır.

Yükseköğretim “kalite güvencesinde zaman içinde olgunluk düzeyi arttıkça ve kalite kültürü geliştikçe, kurum kültürünün bir parçası haline gelmesi, kurum amaç ve hedeflerine uyumlu, kuruma özgü yapısı haline getirilmesi ve yükseköğretim kurumunda kalite güvencesinin ve uygulamalarının kurumsal performans yönetim sistemi haline dönüştürülmesi beklenmektedir (YÖKAK, 2020)”.

Şekil 3.3. Kalite Güvence Sisteminde Genel Yaklaşım (YÖKAK, 2020).

YÖKAK tarafından “Kalite Güvencesi Sisteminde Genel Yaklaşım” çerçevesinde kurumsal dış değerlendirme ve akreditasyon ölçütleri hazırlanmıştır. Akreditasyon sürecine giren yükseköğretim kurumlarının kalite ölçütlerinden yararlanmaları beklenmektedir. Kurumsal kalite ölçütleri, yükseköğretim kurumunun genel iç ve dış yönetsel, operasyonel ve teknik yapısının kalite güvencesi çerçevesinde değerlendirilmesini ve doğrulanmasını içeren sistemselsel bir yaklaşımdır. YÖKAK’ın hazırladığı ve yararlanmaları için üniversitelere sunduğu kurumsal iç ve dış değerlendirme süreci için kalite ölçütleri sunmaktadır. Yükseköğretim Kurumları İçin Kurumsal Dış Değerlendirme, Akreditasyon Ölçütleri ana ölçüt ve alt ölçütleri ile aşağıdaki gibidir. (YÖKAK., 2020)”.

A. Kalite Güvencesi Sistemi

1. İç Kalite Güvencesi
2. Paydaş Katılımı
3. Uluslararasılaşma

B. Eğitim ve Öğretim

1. Programların Tasarımı ve Onayı
2. Öğrenci Kabulü ve Gelişimi
3. Öğrenci Merkezli Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme
4. Öğretim Elemanları

5. Öğrenme Kaynakları
6. Programların İzlenmesi ve Güncellenmesi

C. Araştırma ve Geliştirme

1. Araştırma Stratejisi
2. Araştırma Kaynakları
3. Araştırma Yetkinliği
4. Araştırma Performansı

D. Toplumsal Katkı

1. Toplumsal Katkı Stratejisi
2. Toplumsal Katkı Kaynakları
3. Toplumsal Katkı Performansı

E. Yönetim Sistemi

1. Yönetim ve İdari Birimlerin Yapısı
2. Kaynakların Yönetimi
3. Bilgi Yönetim Sistemi
4. Destek Hizmetleri
5. Kamuoyunu Bilgilendirme ve Hesap Verebilirlik

YÖKAK tarafından “Kalite Güvencesi Sisteminde Genel Yaklaşımı 5 başlık olarak belirlenen ve yayınlanan ana kalite ölçütleri şöyledir.

1. Kalite Güvencesi Sistemi
2. Eğitim ve Öğretim
3. Araştırma ve Geliştirme
4. Toplumsal Katkı
5. Yönetim Sistemi

Kalite ölçütleri bağlamında; üniversitelerin kalite süreçlerini düzenlemeleri ve kendi kalite yönetim sistemlerinde kalite ölçütlerine yer vererek, uygulamaları beklenmektedir. “Bu ölçütler, Avrupa yükseköğretim Alanında Kalite Güvencesi Standartları ve Yönergeleri dikkate alınarak; YÖKAK tarafından yürütülen Kurumsal Dış değerlendirme ve akreditasyon programlarında kullanılmak üzere hazırlanmış ve yükseköğretimi kurumlarına sunulmuştur (YÖKAK., 2016)”. Yükseköğretim Kalite Güvencesi kapsamındaki ölçütler ana kalite ölçütleri ve alt kalite ölçütleriyle aşağıdaki görselde ayrıca paylaşılmıştır (Tablo 3.1.).

Tablo 3.1. YÖKAK Kurumsal Dış Değerlendirme ve Akreditasyon Ölçütleri/ESG İlişkisi (YÖKAK, 2020)

YÖKAK Kurumsal Dış Değerlendirme ve Akreditasyon Ölçütleri		ESG Bölüm I Standartları
A. Kalite Güvence Sistemi	A.1. Misyon ve Stratejik Amaçlar A.2. İç Kalite Güvencesi A.3. Paydaş Katılımı A.4. Uluslararasılaşma	1.1. Kalite güvencesi politikası 1.10. Dönemsel dış kalite güvencesi
B. Eğitim-Öğretim	B.1. Programların Tasarımı ve Onayı B.2. Öğrenci Kabulü ve Gelişimi B.3. Öğrenci Merkezli Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme B.4. Öğretim Elemanları B.5 Öğrenme Kaynakları B.6. Programların İzlenmesi ve Güncellenmesi	1.2. Programların tasarımı ve onaylanması 1.3. Öğrenci merkezli öğrenme, öğretme ve değerlendirme 1.4. Öğrenci kabulü, ilerleme, tanınma ve sertifikalandırma 1.5. Öğretim Elemanları 1.6. Öğrenme kaynakları ve öğrenci desteği 1.9. Sürekli izleme ve programların periyodik gözden geçirilmesi
C. Araştırma ve Geliştirme D. Toplumsal Katkı	C.1. Araştırma Stratejisi C.2. Araştırma Kaynakları C.3. Araştırma Yetkinliği C.4. Araştırma Performansı D.1. Toplumsal Katkı Stratejisi D.2. Toplumsal Katkı Kaynakları D.3 Toplumsal Katkı Performansı	
E. Yönetim Sistemi	E.1. Yönetim ve İdari Birimlerin Yapısı E.2. Kaynakların Yönetimi E.3. Bilgi Yönetimi Sistemi E.4. Destek Hizmetleri E.5. Kamuoyunu Bilgilendirme ve Hesap Verebilirlik	1.7. Bilgi yönetimi 1.8. Kamuoyunu bilgilendirme

Ayrıca kalite güvencesi kapsamında üniversiteler için hazırlanan kurumsal kalite ölçütlerine ilave olarak 2020 yılında üniversitelerin uzaktan eğitim uygulamaları için “Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi Ölçütleri ve Değerlendirme Rehberi 2020 hazırlanmıştır (YÖKAK, 2020)”. Uzaktan ve Karma eğitim uygulamalarına ilişkin kalite güvencesi süreçlerinin değerlendirilmesine rehberlik etmesi amacıyla ve dış değerlendiricilerin, üniversite kalite komisyonlarının yararlanması için sunulmuştur. Bu bağlamda üniversitelerden uzaktan eğitim kalite güvencesi kalite ölçütleri dahilinde akreditasyon süreçlerine ilişkin bir rapor talep edilmiştir.

Üniversitelerin kurumsal yapısına yönelik uzaktan eğitim ve karma eğitim kalite güvencesi gerekliliklerini de kapsayan uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin belirlenen kalite ölçütleri ve kurumsal kalite değerlendirme ölçütleri aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır.

1. Kalite Güvence sistemi

- Kurumsal misyon ve vizyon, stratejik amaç ve hedefler

- Kurumsal performans yönetimi
- 2. Eğitim-Öğretim
  - Programların tasarımı ve onayı
  - Ölçme ve değerlendirme
  - Öğrencilerin Kabul Süreci ve Gelişimi
  - Öğrenci Merkezli Öğrenme ve Değerlendirme: Öğretim yöntem ve teknikleri,
  - Öğretim Elemanları: Öğretim yetkinliği
  - Öğrenme Kaynakları
  - Engelsiz üniversite
  - Rehberlik, psikolojik danışmanlık ve kariyer hizmetleri
  - Program çıktılarının izlenmesi ve güncellenmesi
- 3. Yönetim Sistemi
  - Süreç yönetimi
  - Bilgi güvenliği ve güvenilirliği (YÖKAK, 2020).

YÖKAK tarafından hazırlanan ve yükseköğretime sunulan uzaktan eğitim kalite ölçütleri ve değerlendirme rehberi incelendiğinde Türkiye’de kalite güvencesi bağlamında yararlanılması gereken uzaktan eğitim kurumsal kalite ölçütlerinin olduğu fakat çevrimiçi derslerin kalite süreçlerine yönelik bir kalite ölçütü, standardın ya da değerlendirme listesinin olmadığı görülmektedir.

3.5.2.9. Türk akreditasyon kurumu

Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK), ulusal düzeyde Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarını akredite eden ve Türkiye’de tek yetkili Akreditasyon kuruluşudur. Araştırma konusu bağlamında bünyesinde yapılmış, uygulanmış herhangi bir kalite ölçütü ya da standart görülmemiştir. Türkak ayrıca YÖKAK yönetiminde kurum olarak bir üye ile temsil edilmektedir. Ürün, muayene, belgelendirme, deney ve kalibrasyon gibi alanlarda akreditasyon faaliyetleri yapmaktadır. Basit tanımla belgelendirme kuruluşlarının akreditasyon kurumudur. Belgelendirme yapan kuruluşların Uluslararası Akreditasyon Forumu (IAF) kurallarına göre, akreditasyonunu yapmaktadır. Türk Akreditasyon Kurumu;

Gerçekleştirdiği denetimlerde standartlara göre uygunluk değerlendirmesi yapar, bağımsız bir şekilde faaliyetleri inceler ve uygunluk değerlendirme faaliyetlerinin uluslararası alanda tanınmasını sağlar. Avrupa’da Avrupa Akreditasyon Birliğine (EA) üyesi olup ayrıca uluslararası çatı birlikler Uluslararası Laboratuvar Akreditasyon Birliği (ILAC) ile Uluslararası Akreditasyon

Forumunun (IAF) her alanda tam üyesidir. Taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ve karşılıklı tanıma anlaşmalarına tabidir (TÜRKAK, 2017).”

Faaliyetlerinde devlet ve vakıf üniversitelerinin kurumsal kalite güvencesi kapsamında uzaktan çevrimiçi eğitime yönelik bir kalite ölçütü ya da standardı bulunmamaktadır. Çevrimiçi derslerin ürün veya süreç gibi belgelendirilmesinin değerlendirilmesi durumunda; “TS EN ISO/IEC 17065: Uygunluk Değerlendirmesi-Ürün, proses ve hizmet belgelendirmesi yapan kuruluşlar için şartlar (TSE, 2012)”. standardı çerçevesinde akreditasyon süreçlerinin uygulanabileceği düşünülmektedir. Uzaktan eğitim kalite güvencesi kapsamında ve çevrimiçi eğitim veya çevrimiçi derslere yönelik bir kalite ölçütü ya da standardının olmama nedeninin eğitim alanının kamu temsilcisi olan YÖKAK tarafından yapılması ve kalite güvencesine ve akreditasyona ilişkin çalışmaların mevzuat ile belirlenmesi olabilir. Bu duruma rağmen uluslararası uygulamalarda olduğu gibi YÖKAK’a alternatif TÜRKAK bünyesinde de kamu ya da özel kuruluşlar aracılığı ile ürün/süreç kapsamında uzaktan eğitim, çevrimiçi eğitim ya da çevrimiçi dersler için belirlenecek özel bir kalite ölçütü çerçevesinde kalite belgelendirme standardı ile çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci uygulamasının yapılabileceği ve yükseköğretim kurumlarının çevrimiçi dersler bağlamında akredite edilip çevrimiçi program ve çevrimiçi derslerinin belgelendirilebileceği öngörülmektedir.

3.5.2.10. Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim veren bazı yükseköğretim kurumları

Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarından bazıları; Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (AÖF) ve Uzaktan Eğitim Bölümü (UZE); ODTÜ Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (ODTUZEM); Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (ATA-AÖF); İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (AUZEF); Marmara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (UZEM); Hacettepe Üniversitesi Uzaktan Eğitim uygulama ve Araştırma Merkezi (HUZEF); Gazi Üniversitesi Uzaktan Eğitim uygulama ve Araştırma Merkezi (GUZEF); Ankara Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (ANKUZEF); Özyeğin Üniversitesi (UZE); Sabancı Üniversitesi (EDU), Boğaziçi Üniversitesi (BUYEM), Bahçeşehir Üniversitesi (BAUSEM), İstanbul Bilgi Üniversitesi (UZE), Koç Üniversitesi (UZE) olmak üzere örneklem kapsamındaki 14 üniversitenin uzaktan eğitim, çevrimiçi (online) eğitim uygulamaları incelendiğinde

kurumsal kalite koordinatörlüğü, kalite birimleri gibi kalite kurumu altyapılarının olduğu görülmektedir.

Çalışmada incelenen üniversiteler arasında bazı üniversitelerin KAP kapsamında “Tam Akreditasyon” ile YÖKAK tarafından beş yıl süreli akredite edildiği görülmektedir. YÖKAK bünyesinde kurumsal akreditasyon sürecini tamamlayan çalışmanın örneklemini dışında başka üniversitelerde bulunmaktadır. 5 yıl süreli “Tam Akreditasyon” alan üniversiteler; Orta Doğu Teknik Üniversitesi; Gazi Üniversitesi; Hacettepe Üniversitesi; Özyeğin Üniversitesi ve Sabancı Üniversitesi olmak üzere toplam 5 adet üniversitedir ve akreditedir. Çalışma dışındaki süreçte olan diğer 25 üniversitenin 2 yıl süreli “Koşullu Akreditasyon” aldığı tespit edilmiştir. Türkiye’de 2023 yılının ilk yarısı itibariyle YÖKAK’ tan Kurumsal Akreditasyon alan “Tam Akreditasyon” ile Akredite 5 adet, “Koşullu Akreditasyon” ile 25 adet olmak üzere toplamda 30 üniversitenin akreditasyon sürecinde olduğu görülmektedir.

Türkiye’deki üniversite sayısının toplam 208 adet olduğu düşünüldüğünde %14 akredite, %86 civarında akredite olmayan üniversite bulunmaktadır. Uzaktan eğitim veren üniversitelerde çevrimiçi uzaktan eğitimde; çevrimiçi öğretim, çevrimiçi programlar ve çevrimiçi dersler bağlamında çevrimiçi dersler için kalite kriterleri, kalite standartları ve kalite etiketi süreci uygulaması bulunmamaktadır. Sadece Anadolu Üniversitesi'nin Kitlese Açık Çevrimiçi Dersler (KAÇD) kapsamında EADTU hizmeti olan OpenupEd topluluğuna ve portalına üyeliği bulunmaktadır. Açık Anadolu hizmeti Akadema; KAÇD çevrimiçi öğretim altyapısının OpenupEd kalite etiketi sürecinde olduğu görünmektedir. Bu topluluk bünyesindeki Açık Anadolu-Akadema KAÇD açık dersleri öğrenlere ücretsiz olarak sunulmaktadır. Ayrıca Anadolu Üniversitesi açıköğretim ve uzaktan eğitim kapsamında; Açıköğretim, İktisat, İşletme fakültelerindeki toplam 11 Lisans programı ile EADTU hizmeti olan E-xcellence Kalite Etiketine, 3 yıl boyunca sahip görünmektedir. Anadolu Üniversitesi dışında başka bir yükseköğretim kurumunun benzer faaliyetleri gözlemlenmemiştir.

Anadolu Üniversitesi; bünyesinde uygulanan açık üniversite portalına yönelik kendi öğretim elemanlarını yönlendiric ve doğru ders tasarımlarına yapmalarına yönelik kılavuz bilgiler paylaşmaktadır. Çevrimiçi derslerin, ders tasarımına için “Anadolu Üniversitesi Kitlese Açık Çevrimiçi Dersleri AKADEMA Öğretim Elemanı Kılavuzu, 2020)” yayınlamış ve kullanılmaktadır. Yayımlanan kılavuza göre çevrimiçi derslerin tasarımı aşağıdaki

başlıklar kapsamında yürütülmektedir. Anadolu Üniversitesi Kitlemel Açık Çevrimiçi Dersleri AKADEMA Öğretim Elemanı Kılavuzu, 2020 (Akedema 2020)”.

Kılavuzda;

Akadema Platformu Temel Amaç Ve Felsefesi

Derslerinin Tasarımı

Ders Açma Süreci

Öğretim Elemanlarından Beklentiler

Ders Malzemelerinin Hazırlanması

Ders Ortamlarının Oluşturulması Ve Düzenlenmesi

Derslerin Değerlendirilmesi

Ders Telifleri

1. Ders Öneri Formu

2. Ders Tanıtım Bilgisi Formu

3. Açıklayıcı Ders Tasarım Şablonları

4. Keşfedici Ders Tasarım Şablonları

5. Kendi Hızında Öğrenme Modeli Ders Değerlendirme Ölçütleri

6. Rehber Gözetimli Öğrenme Modeli Ders Değerlendirme Ölçütleri

7. Telif Sözleşmesi (Genel)

8. Ders Kalitesi Değerlendirme Aracı

9. Dersi Tamamlayanlar Listesi İçin Şablon

10. Youtube Video Yükleme Kılavuzu

11. Canvas İçinde Altbirim Ve İçerik Oluşturma Kılavuzu

12. Tartışma Oluşturma Ve Yönetme Kılavuzu

13. Ödev Oluşturma, İzleme Ve Değerlendirme Kılavuzu

14. Canvas İçin Dosya Yönetme Kılavuzunu kapsamaktadır (Akedema 2020)”.

Bulunmaktadır. Akedema platformuna dahil olacak çevrimiçi derslerinin bu sıralama ve başlıklara göre tasarlanması ve sunulması yükseköğretim için örnek bir deneyimdir.

Akadema platformu; “Kitlemel Çevrimiçi Açık Derslerden oluşmaktadır. ‘Eğitimde Açıklık’ politikasının bir sonucu olarak bütün dünyada Kitlemel Çevrimiçi Açık Dersler-KAÇD (Massive Open Online Courses, MOOCs) hareketi özellikle 2010 yılından sonra etkili olmuştur. Hiçbir yaş sınırı olmaksızın herkesin erişimine açık, ücret gerektirmeden bir öğrenme süreci deneyimleme imkanı veren çevrimiçi derslerdir (Akedema 2020)”.

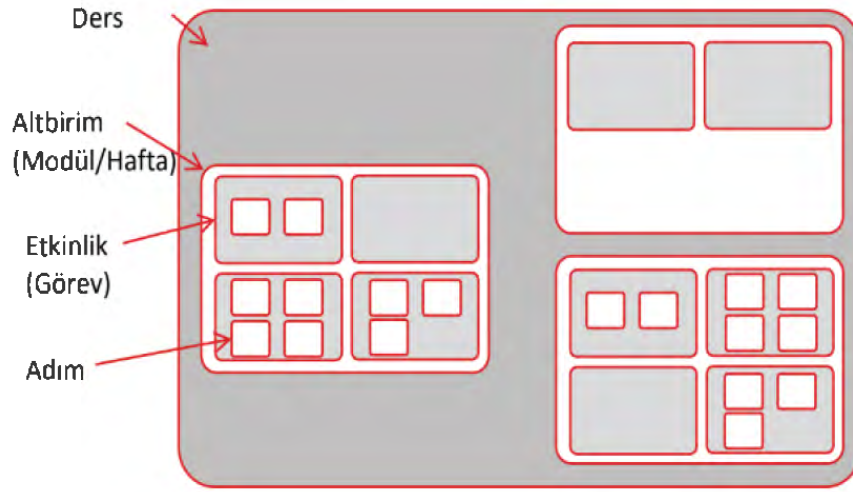
Akadema dersleri kendi hızında öğrenme ve rehber gözetimli öğrenme olmak üzere iki modelde sunulmaktadır. Akadema kapsamındaki derslerde iki tür öğretim stratejisi benimsenmiştir:

- Kendi Hızında Öğrenme (Self-Paced Study): Bu strateji, öğrenenlerin kendileri için özel hazırlanmış etkileşimli malzemelerle kendi kendilerine çalışarak dersleri diledikleri zamanda ve hızda tamamlamalarını öngörmektedir. Bu dersler için belirli bir başlangıç ve bitiş tarihi bulunmamaktadır. Dersler en az 4 saat en fazla 30 saat öğrenme süresi gerektirecek biçimde tasarlanmıştır. Öğrenenler diledikleri zaman başlayarak bütün ders etkinliklerini (izleme, kısa sınavlar, okumalar, uygulamalar, projeler, vb.) tamamladıklarında Katılım Belgesi ve rozeti almaya hak kazanırlar. Bu belge ve rozet elektronik olarak hak eden öğrenenlere gönderilir.
- Rehber Gözetimli Öğrenme (Guided-Study): Bu strateji öğrenenlerin dersleri önceden belirlenen başlangıç ve bitiş zamanlarında tamamlamalarını ve bu sırada dersin öğretim elemanı ile iletişim kurmalarını gerektirir. Derslerin büyük bölümü yıl içinde Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında başlayan dönemlerde sunulmaktadır. Bu bağlamda dersler genelde 4, 6 ve 8 hafta sürecek biçimde tasarlanmıştır ve en az 25 en fazla 75 saat öğrenme süresi gerektirmektedir. Dersler genelde eşzamanlı öğrenme etkinliklerinden oluşmaktadır; ancak bazı derslerde eşzamanlı oturumlar da gerçekleştirilmektedir. Öğrenenler, belirtilen tarihte başlayarak belirtilen sürede tamamlanacak derslerde öngörülen öğrenme etkinliklerinin hepsini tamamladıklarında öğretim elemanının değerlendirmesi sonucu Katılım Belgesi ve rozeti almaya hak kazanırlar. Bu belge ve rozet elektronik olarak hak eden öğrenenlere gönderilir (Akadema 2020)”.

Çevrimiçi ders tasarımında öğretim elemanlarından aşağıdaki (Tablo 3.2) süreçlere ve diğer stratejilere göre etkinlik ve adımların oluşturulması, çevrimiçi ders tasarımlarının modüler yapıda yapılması beklenmektedir.

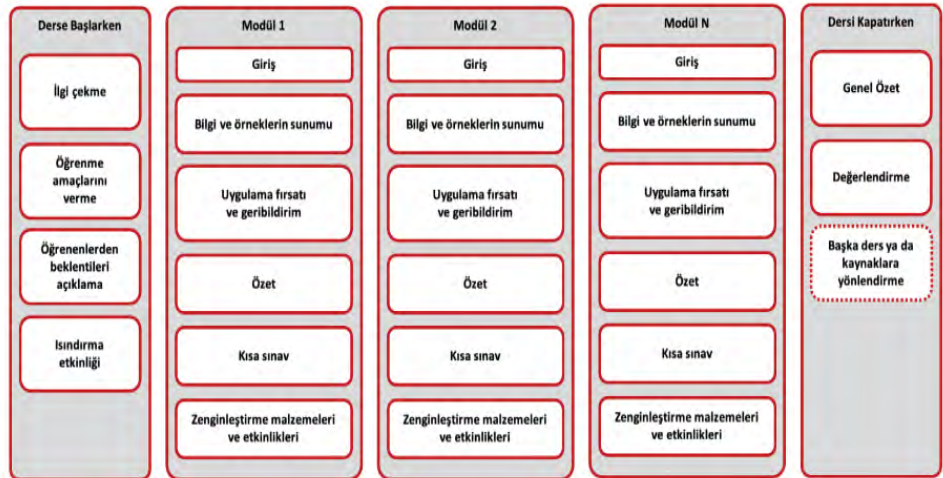
Çevrimiçi derslere ilişkin ders tasarımı için hazırlık yapan öğretim elemanlarını yönlendiren kılavuzda; ders tasarım süreçlerine yönelik adım adım belirlenmiş uygulama kriterleri bulunmaktadır. Bu kriterlere göre tüm adımlar sırasıyla tek tek yapılmakta ve açıklanmaktadır. Öğretim elemanlarının uygulamalarını yapabileceği hazırlanmış format bir formda paylaşılmaktadır. Çevrimiçi dersi tasarlayan öğretim elemanından hazırladığı çevrimiçi ders tasarımını tamamdıktan sonra kontrol için onaya göndermesi talep edilmektedir. Onaylanan çevrimiçi dersler Akadema portalında açık ve ücretsiz şekilde web sitesinden yayınlanmaktadır. Akadema çevrimiçi dersleri “Kendi hızında öğrenme” ve “Rehber gözetimli öğrenme” olarak iki modede sunulmaktadır.

Tablo 3.2. Ders Tasarımı (ANAÜ, 2020).

Alt birimler (modül ve/veya haftalar) mutlaka öğrenme amaçları temel alınarak belirlenmelidir. İdeal olarak her alt birim bir öğrenme amacına yönelik olmalıdır. Alt birimin kapsadığı etkinlikler de ilgili amaçta belirtilen yeterliği kazandıracak biçimde seçilmelidir. **Açıklayıcı öğrenme stratejisi** (Tablo 3.3.) öğrenenlere bilgi sunulmasını ve sonrasında bu bilgiyi içselleştirmelerine yönelik uygulamalar yaptırılmasını öngören bir öğretim stratejisidir. Ders başlangıcından ders kapanışa kadar modüler yapıları içermelidir. Her modülün içeriği belirlenmelidir. Başka derse ya da kaynaklara yönlendirici olmalıdır.

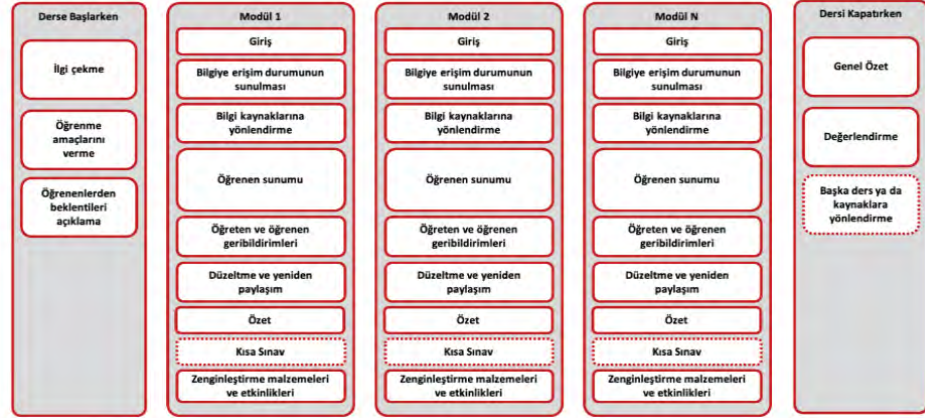
Tablo 3.3. Açıklayıcı öğrenme stratejisine göre (Akedema 2020).

Keşfedici öğretim stratejisi (Tab) öğrencilere bilgiyi sunmayı değil keşfettirmeyi amaçlayan bir stratejidir. Ders başlangıcından ders kapanışa kadar modüler yapıları içermelidir. Her

modülün içeriği yönlendirici olarak belirlenmelidir. Başka derse ya da kaynaklara yönlendici olmalıdır (Tablo 3.4.).

Tablo 3.4. Keşfedici öğrenme stratejisine göre (Akedema 2020).

Akadema çevrimiçi derslerinde malzemeler büyük ölçüde öğretim elemanları tarafından tasarlanıp üretilir. İhtiyaç durumunda Üniversitenin farklı merkezleri öğretim elemanlarına yardımcı olmaktadır. Kendi hızında öğrenme modelinin uygulandığı AKADEMA derslerinde özellikle öğrenen-içerik etkileşimine odaklanılmadığı. Rehber gözetimli derslerde ise öğrenen-içerik etkileşiminin yanı sıra öğrenen-öğrenen ve öğrenen-öğreten türü etkileşimler de desteklenmelidir. AKADEMA derslerinin genelinde etkinliğe dayalı modüler bir yapı öngörülmüştür (Akedema 2020)''.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1 Araştırma Konusuna İlişkin Yapılan Görüşmelerin Değerlendirmesi

Çalışmanın amacı; Uzaktan eğitim kalite güvencesi bağlamında yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite ölçütlerini, kalite standartlarını, kalite etiketlerini araştırmak, yükseköğretimde çevrimiçi derslerin kalitesini ulusal ve uluslararası kriterler bağlamında değerlendirmek ve kalite belgelendirme süreçlerini incelemektir. Görüşme yapılan katılımcılar tarafından; Çevrimiçi bir dersin kalite güvencesinin sağlanmasında işe koşan hususlar nelerdir? Yükseköğretimde çevrimiçi derslerin kalite güvencesinin sağlanması hususunda neler yapılmaktadır? Çevrimiçi derslerin kalite güvencesini sağlamaya yönelik süreçte gözlemlenen sorunlar nelerdir? Çevrimiçi ders materyallerinin hazırlanması sürecinde kalite güvencesini sağlamaya ilişkin atılacak adımlar, erişim ve teknolojik sorunlar açısından en aza nasıl indirilir? Kalite bağlamında çevrimiçi derslerin sürecinde yaşanan sorunlara ne gibi çözümler üretilebilir? Kalite güvencesi açısından çevrimiçi ders kalite belgelendirmesi bir gereklilik midir? Çevrimiçi derslerin ayrı ayrı kalite belgelendirmesi ve belli periyotlarda yeterlilik kontrolü yapılmalı mıdır? Neden? Çevrimiçi derslere yönelik kalite kriterleri nasıl kullanılabilir? Bir standarda uygun yapıda çevrimiçi dersler nasıl verilebilir? Kurumların bunun için yapması gerekenler nelerdir? Yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme sürecine neden gereksinim duyulmaktadır? Soruları cevaplandırılmıştır. Katılımcılar tarafından verilen cevplara yönelik görüşler her bir katılımcıyı kapsayacak genel özet şeklinde aşağıda açıklanmıştır. Görüşmeler öncesi hazırlanan Gönüllü Katılım Formu ve Görüşme Formu ile toplam 22 uzmana davet yapılmıştır. Bunlardan 9 uzman mazeret iletilmiş ve katılım için geri bildirim yapmamıştır. Çalışmada etik kurallar gereği katılımcıların isimleri açıklanmamış ve katılımcılar (K1-K13) arası olacak şekilde tanımlanmıştır. Üniversitelerden 12 akademisyen uzman, Akreditasyon kurumundan 1 uzman olmak üzere toplam 13 uzman görüşmelere katılmıştır. Görüşmeler neticesinde elde edilen veriler nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına örnek olacak şekilde tasarlanmış ve tümevarım analizi kapsamında metne çevrilmiş, kodlanmış, temalandırılmış ve görselleştirilmiştir (Tablo 4.1.). Görüşmelerde araştırma sorularına bağlı kalarak cevaplar bir veri seti olarak değerlendirilmiş ve bulgular yorumlanmıştır.

Katılanlarla yapılan görüşmelerde araştırma soruları kapsamındaki kaliteli çevrimiçi ders süreçleri, çevrimiçi ders ölçütleri ve çevrimiçi ders belgelendirme süreçlerine yönelik verilen cevap ve görüşlerde;

K1 Katılımcısı; Kalite ölçütleri, öğrenci desteği, ders tasarımı, ders sunumu, ölçme değerlendirme, destek sistemleri, ders tasarımı desteği, öğrenen performansı, kalite çerçevesi, ders değerlendirmesi, sistematik değerlendirme, etkin erişim ile teknolojik sorunların ve ders tasarımı sorunlarının giderilmesinde, kalite ölçüt talimatlarının, çevrimiçi kalite belgelendirmesi gerekliliğinin, kalite çerçevesi, kalite etiketi, insan kaynağı, çevrimiçi dersler için eğitilmiş, yetkin mümkünse sertifikalı öğretmenin ve kalite ölçütü kültür desteğinin önemine vurgu yapmıştır.

K2 Katılımcısı; Altyapı, ders Materyalleri, ölçme değerlendirme, nesnellik, açıklık ile kalite rehberi uygulamasına, motivasyon, öğretene desteği, öğrenme yönetim sistemi, iletişim, öğrenci desteği, ders izlenebilirliği bileşenlerinin önemine değinirken, Çevrimiçi Kalite Belgelendirmesinin ürün belgelendirme konusu olabileceğine vurgu yapmıştır. Çevrimiçi derslerle ilgili harmonize bir kalite belgelendirme programı olması gerekliliğinin önemine işaret etmiştir.

K3 Katılımcısı; Öğrenme sürecinde öğrenenin hazırbuluşluğu, teknoloji ve altyapı, izlenebilirlik, ders içeriği, ders materyalleri, ders tasarımı, etkileşim, öğrenci desteği, öğretene desteği, kalite yönetimi, çevrimiçi kalite belgelendirmesi gerekli ve standart önemli demıştır.

K4 Katılımcısı; Öğrenme sürecinde öğrenenin hazırbuluşluğu, teknoloji, izlenebilirlik, ders içeriği, ders materyalleri, ders tasarımı, açıklık, kalite çerçevesi, kalite ölçütü, etkin erişimi önemli derken, teknolojide ve ders tasarımlarında sorun yaşanmaması gerektiğini, kalite kültürü, sistematik değerlendirme, çevrimiçi ders kalite belgelendirmesi, kalite etiketi, öğrenme çıktıları, kalite süreçleri, çevrimiçi öğretmen sertifikasyonu, insan kaynağı, kalite ölçütleri, çevrimiçi ders uygulamalarına yönelik yükselme kriterlerinin olması gerektiğini iletmiştir.

K5 Katılımcısı; Öğrenme tasarımı, öğrenme analitikleri, arayüz tasarımı, içerik kalitesi, eğitim materyali çeşitliliği, uygulama topluluğu, sorgulama topluluğu, içerik kalitesi, ölçme değerlendirme kalitesi, öğrenme tasarımı kalitesi, öğrenme yükü kontrolü, öğrenen desteği, öğretene desteği, yönetim desteği, öğretim tasarım ekibi, içerik geliştirme ekibi bileşenlerinin entegre olmuş bir ders kalite sürecinde oluşturulması gerekliliği ile kalite

kontrol ekibi, teknik destek hizmeti, içerik kontrol ekibi destekli bir kalite standardı ve periyodik içerik kontrolü ile bir kalite çerçevesi, çevrimiçi ders kalite belgelendirmesi gereklidir diye iletmiştir.

K6 Katılımcısı; Ders içeriği, ders tasarımı, güncel teknoloji ve altyapı, teknik personel tasarımcı, ders amacı ve hedefi, motivasyon, teoriler, ders materyalleri, ders içerikleri, ders tasarımı kalitesi, çevrimiçi ders kalite belgelendirme süreci gerekliliği, çevrimiçi ders tasarım özgürlüğü, ders akreditasyonu, öğreten akreditasyonu, revizyona ve gelişmeye açıklık, etkileşim, çevrimiçi öğretmen eğitimi, kalite değerlendirmenin akredite bağımsız denetçiler tarafından yapılması, sistemsal destek ve yönetim ile ders verenlerin yetkinlik haritalamasının yapılmasına yönelik kriterlerinin olması yanında çevrimiçi ders sunum yetkinliği, kaliteli ders içerik yapılandırmasına yönelik kriterlerin olması gerekliliğine de vurgu yapmıştır.

K7 Katılımcısı; Ders süreç planlaması, ders yapılandırması, bağımsız öğrenme süreci, öğrenen memnuniyeti, ders materyalleri, etkileşim, ders izlencesi, ölçme değerlendirme, eşzamanlı eşzamansız ders uygunluğu, ders içeriği, öğrenen motivasyonu, oyunlaştırma, infografik, videolar, ders malzeme çeşitliliği, etkileşim, öğrenme etkinlikleri, idare desteği, öğreten desteği, öğrenen desteği, kalite yönetimi, çevrimiçi öğretmen yetkinliği, akademik yetkinlik, kalite süreçleri, kalite güvencesi, kalite ölçütleri, kalite standardı, izlenebilirlik, kalite memnuniyeti bileşenleri ile çevrimiçi ders kalite belgelendirmesi gerekliliğine yönelik bildirimlerde bulunmuştur.

K8 Katılımcısı; Teknoloji, yönetim, iletişim, öğrenme pedagojisi, değerlendirme ve sosyoloji ile psikolojinin önemli öğeler olduğundan bahisle sistem yapılandırmasının önemli olduğuna ve makro yapılandırma, mikro yapılandırma çerçevesinde konunun ele alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bütçe, misyon ve vizyon, kaliteli öğreten, risk zekası, kalite çerçevesi, kalite ölçütleri, sistematik değerlendirme, etkin erişim le teknolojik sorunların olmadığı ders tasarımı, kalite kültürü, kurallara dayalı tasarım, modifikasyon, teknoloji kullanımının önem arz ettiği bir kalite ölçütleri yapılandırması gerekliliğine, doğru ders içeriğinin ödev etkinlikleri ile desteklenmesine, çevrimiçi ders kalite belgelendirmesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır., Kalite etiketi, insan kaynakları, çevrimiçi ders standardı, çevrimiçi öğretmen sertifikası uygulamalarının yanında kurumun kalite ölçütleri desteği ve kalite ölçütü kültür desteğinin yapılmasının önemli olduğunu iletmiştir.

K9 Katılımcısı; Kalite çerçevesi, ders içeriği ve amacı, program, ders, ünite, modül, dünya standartları ile uyumlu, ders içeriği, ölçme değerlendirme, ders izlencesi, çevrimiçi uygulamalar desteği, çevrimiçi ders pedagojik destek, teknoloji, öğretene desteği, öğrenci desteği, ders tasarımı, çevrimiçi uygun ders ortamı, ders materyalleri bileşenleri ile kalite çerçevesi, çevrimiçi ders kalite belgelendirmesi gerekliliğini iletirken tüm bu kriterlerin ulusal ve uluslararası standartlar ile uyumlu olması gerektiğine vurgu yapmıştır.

K10 Katılımcısı; Öğrenci merkezli, öğrenen öğretene etkileşimli, kalite ölçütleri ile, teknik, teknolojik ve ders tasarım standardı, öğretene ölçütlerinin, erişim, teknoloji, ders tasarımı, ders materyalleri gibi bileşenlerin önemine değinirken çevrimiçi yasal zemin mutlaka olması gerekliliğine ve çevrimiçi ders akreditasyonu, çevrimiçi ders kategorilendirme, kurumsal çevrimiçi ders değerlendirme, program akreditasyonu, çevrimiçi ders kalite kriterleri, kalite yapılanması süreçlerinde çevrimiçi ders bazlı uzmanlarla destekli çevrimiçi ders kalite belgelendirmesinin, çevrimiçi program ve ders kalite ölçütlerinin gerekliliğine işaret etmiştir.

K11 Katılımcısı; Çevrimiçi ders kalite standardı, altyapı, donanım ekipman, erişim hızı, 7/24 öğrenci desteği, öğretene-öğrenci etkileşimi, ders planlama, ders değerlendirme, ölçme değerlendirme, öğrenen öğrenen sorumlulukları, ders tasarımı, sürekli değerlendirme, güncelleme, hazırbulunuşluk, çevrimiçi öğretene yetkinliği, kurum desteği, motivasyon, insan kaynağı, sistematik kalite süreçleri, ders materyalleri bileşenlerine değinmiştir. Kalite politikası, kalite rehberi kılavuzu, Çevrimiçi dersler için web tabanlı uygulamalar, mobil uygulamalar, teknoloji desteği, sürdürülebilirlik, kalite güvencesi, çevrimiçi öğretmen, sürekli kalite standart denetimi, etkinlikler, uluslararasılaşma ve uyum, memnuniyet, motivasyon bağlamında önemli olduğunu söylemiştir. Yükseköğretimde çevrimiçi ders kalite belgelendirmesi gereklidir demiştir.

K12 Katılımcısı; Öğrenme hedefleri açık ve net, kaliteli içerik, etkileşimli öğrenme aktiviteleri, geri bildirim ve teknik destek, ders materyal çeşitliliği, materyal öğrenme hedefi uyumu, öğrenci katılım ve etkinlik ölçümü, güvenilir teknik altyapı, öğrenci performansı, öğrenci destek, teknik destek, akademik danışmanlık, kalite ölçümü, kalite standartları, kalite ölçütleri, ders tasarımı, ders içeriği, öğrenme hedefleri uyumu, öğrenci desteği, öğrenci geri bildirim, sürekli iyileştirme, teknik sorunların en aza indirilmesi, içerik kalitesi, öğretene öğrenen etkileşimi, öğrenci motivasyonu ve memnuniyeti, ders materyal kalitesi, erişim ve

teknoloji, güçlü teknolojik altyapı, kaliteli içerik, öğrenci destek hizmetleri, sürekli değerlendirme ve geribildirim, erişim, donanım, yazılım, veri güvenliği, eğitim platformu, ders materyalleri, materyal çeşitliliği, talimatlar, kalite güvencesi, çevrimiçi ders kalite kontrol süreçleri, düzenli kalite sağlanması, çevrimiçi ders kalite kriterleri, ders tasarımı değerlendirme, kalite standartları, kaliteli içerik, öğrenme stratejisi, sürekli değerlendirme bileşenlerinde oluşan bir, çevrimiçi ders kalite belgelendirmesi süreci gereklidir demıştır.

K13 Katılımcısı; Çevrimiçi ders değerlendirmesi, makro düzeyde yapılandırma, mikro düzeyde yapılandırma, kurumsal değerlendirme, ders amaç ve hedefleri olması gerektiğine değinirken, paydaşların oryantasyonu, erişim yol yöntemi, öğrenme etkinlikleri, ders içerik, teknoloji, ölçme değerlendirme stratejisi, teknik destek, ders pedagojisi, akademik destek hizmetleri, öğrenme ortamı bileşenlerinin önemine vurgu yapmıştır. Kalite süreçleri, etkileşim, motivasyon, öğrenme çeşitliliği, öğrenci desteği, teknolojik donanım, çevrimiçi olma süreleri, çevrimiçi rubik değerlendirme, çevrimiçi ders standardı, öğrenen memnuniyeti, kalite çerçevesi, öğrenme materyalleri, ders tasarımı, çevrimiçi öğretim elemanı yeterliliği, kaliteli ders oluşturma süreçleri, kalite değerlendirmesi, ders materyalleri, etkileşim, öğretim tasarımının doğru kurgulanmasının önemine değinmiştir. Kalite ölçütü kültür desteği, bütçe, düzenli denetim kontrol, kalite güvencesi, kalite kriterleri, kalite çerçevesinin belirlenmesi gerekliliğine ilave olarak yükseköğretimde çevrimiçi ders kalite belgelendirmesi sürecinin gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmanın görüşme soruları çerçevesinde yapılan çevrimiçi görüşmelerde elde edilen veriler metne dönüştürülmüş ve veriler düzenlenmiştir. Veriler içinden anlamlı olanlar ayrılarak verilerin kodlanması yapılmıştır. Kodlamalar yapıldıktan sonra Çevrimiçi Ders Süreçleri, Çevrimiçi Ders Kalite Ölçütleri, Çevrimiçi Ders Belgelendirme Süreci başlıklarında 3 ayrı kategori/tema oluşturulmuştur. Sonuçlar tablolar ile görsel hale getirilmiştir. Kodlanan bulgular aşağıda kategorilere göre tablolandırılmıştır. Kategorilerde katılımcı sayısına göre 5 ve üzeri katılımcıyı içeren kodlarda genel yaklaşımlar ve ortak noktalar aşağıdaki gibidir (Tablo 4.1, Tablo 4.2., Tablo 4.3.).

“Çevrimiçi Ders Süreçleri” kategorisine/temasına ilişkin bulgularda (Tablo 4.1.); Ders içeriği, Ders değerlendirmesi; Ders materyalleri, Ders sunumu, Öğrenme tasarımı; Teknoloji, altyapı ve erişim; Öğreten/Öğrenci desteği, Ders tasarım desteği, ve Destek sistemleri

kodlarının katılımcılar tarafından diğer kodlara göre daha çok ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Tablo 4.1. Çevrimiçi Ders Süreçleri kategorisi bulguları

“Kaliteli Çevrimiçi Ders Süreçleri” kategorisine/temasına ilişkin bulgular		
Kodlar	Katılımcılar	Katılımcı Sayısı
Kalite ölçütleri, Kalite ölçütü kültür desteği	K1, K4, K7, K8, K10, K12	6
Ders materyalleri, Ders sunumu, Öğrenme tasarımı	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13.	13
Ders içeriği, Ders değerlendirmesi	K3, K4, K6, K7, K8, K9, K12, K1, K4, K6, K8, K10, K11, K13.	14
Ölçme değerlendirme	K1, K2, K7, K9, K11, K13	6
Öğreten/Öğrenci desteği, Ders tasarım desteği, ve Destek sistemleri	K1, K2, K5, K7, K8, K9, K1, K2, K3, K9, K11, K12, K13.	13
Teknoloji, altyapı ve erişim	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13.	13
İdari Yönetim, İnsan kaynağı, Bütçe	K1, K4, K6, K11, K2, K8, K13	7

“Çevrimiçi Ders Kalite Ölçütleri” kategorisine/temasına ilişkin bulgularda (Tablo 4.2.); Kalite çerçevesi, Sistemantik değerlendirme, Çevrimiçi Ders Belgelendirmesi kodlarının katılımcılar tarafından ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Kalite bağlamında çevrimiçi derslere yönelik kalite ölçütleri talebini içeren bulgular dikkat çekici görünmekte ve bu konudaki ihtiyacı da işaret etmektedir.

Tablo 4.2. Çevrimiçi Ders Kalite Ölçütleri kategorisi bulguları

“Çevrimiçi Ders Kalite Ölçütleri” kategorisine/temasına ilişkin bulgular		
Kodlar	Katılımcılar	Katılımcı Sayısı
Kalite çerçevesi	K1, K2, K4, K5, K9, K13	6
Mikro düzey yapılandırma	K2, K5, K13	3
Makro düzey yapılandırma	K2, K8, K13	3
Sistematik değerlendirme	K1, K2, K4, K8, K11	5
Çevrimiçi Ders Belgelendirmesi	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Ürün belgelendirmesine konu edilmesi	K2	1
Uluslararası standartlara uyum	K9	1

“Çevrimiçi Ders Belgelendirme Süreci” kategorisine/temasına ilişkin bulgulara (Tablo 4.5.); Kalite yönetimi, Çevrimiçi ders kalite etiketi/belgelendirme, çevrimiçi öğretmen sertifikasyonu, Çevrimiçi ders standardı. kodlarının katılımcılar tarafından diğer kodlara göre daha çok ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Uzaktan eğitim kalite güvencesi kapsamında çevrimiçi derslere yönelik yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci talebini içeren bulgular dikkat çekici görünmektedir. Bu konudaki ihtiyacı da işaret etmektedir.

Tablo 4.3. Çevrimiçi Ders Belgelendirme Süreci kategorisi bulguları

“Çevrimiçi Ders Belgelendirme Süreci” kategorisine/temasına ilişkin bulgular		
Kodlar	Katılımcılar	Katılımcı Sayısı
Kalite yönetimi	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Çevrimiçi ders kalite etiketi/belgelendirme	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13	13
Program, Ders akreditasyonu	K6, K10	2
Çevrimiçi öğretmen sertifikasyonu	K1, K2, K4, K8, K11	5
Çevrimiçi ders standardı	K2, K3, K9, K11, K12,	5

4.2. Çevrimiçi Ders Kalite Ölçütleri ve Kalite Standartları Karşılaştırması

Çevrimiçi Ders, Program, KAÇD Kalite Standartları ve KAP Uzaktan Eğitim Kalite Ölçütleri kapsamında karşılaştırma yapıldığı zaman benzer ölçütler olduğu görülmektedir. Çevrimiçi derslere yönelik sadece QM’de ve OLC’de standart ve belgelendirme süreci olduğu durumda, E-xcellence de çevrimiçi programlar kapsamında standart ve belgelendirme süreci olduğu, OpenupEd de yükseköğretim kurumu için kitlesel açık çevrimiçi dersler platformuna sağlayıcı olmaya yönelik standart ve belgelendirme süreci olduğu, YÖKAK’ta uzaktan eğitimde kalite güvencesi ölçütlerine yönelik bir değerlendirme rehberi mevcuttur. Dokümanlar incelendiğinde öğrenme amaç ve hedeflerine, ders tasarımına, ders teknolojisine, öğrenme kaynaklarına, öğrenme aktivite ve etkinliklerine yönelik ortak bileşenler kullanıldığı belirlenmiştir. Öğrenen ve personele ilişkin destek gereksinimleri yanında ölçme değerlendirme gereksinimlerinin de kalite süreçlerinin içinde olduğu görülmektedir. Çevrimiçi Ders Kaliteli Ölçütleri Karşılaştırması incelendiğinde (Tablo 4.4.) Çevrimiçi dersler kalite ölçütlerine ilişkin ortak ve benzer kalite ölçütleri: “Ders Tasarımı (İçerik/düzen), Öğrenme Hedefleri/Etkinlikler, Öğrenme kaynakları/malzemeleri, Değerlendirme ve Ölçme, Teknoloji (Donanım/yazılım/erişim), Öğrenci desteği” olarak ön plana çıkmaktadır. Araştırma konusu kapsamında ve örneklem çerçevesinde yapılan analize göre; çevrimiçi dersler için kalite belgelendirmesi uygulayan, kalite etiketi ve skor kartları

ile değerlendirilmesi yapılan çevrimiçi dersleri kalite standartlarına göre onaylayan kuruluşlar QM, OLC görünmektedir. Ayrıca bir KAÇD (MOOC) konsorsiyum platformu olan OpenupED, standartları kapsamında üye üniversite ya da kuruluşları kitlesel çevrimiçi ders sağlayıcısı olarak, Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerinin KAÇD (MOOC) uygunluğu kalite etiketleri ile onaylamakta ve belgelendirmektedir.

Tablo 4.4. Uluslararası Etiketler Bağlamında Çevrimiçi Ders Kalite Ölçütleri Karşılaştırması

QM	OLC	E-xcellence	OpenupEd	YÖKAK (Uzekö)
Derse genel bakış ve giriş	Derse genel bakış ve giriş	Stratejik yönetim	KAÇD’mi değil mi?	Kurumsal vizyon ve misyon
Öğrenme hedefleri (etkinlikler)	Ders teknolojsi ve araçları	Müfredat tasarımı	KAÇD tasarımının kalitesi	Stratejik amaç ve hedefler
Değerlendirme ve ölçme	Tasarım ve düzen	Ders tasarımı	Erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik	Kurumsal performans yönetimi
Öğretim materyalleri	İçerik ve etkinlikler	Ders sunma	Personel ve katılımcılar için teknik platform ve destek	Programların tasarımı ve onayı
Öğrenme aktiviteleri ve öğrenci etkileşimi	Etkileşim	Personel desteği		Ölçme ve değerlendirme
Ders teknolojsi	Değerlendirme ve geribildirim	Öğrenci desteği		Öğrencilerin kabul süreci ve gelişimi
Öğrenci desteği				Öğrenci merkezli öğrenme ve değerlendirme
Erişilebilirlik ve kullanılabilirlik				Öğrenme kaynakları
				Engelsiz üniversite
				Rehberlik, psikolojik danışmanlık ve kariyer hizmetleri
				Program çıktılarının izlenmesi ve güncellenmesi
				Süreç yönetimi
				Bilgi güvenliği ve güvenilirliği

QM'in, çevrimiçi öğretim, çevrimiçi programlar ve çevrimiçi dersler olmak üzere 3 ayrı standardı bulunmaktadır.

OLC, Kitelesel açık çevrimiçi dersler platformuna yönelik bir standard uygularken bu kapsamda çevrimiçi dersleri incelemektedir.

E-xcellence, standartları ile yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitim yapan fakültelerinin programları kapsamında açık ve çevrimiçi lisans ve yüksek lisans programlarının çevrimiçi programların kalite standardı çerçevesindeki değerlendirme kriterlerine göre uygunluğunu doğrulayıp çevrimiçi programları kalite etiketleri ile onaylamakta ve belgelendirmektedir.

OpenupEd; Kitelesel açık çevrimiçi dersler platformuna yönelik bir standard uygularken bu kapsamda çevrimiçi dersleri incelemektedir.

YÖKAK (Uzekö), Pandemi sürecinde üniversitelerin kullanımı için yayınladığı Uzaktan eğitimde kalite güvencesi ölçütleri ve değerlendirme rehberi bulunmaktadır. Karşılaştırmada QM standartları kapsamında kalite standartları karşılaştırmaları aşağıdaki gibidir (Tablo 4.5.).

Tablo 4.5. Uluslararası Etiketler Bağlamında Çevrimiçi Ders Kalite Standartları Karşılaştırması

Kalite Standardı	Çevrimiçi Öğretim	Çevrimiçi Program	Çevrimiçi Ders	KAÇD
QM	Var	Var	Var	Yok
OLC	Yok	Yok	Yok	Var
E-xcellence	Yok	Var	Yok	Yok
OpenupEd	Yok	Yok	Yok	Var
YÖKAK (Uzekö)	Var	Yok	Yok	Yok

4.3. Yükseköğretim Kurumu Kalite Akreditasyonu Karşılaştırması

Örneklem çerçevesinde ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında analizi yapılan Türkiye'deki AÖF, UZEF, UZEM birimlerine sahip üniversitelerin (Tablo 4.6.) çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme sürecinde olmadığı ve uygulamadığı görülmektedir.

Anadolu Üniversitesi Açık ve Uzaktan Öğretim sisteminin fakülte program bazında açık ve ücretsiz sunduğu çevrimiçi dersler bütününe yönelik KAÇD (MOOC) platformu

mevcuttur. Akadema platformunun çevrimiçi ders sağlayıcısı ve Avrupa KAÇD (MOOC) konsorsiyumunda platform üyesi olarak kalite etiketine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Açıköğretim Fakültesi, İktisat Fakültesi ve İşletme Fakültesine ait bazı Lisans Programlarının çevrimiçi programlara ilişkin kalite etiketi dışında ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora programları ve uzaktan eğitim kapsamında verilen çevrimiçi derslere yönelik herhangi bir kalite değerlendirmesi, kalite etiketi uygulaması ya da bir kalite belgelendirme süreci uygulaması görülmemiştir. Ayrıca Anadolu Üniversitesi'nin Anadolu SEM adı altında sürekli araştırma ve eğitim merkezi faaliyet göstermektedir. Bu merkez aracılığı ile e-öğrenme kapsamında ve belli bir kayıt ücreti karşılığında yüz yüze, çevrimiçi ve harmanlanmış öğrenme yöntemi ile yayınlanmış derslere başvuru yapan ve çevrimiçi dersleri tamamlayan öğrenenlere e-sertifikalar verilmektedir. Bu merkezde verilen çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında bir kalite etiketi görülemediği (Anadolu SEM, 2007). Benzer çalışmaları yapan ODTÜ'nün Bilgeiş projesi adı altında uyguladığı AB ve T.C. tarafından finanse edilen çevrimiçi derslerin yayınlandığı çevrimiçi kurs platformu bulunmaktadır. Bu platform aracılığı ile e-öğrenme kapsamında zorunlu olmayan bağış karşılığında ücretsiz yayınlanmış çevrimiçi dersleri tamamlayan öğrenenlere ODTÜ' tarafından e-sertifikalar verilmektedir. Platformda çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında bir kalite etiketi görülemediği (ODTÜ-Bilgeiş, 2017). Atatürk Üniversitesi ATA-AÖF açıköğretim platformunda ön lisans, lisans ve sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında bir ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülemediği (ATA-AÖF, 2023). İstanbul Üniversitesi AUZEF açık ve uzaktan eğitim platformunda önlisans, lisans ve sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülemediği (AUZEF, 2023). Hacettepe Üniversitesi Yaşam Boyu Öğrenme Merkezinin yüz yüze ve çevrimiçi eğitimler veren platformunda direkt ücretli eğitim satışı yapılmaktadır. E-öğrenme ortamında kişisel gelişime yönelik çevrimiçi dersler sunulmakta ve sertifika verilmektedir. Derslerin verildiği web sitesinde çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülemediği (HÜYBÖM, 2023). Marmara Üniversitesi

UZEM uzaktan eğitim platformunda önlisans, lisans ve sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülememiştir (Marmara UZEM, 2023). Gazi Üniversitesi GUZEM uzaktan eğitim platformunda önlisans, lisans ve sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (GUZEM, 2023). Ankara Üniversitesi ANKUZEFA açıköğretim platformunda ön lisans, lisans ve sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülememiştir (ANKUZEFA, 2023). Özyeğin Üniversitesi uzaktan eğitim platformunda önlisans, lisans, lisansüstü programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülememiştir (ÖÜ, 2023). Sabancı Üniversitesi farklı uygulamalar ile iş hayatına yönelik EDU-Yönetici Geliştirme Birimi vasıtasıyla Kurumsal ve Bireysel ücretli çevrimiçi dersler ve e-sertifika vermektedir. Derslerin verildiği web sitesinde çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülememiştir (EDU, 2023) Boğaziçi Üniversitesine bağlı Boğaziçi Enstitüsü çevrimiçi eğitimler veren ve yoğun talep gören platformunda direkt ücretli eğitim satışı yapılmaktadır. Bazı dersler ücretsiz olarak da verilmektedir. E-öğrenme ortamında kişisel gelişime yönelik çevrimiçi dersler sunulmakta ve e-sertifika verilmektedir. Derslerin verildiği web sitesinde çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülememiştir (BE, 2023). Bahçeşehir Üniversitesi ve BAUSEM uzaktan eğitim platformunda önlisans, lisans, lisansüstü ile e-sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülememiştir (BAUSEM, 2023). İstanbul Bilgi Üniversitesi uzaktan eğitim platformunda önlisans, lisans, lisansüstü programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülememiştir (BilgiÜ., 2023) Koç Üniversitesi Online Programs

ve uzaktan eğitim platformunda önlisans, lisans, lisansüstü ile anadal, çiftanadal, yandal ve uzmanlaşma e-sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında kalite etiketi görülememiştir (KÜ, 2023).

Ulusal ve uluslararası çevrimiçi ders kalite etiketleri bağlamında; Açıköğretim Lisans Programları ve KAÇD platformu ile ilgili kalite etiketi sürecinde Anadolu Üniversitesi dışında başka üniversite görülememiştir. İncelenen diğer üniversitelerin uzaktan eğitim, e-sertifika programları ve bunlara bağlı çevrimiçi dersleri olmasına rağmen herhangi bir çevrimiçi ders kalite etiketi veya kalite belgelenmesi gözlemlenmemiştir. KAÇD benzeri uygulamalar yapılmaya çalışılırsa her kurumun kendi uygulamaları göze çarpmakta kalite bağlamında belli değerlendirme ve standart uygulamaları görülmemektedir. Genel olarak kurumsal yapıya uygun kalite yönetim sistemleri bulunmakla beraber çevrimiçi dersler verilmesine rağmen çevrimiçi derslerin kalite etiketi ve kalite belgelendirme süreci bulunmamaktadır. Bazı üniversitelerde kurumsal akreditasyon bulunmakla beraber sadece Anadolu Üniversitesinde çevrimiçi program ve çevrimiçi derslerin uygulandığı KAÇD platformu kapsamında kalite etiketi uygulamaları bulunmaktadır. Analiz kapsamında incelenen üniversitelerin durumu (Tablo 4.6)'da verilmiştir. Tabloda sadece uzaktan eğitim konusunda yoğun olmaya çalışan ve örneklem kapsamındaki üniversiteler üzerinden karşılaştırma yapılmıştır.

Tablo 4.6. *Açıköğretim ve Uzaktan Eğitim Yapan Bazı Üniversiteler*

#	AÖF, UZEF, UZEM, SEM Üniversiteleri	Kalite Yönetimi	YÖKAK KAP	KAÇD	Çevrimiçi Program Kalite Etiketi	Çevrimiçi Ders Kalite Etiketi
1	Anadolu Üniversitesi	Var	Yok	OpenupEd Kalite Etiketi	E-xcellence Kalite Etiketi	Yok
2	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Var	Tam Akreditasyon	Yok	Yok	Yok
3	Atatürk Üniversitesi	Var	Yok	Yok	Yok	Yok

Tablo 4.6. (Devam) Açıköğretim ve Uzaktan Eğitim Yapan Bazı Üniversiteler

4	İstanbul Üniversitesi	Var	Yok	Yok	Yok	Yok
5	Hacettepe Üniversitesi	Var	Tam Akreditasyon	Yok	Yok	Yok
6	Marmara Üniversitesi	Var	Yok	Yok	Yok	Yok
7	Gazi Üniversitesi	Var	Tam Akreditasyon	Yok	Yok	Yok
8	Ankara Üniversitesi	Var	Yok	Yok	Yok	Yok
9	Özyeğin Üniversitesi	Var	Tam Akreditasyon	Yok	Yok	Yok
10	Sabancı Üniversitesi	Var	Tam Akreditasyon	Yok	Yok	Yok
11	Boğaziçi Üniversitesi	Var	Yok	Yok	Yok	Yok
12	Bahçeşehir Üniversitesi	Var	Yok	Yok	Yok	Yok
13	İstanbul Bilgi Üniversitesi	Var	Yok	Yok	Yok	Yok
14	Koç Üniversitesi	Var	Yok	Yok	Yok	Yok

Yükseköğretim kurumlarında çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme sürecinin olmaması, kurumun sürdürülebilir kalitesini olumsuz etkileyebilir. Kalite Güvencesindeki uygulamalar sadece kalitenin kurumsal yapıya uygunluğunun işareti olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla çevrimiçi derslere ilişkin teknoloji, öğretim tasarımı ve ders tasarımı odaklı, öğrenen merkezli kalite ölçütleri, kalite standartları ve kalite etiketi uygulamaları öğrenen ve öğrenen gelişimini ve memnuniyetini olumlu etkileyebilir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tezin son bölümünde bulgular tartışılmış, öneriler yapılmış olup yükseköğretimde çevrimiçi dersler için belgelendirme süreci önerisinin etki edebileceği alanlar ile tez sonuçlandırılmıştır.

5.1 Tartışma

Konu kapsamında araştırma sorularına verilen cevaplarda, çevrimiçi derslerin kalitesine yönelik bir beklenti olduğu, ders uygulamalarının ve niteliklerinin geliştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Örnekleme çerçevesinde belirlenen Türkiye'deki 208 üniversite içerisinde seçilen, çevrimiçi uzaktan eğitim konusunda öğretim yapan 14 üniversitenin karşılaştırması yapılmıştır.

Anadolu Üniversitesi Açık ve Uzaktan Öğretim sistemi bazı lisans ve lisansüstü açıköğretim programlarında kalite etiketi ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca Uzaktan Eğitim bölümünün Açık Üniversite adı altında ücretsiz sunduğu çevrimiçi dersleri kapsayan Akadema KAÇD platformu mevcuttur. Akadema platformu çevrimiçi ders sağlayıcısı olarak Avrupa'da OpenupEd-KAÇD Konsorsiyumunda platform üyesidir. Platformun OpenupEd kalite etiketine sahiptir. OpenupEd, platform içindeki sağlayıcı üyelerin üyelik standartlarını belirlerken ilgili üniversitenin sunduğu KAÇD kapsamındaki çevrimiçi derslerini tasarlamasına yönelik belli kalite standartları uygulamasını beklemektedir. Bu bağlamda incelenen diğer üniversitelere göre, Anadolu Üniversitesi uzaktan eğitimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirmesi süreci önerisi kapsamında en uygun yapıya sahip üniversitedir. Üniversitenin Açıköğretim Fakültesi, İktisat Fakültesi ve İşletme Fakültesine ait bazı Lisans Programlarının çevrimiçi programlar çerçevesinde E-xcellence kalite etiketi bulunmaktadır. KAÇD Platformu üyeliği ve lisans, lisansüstü çevrimiçi programları dışında başka kalite etiketi uygulaması ya da bir kalite belgelendirmesi süreci uygulaması görülmemiştir. Ayrıca üniversitenin Anadolu SEM adı altında sürekli araştırma ve eğitim merkezi faaliyet göstermektedir. Bu merkez aracılığı ile e-öğrenme kapsamında kayıt ücreti karşılığında yüz yüze, çevrimiçi ve harmanlanmış öğrenme yöntemi ile çevrimiçi dersler verilmektedir. Yayınlanmış derslere başvuru yapan ve çevrimiçi dersleri tamamlayan öğrenenlere e-sertifikalar verilmektedir. Bu merkezde verilen çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi veya kalite belgesi görülmemesine rağmen (Anadolu SEM, 2007) Türkiye

yükseköğretiminde bütünleşik bir yapıda çevrimiçi derslere ilişkin kalite belgelendirmesi süreci uygulayabilecek en uygun kurum olarak Anadolu Üniversitesi değerlendirebilir. Diğer üniversiteler içinde ODTÜ; Bilgeiş projesi adı altında AB ve T.C. tarafından finanse edilen ve çevrimiçi derslerin yayınlandığı bir platforma sahiptir. Bu platform aracılığı ile e-öğrenme kapsamında gönüllük esasına göre, bağış karşılığında ücretsiz yayınlanmış çevrimiçi dersler bulunmaktadır. Dersleri tamamlayan öğrenenlere ODTÜ tarafından e-sertifikalar verilmektedir. Platformda çevrimiçi dersler için bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (ODTÜ-Bilgeiş, 2017). Açıköğretim uygulayan diğer bir üniversite; Atatürk Üniversitesi, ATA-AÖF açıköğretim ön lisans, lisans ve sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (ATA-AÖF, 2023). İstanbul Üniversitesi AUZEF Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Önlisans, Lisans ve Sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (AUZEF, 2023). Hacettepe Üniversitesi Yaşam Boyu Öğrenme Merkezinin yüz yüze ve çevrimiçi eğitimler veren platformunda direkt ücretli eğitim satışı yapılmaktadır. E-öğrenme ortamında kişisel gelişime yönelik çevrimiçi dersler sunulmaktadır ve sertifika verilmektedir. Derslerin verildiği web sitesinde çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (HÜYBÖM, 2023). Marmara Üniversitesi UZEM uzaktan eğitimde önlisans, lisans ve sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (Marmara UZEM, 2023). Gazi Üniversitesi GUZEM uzaktan eğitim platformunda önlisans, lisans ve sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (GUZEM, 2023). Ankara Üniversitesi ANKUZEF açıköğretimde ön lisans, lisans ve sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (ANKUZEF, 2023). Özyeğin Üniversitesi uzaktan eğitimde önlisans, lisans, lisansüstü programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (ÖÜ, 2023). Sabancı Üniversitesi farklı uygulamalar ile iş hayatına yönelik EDU-Yönetici

Geliştirme Birimi vasıtasıyla Kurumsal ve Bireysel ücretli çevrimiçi dersler ve e-sertifika vermektedir. Derslerin verildiği web sitesinde çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (EDU, 2023) Boğaziçi Üniversitesine bağlı Boğaziçi Enstitüsü; çevrimiçi eğitimler veren ve yoğun talep gören platformunda direkt ücretli eğitim satışı yapmaktadır. Bazı dersler ücretsiz olarakta verilmektedir. E-öğrenme ortamında kişisel gelişime yönelik çevrimiçi dersler sunulmakta ve e-sertifika verilmektedir. Derslerin verildiği web sitesinde çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (BE, 2023). Bahçeşehir Üniversitesi ve BAUSEM uzaktan eğitimde önlisans, lisans, lisansüstü ile e-sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (BAUSEM, 2023). İstanbul Bilgi Üniversitesi uzaktan eğitimde önlisans, lisans, lisansüstü programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (BilgiÜ., 2023) Koç Üniversitesi Online Programs ve uzaktan eğitim platformunda önlisans, lisans, lisansüstü ile anadal, çiftanadal, yandal ve uzmanlaşma e-sertifika programlarında çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Derslerin verildiği platformda çevrimiçi dersler için ders bazında bir kalite etiketi ya da kalite belgesi görülememiştir (KÜ, 2023). İnceleme sonucunda Açıköğretim Lisans Programlarında “E-xcellence” ve KAÇD platformunda “OpenupEd” kalite etiketine sahip Anadolu Üniversitesi dışında diğer üniversitelerde kaliteli çevrimiçi derslere yönelik kalite standartları uygulanmamaktadır. Bu durum çevrimiçi uzaktan eğitim veren kurumların öğrenme hedeflerine dayalı, öğrenen merkezli ders tasarlayamamasının bir sebebi olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla incelenen diğer üniversitelerin uzaktan eğitim bağlamında açık ve uzaktan eğitim uygulamaları, e-sertifika programları ve bunlara bağlı çevrimiçi dersleri olmasına rağmen süreçlerinde herhangi bir çevrimiçi ders kalite etiketi veya kalite belgelemesi gözlemlenmemiştir. Genel olarak kurumsal yapıya uygun kalite yönetim sistemleri bulunmaktadır.

Türkiye yükseköğretiminde açıköğretim konusunda ilk uygulamaları yapan Anadolu Üniversitesi OpenupEd platformuna üye olduğu için uzaktan eğitimde çevrimiçi derslerin tasarımına yönelik önemli bir tecrübesi ve pratiği bulunmaktadır. Üniversite; çevrimiçi ders tasarımlarında kullanılmak üzere kendi öğretim elemanları için “Anadolu Üniversitesi,

Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler AKADEMA Öğretim Elemanı Kılavuzu, 2020 (Akedeama 2020)”. yayınlamıştır. Bu kılavuz özünde çevrimiçi dersler için bir kalite standardı niteliği taşımaktadır. İncelenen diğere üniversitelerde buna benzer uygulama veya yayınlanmış farklı bir kılavuz görülmemiştir.

Çalışmanın bulgular kısmındaki kaliteli çevrimiçi öğretim, çevrimiçi programlar ve çevrimiçi derslere yönelik Amerika ve Avrupa’da yapılan kalite ölçütleri, kalite standartları, kalite değerlendirme listeleri ile kalite etiketi, kalite pastası, kalite skorkart uygulamaları iyi örnekler olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla Türkiye yükseköğretimine yönelik uygulanabilecek çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci için bu örnekler referans alınabilir. Ayerica Türkiye yükseköğretimine uygun çevrimiçi dersler için özgün bir kalite belgelendirme seti oluşturulabilir ve uygulanabilir. Özellikle ABD’de çevrimiçi öğretim, kaliteli çevrimiçi programlar ve kalite çevrimiçi derslere yönelik standartları olan QM ve OLC çevrimiçi ders belgelendirme kuruluşları repütasyonu yüksek çevrimiçi uzaktan eğitim konusunda küresel öğretim yapan üniversitelerin çevrimiçi derslerini değerlendirmekte ve kendi kalite standartları ile desteklemektedir. Desteklenen üniversiteler içinde Harward, MIT, Stanford, Oxford, Cambridge, ELS, University of London, Maryland University gibi dünya sıralamasında en üst seviyede bulunan üniversiteler mevcuttur. Bu üniversiteler kendi websitelerinden çevrimiçi uzaktan eğitim kapsamında çevrimiçi dersleri ücretsiz verirken ayrıca ücretli derslerde vermektedir. Harward ve MIT’nin kurduğu edX platformu üzerinden OPEN edX ile çevrimiçi dersler sunulmaktadır. Bu platformdaki dersler, çevrimiçi öğrenmeye ilişkin kalite standartlarından geçirilmektedir. Benzer uygulamalar Avrupa’da EADTU hizmeti olan ve bazı üniversiteleri KAÇD platformunda üye yapan OpenEd hizmeti ile de sunulmaktadır. Dolayısıyla bu kurumlarda çevrimiçi derslerin tasarımına yönelik kalite ölçütlerinin ve standartlarının uygulanması iyi bir örnek, referans olarak değerlendirilmelidir.

Araştırma soruları kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılardan alınan cevaplarda; Türkiye yükseköğretiminde çevrimiçi derslerde kalite ölçütleri, ders ve öğrenme tasarımı, ders içeriği, ders materyalleri, ders sunumu, ölçme değerlendirme, destek sistemleri, öğreten desteği, öğrenci desteği, ders tasarımı desteği, kalite ölçütü kültür desteği, ders değerlendirmesi, teknoloji altyapı ve erişim, insan kaynağı, idari yönetim ve bütçeye kadar bir çok bileşenin eksik kaldığı bunların sorun haline geldiği iletirmiştir. Görüşmelerden

edinilen bulgularda tüm sorunları minimize edecek ya da giderecek en değerli yöntemin çevrimiçi dersler için kalite ölçütlerinin belirlenmesidir. Bu bağlamda kalite çerçevesinin oluşturulup çevrimiçi ders kalite standartları ile kalite değerlendirmelerinin yapılmasının önemli olduğu tüm katılımcılar tarafından iletilmiştir. Görüşmelere katılanlarla farklı ortamlarda ve zamanlarda görüşme yapılmasına rağmen birleştikleri en önemli nokta Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında çevrimiçi dersler için bir kalite belgelendirme sürecinin mutlaka uygulanmasıdır ve bu bir gerekliliktir.

Bu bağlamda çözüm için kurumlar bazında özgün çalışmalar yapabilmeye olası olduğu mümkün görülmeyle beraber ihtiyaç görülen çalışmalar kamusal alanda yükseköğretim kalite kurulu çatısı altında gündeme alınabilir. Ayrıca yükseköğretim için özel belgelendirme süreçlerinin tasarlanması konusunda çalışmalar değerlendirilebilir. Tüm bu çalışmalar kapsamında kalite ölçütlerini içeren bir kalite standardı ve değerlendirme seti ile rehberlerin ya da kılavuzların varlığı önemlidir. Oluşturulan her bir kalite ölçütü kendi içinde en alttan en üste kadar sistematik ve algoritmik bir yapıda oluşturulmalı, çevrimiçi uygulamalarla desteklenmelidir. Sorunların temelinde çevrimiçi derslere yönelik en büyük sorunun yükseköğretim kurumlarındaki teknolojik altyapı yetersizliği ve erişime bağlı öğrenen-öğreten demotivasyonudur. Öğretim tasarımlarında “Analiz et, Tasarla, Geliştir, Uygula, Değerlendir” bileşenlerinin detaylı ve sırasıyla uygulanmamasının nedenleri araştırılmalıdır. Ayrıca pandemi süreci ve sonrası kurumlar tarafından çevrimiçi derslere ilişkin yeterli bütçelerin kullanılmaması, bütçesiz sınırlı teknolojik altyapı ile derslerin verilmeye çalışılmasıdır. Geleneksel yüzü yüze eğitim benzeri ders uygulamalarının çevrimiçi derslerden beklenmesi de büyük bir yanılgı ve hata olmuştur. Çevrimiçi dersler; planlanmasında ciddiyet isteyen, ders tasarımlarında profesyonel desteğe ihtiyaç duyan, ders içerik ve ders sunumlarında en son eğitim teknolojisinin uygulanmasının önemli olduğu derslerdir. Bu konuda uzman eğitilmiş teknokratların ve eğitilmiş çevrimiçi öğretmenlerin kullanılması da uygulamaların başarısı için önem arz etmektedir. Ancak pandemi süreci ile Acil Uzaktan Öğretim yaklaşımı, yol yöntem için bir rehber gibi açıklansa da teoride ve kağıt üzerinde kalmıştır. Çevrimiçi dersler uygulanırken, dersin hazırlanması, sunulması, çevrimiçi ders içeriğinin belirlenmesi konuları, uygulamalardaki neredeyse tüm yük öğretim elemanının üzerinde kalmıştır. Üniversitelerin faydalanması için hazırlanan Yükseköğretim Kalite Kurulu tarafından yayınlanan “Uzaktan Eğitim Kalite Güvencesi Ölçütleri ve

Değerlendirme Rehberi 2020” pratikte tam olarak işlevini yerine getirmemiştir. Pandemi sürecinde Türkiye’de bulunan 208 üniversite çevrimiçi uzaktan eğitime geçse, yayınlanan rehberin kalite ölçütleri üniversitelerin tamamında yerine getirilemediği için çevrimiçi uzaktan eğitimde beklenmedik şekilde, kalitesiz uzaktan eğitim uygulama sonuçları oluşmuştur.

ABD yükseköğretiminde üniversiteler ve kolejlerde kaliteli çevrimiçi öğretim, kaliteli çevrimiçi programlar ve kalite çevrimiçi derslere yönelik yaklaşık 25 yıldır teorik-pratik çalışmalar yapılmaktadır. Üniversitelerin üye oldukları kar amacı gütmeyen kuruluşlar vasıtasıyla e-öğrenmeye ilişkin kalite geliştirme süreçlerine devam ettikleri görülmektedir. Küresel olarak diğer kıtalardaki ülkelerin yükseköğretim kurumlarına da kalite standartlarını ve belgelendirme süreçlerini açtıkları, diğer ülkelerdeki üniversitelerden başvurular aldıkları görülmektedir. Aslında ABD’de bu hizmeti veren kuruluşlar, kaliteli çevrimiçi eğitim süreçlerini iyileştirmenin yanında kaliteli çevrimiçi dersler için akreditasyon uygulamaları bu kurumlar için ciddi bir gelir kapısı haline gelmeye başlamıştır. Çevrimiçi derslerin kurgusunda teknoloji yoğun altyapılar olduğu için bu kuruluşların yanında diğer destek unsurları teknoloji tedariki yapan sağlayıcılar da arka plandadır ve faydalanmaktadır. Dolayısıyla bu gelişmeleri yakından takip eden Avrupa ülkelerinin üniversiteleri ve onların oluşturduğu diğer eğitim kurumlarının yayınladıkları strateji belgelerindeki bazı metinlerde; Avrupa’nın bu konuda kendini ABD’ye rakip aldığı ifade edilmektedir. Özellikle onlar için karma/harmanlanmış eğitim ve kitlesel açık çevrimiçi ders platformlarında kullanılan çevrimiçi derslerin bir kalite işlemine ve kalite ölçütlerine göre kurgulanması çok önemlidir. Bu önemin neticesinde küresel öğrenen kitlesinin büyüklüğü, yetişkin öğrenenlerin kişisel gelişimleri için çevrimiçi dersleri tercih etmesi, eğitim potansiyelinin ve büyüme trendinin önünü açmıştır. Bu büyümeye bağlı küresel çevrimiçi ortamlardan elde edilen büyük gelirler, eğitim sektöründeki rekabeti teşvik eder hale gelmiştir. Kaliteli çevrimiçi öğretim, çevrimiçi programlar ve çevrimiçi dersler her yaştaki öğrenciler tarafından tercih edilmektedir ve her geçen gün talep artmaktadır. İnternet-web tabanlı uygulamalardan erişimle 7/24 her yerden mobil cihazlar ile derslere ulaşabilme imkanı da talebin çoğalmasına neden olmuştur. Yükseköğretimin ücretli hale dönüşmeye başladığı dünyada; üniversitelerin, kolejlerin bu gelirden pay alma isteği de artmış görünmektedir. Konuyu kaliteli çevrimiçi ders belgelendirme süreci üzerinden tartışırken, kalite ölçütlerini pratiğe çevirmiş oluşumlar için

rekabetçi bir ortam sağlanacağını da unutulmamalıdır. Bu durum kaliteli çevrimiçi derslerin geleceğine yönelik değerli bir yaklaşım olabilir. Türkiye yükseköğretimindeki kamu ve özel üniversitelerinin Avrupa ve ABD yükseköğretim kurumları ile rekabetçi olmaya yönelik çalışma yapma konusunu, mutlaka kendi içinde tartışması ve hayata geçirmesi gerekmektedir. İnsan kaynağı ve teknolojik altyapıya yönelik tüm bilgi birikime sahip olunmasına rağmen maalesef dünya örnekleri gibi kaliteli çevrimiçi ders süreçlerinin oluşturulmasına ilişkin bir kalite belgelendirme çalışması mevcut değildir. Dünya’da 25 yıldır bilişim teknolojisi ile büyüyen çevrimiçi uzaktan eğitim ortamında rekabet edebilecek Türkiye’de 40 yıllık bir açıköğretim sistemi ve geleneği bulunmaktadır. Türkiye yükseköğretim paydaşlarının küreselde bilişim teknolojisi destekli kaliteli çevrimiçi ders tasarımını ve sunumunu yapabilecek yeteneği ve kapasitesi bulunmaktadır. Bu bağlamda neden rekabetçi olamadığını kendi içinde değerlendirmeli ve yeni bir vizyon ile küresel rekabetçi bir strateji belirlemesi gereklidir.

Uzaktan eğitimin en önemli iletişim ve etkileşim aracının kaliteli çevrimiçi derslerin olacağını işaret eden Web 2.0 ile başlamıştır. Etkileşimin web tabanlı öğrenme yönetim sistemlerinin, video ve sosyal medya uygulamalarının artması çevrimiçi derslerin önünü açmıştır. Kısa zaman önce başlayan Blok Zinciri (Block Chain) altyapılı merkeziyetsiz Web 3.0 evrimi; Yapay Zeka (Artificial Intelligence-AI), Nitelikli Fikri Tapu (Non-Fungible Token-NFT), Sanal Gerçeklik (Virtual Reality), Karma Gerçeklik (Mixed Reality), Arttırılmış Gerçeklik (Augmented Reality) uygulamaları ile desteklenmiş çevrimiçi dersleri çeşitlendirebilir ve çevrimiçi öğrenmenin daha da büyümesine zemin hazırlayabilir. Bu bağlamda teknolojik çeşitliğe göre, çevrimiçi derslere yönelik teknik gereksinimlerin, kalite kriterlerinin ve kalite standartlarının belirlenmesi gerekebilir. Kaliteli çevrimiçi derslerin değerlendirme süreçlerini en çok etkileyebilecek unsurlar, bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelerdir. Bu nedenle gelişme süreçlerinin çevrimiçi ders tasarımlarına ve uygulamalarına eş güdümlü yansıtılması, revize edilmesi gerekmektedir. Aksi durumda öğrenenlerin zaten bu teknolojileri kullandığı ve uygulamaya başladığı durumda geriye düşmek, öğretene-öğrenen motivasyonunu olumsuz etkileyebilir, çevrimiçi derse olan ilgiyi ve talebi azaltabilir.

Tüm bu bilgiler ışığında çevrimiçi derslere ilişkin kalite ölçütlerinin teorikten başlayarak pratik ihtiyaca göre doğru belirlenmesi, bu ölçütler çerçevesinde standartların ve

değerlendirme listelerinin derinlemesine dokümanite edilmesi, yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kesinlikle kalite güvencesi kuralları uygulanması ve asgari normlarda mutabık kalınması gerekmektedir. Değerlendirmelerin çevrimiçi ortamlarda ve çevrimiçi derslerde uzman eğitilmiş, sertifikalı, denetim sayıları yüksek, tecrübeli denetçiler tarafından yapılması da sonuçların geçerliliği için önemlidir. Denetim sonuçlarının tarafsız komiteler tarafından değerlendirilmesi ve elde edilen bulguların kalite performansı olarak bir yere kayıt altına alınması, mümkünse kalite işareti ile ödüllendirilmesi de kalite süreçlerin oluşmasında katma değer yaratabilir. Süreçlerin takip edilmesi, izlenebilir ve sürdürülebilir olması gelişim alanlarının belirlenmesine, kalite bağlamında düzenleyici ve önleyici faaliyetlerin artmasına zemin hazırlayabilir. Mevcut durumda bu anlamda yükseköğretimde çevrimiçi derslerin kalite belgelendirmesine ilişkin uygun bir yapı tespit edilememiştir. Güncel olarak böyle bir yapının olmaması ileride de olmayacağı anlamı taşımamaktadır. Yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme sürecine ilgi duyan herkes tarafından kalite belgelendirme süreci önerisi yapılabilir, hatta hazırlanıp uygulanabilir. Bu bağlamda kamu teşebbüslerinin yanında özel teşebbüslerin de sürece dahil olabilme esnekliği göz önüne alındığında uluslararası tanınırlığı olan Türkiye'deki YÖKAK, TÜRKAK gibi ulusal akreditasyon kurumları; çevrimiçi derslerin kalite belgelendirilmesine yönelik yapılan öneriler, standartlar kapsamında uygun ortamları sağlayabilecek kapasite ve tecrübeye sahip görünmektedir. Bulgularda görüldüğü üzere gelişme ve uluslararasılaşma ihtiyacından dolayı Türkiye'deki üniversitelerden bazıları Türkiye yükseköğretimindeki çevrimiçi programlar ve derslere yönelik kalite standardı olmadığı için Avrupa ve Amerika'daki çevrimiçi programlara, çevrimiçi dersleri içeren kitlesel açık çevrimiçi ders platformlarındaki akreditasyon ve kalite belgelendirme süreçlerine katılmaktadırlar. Kurumsal kalite süreçlerinin bu anlamda uygulanması tabii ki bu üniversiteler özelinde olumlu yerinde bir çalışmadır. Ancak Türkiye'deki üniversite sayısının devlet ve özel statüde 208 adedi bulunduğu günümüzde yükseköğretimde çevrimiçi derslere ilişkin bir kalite belgelendirme süreci ivedilikle uygulanmalıdır ve gereklidir. Ayrıca küresel seviyede rekabete açık şekilde diğer ülkelerdeki potansiyel üniversiteleri de hedef almalı ve bilgi birikimini uluslararası seviyelere taşımalıdır. Daha öncede ifade edildiği üzere 1989 yılında internetin web 1.0 evresinin kullanılmaya başlaması ile tecrübeler arttıkça bu olguda evrimleşme sürecine girmiştir. 1998 yılı itibarıyla web 2.0 ile evrimleşmenin etkileşimli ikinci aşaması gerçekleşirken 2000'li

yıllarda etkileşimin üst seviyelere çıktığı web uygulamalarının artması e-learning (e-öğrenme) kavramını endüstriyel alanla buluşturmaya başlamıştır. “Eğitim” kavramı “Endüstri” kavramı ile birleşmiş ve “Eğitim Endüstrisi” kavramı kullanılmaya ve benimsemeye başlamıştır. Bu gelişim sürecinde özel şirketlerin personel eğitimine yönelik büyük bütçeler ayırması ve yatırım yapması, eğitimde küreselleşmenin artmasına sebep olmuştur. Bilişim teknolojilerinin bu süreçleri kendine referans alması, eğitim için büyük bütçelerin harcanıyor olması ilgiyi daha da arttırmıştır. Yükseköğretim kurumları bu paydaşlar arasında yerini almaya başlamıştır. Buna en önemli kanıt şu an yoğun kullanılan kitlesel açık çevrimiçi ders ortamları ve kısa süreli yetişkin eğitimleridir. Bu platformlardan öğrenenler tarafından elde edilen mikro kredilerin platformlardaki üniversiteler tarafından tanınmasını ve öğrenenin mikro kredilerini sisteme dahil edebilmesi, kayıt olduğu üniversitede bu kredilerle muafiyet alıp diğer derslerine devam edebilmesini örnek gösterebiliriz. Tabii ki tüm süreçlerin temelinde kaliteli çevrimiçi derslerin öğrenen tarafından kabulü yatmaktadır. Sektörel bazda, endüstriyel alanlarda zaten etkileşim içinde olması gereken üniversitelerin bundan sonra kalite süreçleri bağlamında yarattığı, bilişim teknolojisi destekli, çok dilli uygulanabilecek kaliteli çevrimiçi derslerin, ülke eğitimine ve ekonomisine önemli katkılar sağlayabileceği öngörülmelidir. Dolayısıyla Türkiye yükseköğretiminde kalite güvencesi kapsamında çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci önerisi ve uygulaması ile yükseköğretim için katma değer yaratan gelişme alanları oluşturabilir. Dolayısıyla bu bilgiler ışığında ve tez konusu ile araştırma soruları dahilinde elde edilen bulgular çerçevesinde öncelikle kalite ölçütleri belirlenmiştir. Bu kapsamda kaliteli çevrimiçi öğretim, kaliteli çevrimiçi programlar ve kaliteli çevrimiçi derslere ilişkin standartlar ve değerlendirme listeleri oluşturulabilir. Tez konusu “yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci önerisi” olduğu için çevrimiçi dersler için önerilerde bulunulmuştur. Kalite güvencesi kapsamında yapılan kalite çalışmaları temel ve ön kabul olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda uzaktan eğitimde çevrimiçi dersler için belirlenmiş kalite ölçütleri önemli bir rehber niteliğindedir. Dolayısıyla yükseköğretim kurumlarının doğrulanmış, belgelenmiş kurumsal akreditasyon süreçleri ve eğitim teknolojisi destekli çevrimiçi ders tasarımları ön plana alınmıştır.

“Yükseköğretim kurumlarında çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci” bir program niteliğindedir. YÖKAK uzaktan eğitim kalite ölçütleri ve Kurumsal Akreditasyon Programı KAP bünyesinde dahil edilebilecek alternatif bir çalışma olabilir. Çevrimiçi derslerin tasarımında bir çok bileşeni olması nedeniyle öğretmenlerin emek harcadığı ve bilgi birikimi kattığı, ürettiği bir ürün gibi değerlendirilebilir. Ayrıca çevrimiçi dersler Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) akreditasyon süreçlerinde ürün belgelendirmeye konu edilebilir. Bu bağlamda çalışma kapsamındaki çevrimiçi derslere uygun kalite ölçütlerinden bazılarını yer verilerek, elde edilen kalite ölçütleri temel alınmıştır. Çevrimiçi öğretim tasarımına, ders tasarıma, ders içerikleri, e-öğretim malzemeleri, eğitim teknolojisi ile tüm kalite sürecinin öğrenen merkezli olacak şekilde geliştirilmesine odaklanılmıştır. Dolayısıyla çevrimiçi dersler için değerlendirilebilecek kalite ölçütleri aşağıdaki gibidir. Görüşmelerde ve doküman analizindeki bulgular kapsamında kalite ölçütlerinde en önemli kriterlerden biri öğretim tasarımı kapsamında çevrimiçi ders tasarımlarıdır.

5.1.1 Çevrimiçi ders kalite ölçütleri

Araştırmanın bulguları kapsamında görüşmeler ve doküman incelemesi analizleri sonucunda elde edilen çevrimiçi dersler için olamsı beklenen kalite ölçütleri aşağıdaki gibi balıklandırılmış ve açıklanmıştır.

5.1.2. Kurumsal Akreditasyon Programı / Kalite Yönetimi

Kurumsal akrediasyon programı ve kalite yönetimi “Değerlendirme ve Ölçme, Öğretim Materyalleri, Öğrenme Aktiviteleri ve Öğrenci etkileşimi, Ders Teknolojisi, Öğrenci Desteği, Erişilebilirlik ve Kullanılabilirlik” ölçütlerini içermelidir.

5.1.3 Öğretim Tasarımı

Çevrimiçi derslerim öğretim tasarımı en önemli ölçütlerden biridir. Bu bağlamda “Çevrimiçi Derse Giriş, Çevrimiçi Ders Nedir? Hangi Becerileri Kazandırır? Çevrimiçi Ders yöntemleri ve Eş-zamanlı/zamansız öğrenme, Çevrimiçi Ders Bileşenleri” ölçütleri dikakte alınmalı ve Öğretim tasarımı, aşağıdaki alt ölçütleri ile uygulanmalıdır.

a. Öğretim Tasarımı Yöntemleri

ADDIE (Waterfall), Rapid Prototyping (SAM), Agile (Scrum ve Kanban), ADDIE (Waterfall): Analiz, Tasarım, Geliştirme, Uygulama, Değerlendirme, Analiz: performans açığının olası nedenleri belirlenir. İlk önce yöntemlerden biri seçilmeli ve ona göre süreç başlatılmalıdır.

Derse Genel Bakış ve Giriş, Öğrenme Hedefleri (Etkinlikler), Tasarım: istenilen performans çıktıları ve uygun ölçme yöntemleri belirlenir. Geliştirmede öğrenme kaynakları üretilir ve geçerlilikleri denetlenir. Çevrimiçi Ders Geliştirme Süreci, Çevrimiçi Ders İçeriği Geliştirirken Uygulanacaklar, Öğretim Tasarım Modelleri, Çevrimiçi Ders Geliştirme Takımı Oluşturma, Uygun Teknoloji, Format ve İçerik Geliştirme Araçları, Uygulama: öğrenme ortamı hazırlanır ve öğrencilerin aktif katılımı sağlanır. Değerlendirme: uygulama öncesi, sonrası öğretim materyallerinin ve süreçlerinin kalitesi değerlendirilir., Strateji Geliştirme: Ders İçeriğinin Belirlenmesi, Öğretim Stratejileri, Dağıtım Stratejileri, Değerlendirme Stratejileri, Çevrimiçi Ders Malzemeleri: İçerik, İnteraktif e-dersler, e-kitaplar, Videolar, Belgeler, Simülasyon, Öğrenme Yönetim Sistemi (LMS) mevcut mu, güncel mi? Rapid Prototyping (SAM): Hızlı prototipleme tasarım, geliştirme ve değerlendirme aşamalarını bileştirir. ADDIE modelinin farklı uyarlaması olup tasarım hedeflerine ulaşana kadar hızlı prototipler oluşturulur. Geri bildirimler ile değerlendirmeler yapılır ve daha fazla prototip oluşturulur. Agile (Scrum ve Kanban): Agile Proje Yönetimi, Metodolojileri, Yönetimsel ve Teknik Araçları ve Uygulamaları ile yüksek iş değeri üretmeyi amaçlar ve bunu yaparken de kaliteyi, zaman ve bütçe kısıtları içerisinde sağlama imkanı sunar (Kayabaş, 2022)”. Scrum: Karmaşık problemleri yönetmeyi kolaylaştıran bir çerçevedir ve büyük ölçüde ürün bağlamında kullanılır. Ekiplerin büyüklüğüne, mevcut çalışma şekline ve ortaya çıkacak ürünün dinamiklerine göre farklı araçlar kullanılabilir. Ürün Sahibi olarak adlandırılan bir rol vardır ve ürünle ilgili yapılanlar Ürün İş Listesi olarak tutulur. Kanban: Yalın Üretim ilkerinden, yalın üretim tekniğinden kısıtlar teorisi yanında sistemsel düşünme gibi sistemik optimize yaklaşımlarını barındıran bir yalın/çevik metodolojidir. Tam zamanında üretim ortamında malzeme hareketlerinin kontrolü amacıyla kullanılan bir çizelgeleme yaklaşımıdır (Kayabaş, 2022).

b. Çevrimiçi Ders Tasarımı

Öğrenen merkezli, Öğrencilerin beklentilerini karşılayan, İçerik ve etkinlikler uygun ve anlamlı, 360 derece değerlendirilmiş öğrenen merkezli ders çıktıları, İstenen Sonuçları Belirleme: Dersi tamamlayan öğrencilerin hangi beceri ve bilgilere sahip olmasını bekleniyor? Öğrenciler her öğrenme modülünü tamamlayarak neler yapabilmelidir? Ne bilmeleri isteniyor? Kabul Edilebilir Kanıtlar: Öğrenen, sonuçlara hakim olduğunu göstermek için hangi kanıtları sağlar? Öğrendikleri nasıl anlaşılır?

Öğrenme Deneyimini ve Olanaklarını Planlama: Öğrenci, arzu edilen sonuçları geliştirmek ve göstermek için onları donatmak için hangi deneyimlere katılmalı? Ne yapabilirler? Sorularına cevaplar oluşturulmalı ve gözden geçirilmelidir.

c. Öğrenme Deneyimi Tasarımı ve Geliştirilmesi

Öğrenme Deneyimi Tasarımı, Etkili Öğrenme Deneyimi, Dijital Öğrenme Deneyimi Tasarımı, LXD (Learning Experience Design) Ortamlarının uygulanması ve geliştirilmesi.

d. İçerik ve Storyboard Oluşturma

İçerik Geliştirme Unsurları, İçerik Sunma Teknikleri, Storyboard uygulamaları, Çevrimiçi Ders Senaryosu oluşturma tüm bu alt ölçütlerin çevrimiçi ders uygulamadan demolar yapılarak test edilmesi gerekmektedir.

e. Çevrimiçi Öğrenme Ortamları Tasarımı ve Yönetimi

Çevrimiçi Ders Tasarımı, Tasarımcı Araçları, Çevrimiçi Bir Dersi İyileştirme, Çevrimiçi Ders Tasarım Kaynakları, Çevrimiçi Ders Forumları, Öğrenme Yönetim Sistemi İçeriği, İnteraktif e-dersler, e-kitaplar, Videolar, Belgeler, Simülasyonlar

f. Öğrenme Yönetim Sistemleri

Öğrenme Yönetim Sistemi Kullanımı, Çevrimiçi Ders Kalite Ölçütlerine Uygunluk, ÖYS İstatistikleri Dokümantasyonu, Öğrenme Yönetim Sistemi Ortamları ve Modüler Yapı (Kayabaş, 2022).

Belirlenen çevrimiçi ders ölçütleri ile oluşturulan yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci programı ders tasarımının kalitesini uygunluğunu kontrol eder ve doğrular, test talimatlarında öğrenmeyi geliştirmeye zemin hazırlar.

Aşağıdaki öğrenme yöntemleri, donanım ve yazılım teknolojilerini içeren “kurumsal kalite yönetimi ile ilişkili teknik başlıklar referans alınır;

1. Uzaktan Eğitim
2. Mobil öğrenme
3. Sosyal Öğrenme
4. Uyarlanabilir Öğrenme
5. Gelişen Teknolojiler
6. Arttırılmış gerçeklik
7. Yapay zeka
8. Sanal Sınıflar
9. Oyunlar ve Simülasyonlar
10. Eğitici tasarımı/öğretim tasarımı
11. Geliştirme Teknikleri, Platformlar ve Araçlar
12. Uygulama, Ölçümleme ve Strateji (TechLearn Magazine, 2023)”.

Kalite bağlamında çevrimiçi dersler ve e-öğrenme için tasarım; Sosyal medyada, reklamlarda, kitaplarda, televizyonda, e-postada, görsel medya araçlarında, yazılımlarda ve web sitelerinde yer bulabilir. Bir bakışta canlı ve dinamik bir toplumda yaşıyoruz. Öğrenciler artık bilginin kısa ve net olmasını beklerken, buna ihtiyaç duyarlar. Tasarımda

iletişimi benimsemek, tasarım işini kolaylaştırır ve öğrenmeyi geliştirir. Net içerikle birleştirilen görselleştirme, bilgi grafikleri ve resimler, en iyi öğrenme materyallerini oluşturur (Parkinson, 2023).

- a) Yüksek enerjili, etkileşimli hızlı profesyonel görseller, animasyonlar ve sunumlar yapmak,
- b) E-öğrenme için kelimeleri, fikirleri ve verileri kolayca net, çekici grafiklere dönüştürmek anlayışı, hatırlamayı ve benimsemeyi geliştirir.
- c) Karmaşık içeriğin tüm öğrenciler için anlaşılması kolay hale getirilmesi,
- d) Sunum ve infografik tasarım; PowerPoint şablonların etkili kullanımı; ve en iyi ücretsiz ve düşük maliyetli araçlar,
- e) Öğrenme bilimi ve görsel iletişim,
- f) Hikaye anlatımı ipuçları ve animasyon teknikleri,
- g) Grafiklerin doğru kullanımı: Grafikleri oluşturmak için adım adım talimatlar (erişilebilirliğin nasıl ele alınacağı metinler, grafikler, çözünürlük, boyut vb.),
- h) En son trendler ve stille, hangi renklerin neden kullanılacağı dahil çalışmalar,
- i) İçeriğin nasıl kavramsallaştırılacağına dikkat etmek,
- j) Projeleri yönetmek için harcanan çabanın ve desteğin düzeyini belirlemek,
- k) Telif hakkı ve kullanım hakları yasasının sonuçlarını bilmek,
- l) İhtiyaç olanı hızlı bir şekilde elde etmek için konunun uzmanlarıyla çalışmak,

Dolayısıyla çevrimiçi ders tasarımı ve geliştirmesi, personel eğitimi veya e-öğrenme kursları dahil tüm rollerde yer alan, her düzeyde beceri ve deneyime sahip eğitim profesyonelleri, öğretim tasarımcıları, e-öğrenim geliştiricileri, sunum tasarımcıları, grafik tasarımcıları, eğitmenler ve kolaylaştırıcıların katılımıyla olmalıdır (Parkinson, 2023).

Çevrimiçi ders tasarımlarında Articulate Storyline 360 vb. Programlar kullanarak e-öğrenme modülleri oluşturmak. Storyline 360 programı vb son derece etkileşimli uygulamalar programlar kullanılmalıdır. Kapsamlı bir öğrenme modülü oluşturulmalıdır ve bunu kolay uygulanır halde sunmak için çeşitli uygun cihazlar sağlanmalıdır. Etkileşimli öğrenme deneyimi ile çeşitli özellikleri keşfedilmesine ve içeriği bir sonraki seviyeye taşımaya yardımcı olan seçenekler olmalıdır. Yapıyı kullanarak ilgi çekici ve etkili e-öğrenme modülleri oluşturma, hikaye blokları, içerik kitaplığı, ses, animasyon ve sınav kullanarak slaytlar tasarlama, sorular oluşturma, pratik bir yaklaşım geliştirme ve daha karmaşık etkinlikler tasarlamaya yardımcı olan değişkenleri koşullu tetikleyicileri kullanmak, kaydırıcıları ve panelleri kullanarak yaratıcı etkileşimler

oluşturmak, öğrencinin ilgisini çekmek için hareket yollarının kullanımını keşfetmek, daha fazlası için odak noktasını değiştirmek üzere tasarlanmış anlamlı animasyon dinamik ders sunumları yapmak, animasyon tasarlama ve dersleri farklı dağıtım için yayınlama yöntemleri bulmak, dersleri bir sonraki seviyeye taşımak için daha fazla seçenekler bulmak, erişilebilirlik standartlarını üst seviyeler taşımak (Price, 2023, s.9)” çevrimiçi derslerin kalitesini arttırabilir. Özellikle “daha çekici ve etkili öğrenme hikayeleri oluşturma, hızlı başlangıç, kullanıma hazır slaytların pratikliğini, şablonları ve temaları kullanmak, görüntüleri içe aktaran, yeniden boyutlandırın, dönüştüren ve hizalayan özel araçlar ve animasyonlar, gelişmiş tasarım eylemleri tasarımıda renk, resim, yazı tipi, metin, nesne yerleştirme, video, hizalama ve öğretim akışı sağlayan yapıları kullanarak ön izleme ile yayınlama imkanı verecek Adobe Captivate vb. teknolojik imkanlar sunan yazılım alt yapılarını kullanmak (Rourke, 2023, s.9)” tasarım çeşitliliğini arttırıp kaliteli çevrimiçi ders oluşumuna imkan sağlayabilir.

Çevrimiçi derslerin avantajlarından biri de mikro öğrenme kapsamında derslerin farklı yükseköğretim kurumları tarafından tanındığı ve benzer derslerde muafiyet ya da ilave kredi sağlandığı mikro krediler olabilmektedir.

Torgerson (2023) Strateji, TorranceÖğrenme olarak tanımladığı süreçte; Herkes mikro olmak ister. Ancak mikro olmak, bundan daha fazlasıdır. Sadece ısıruk büyüklüğünde içerik sunmak ile mikro öğrenme için birçok farklı kullanım durumu ve biçimi vardır. Bu nedenle, insanlar mikro öğrenmeyi kullandıklarını söylediklerinde, muhtemelen hepsi farklı bir şey yapıyordur. En iyi tasarım uygulamalarını, ders verme yaklaşımlarını ve uygulama yöntemlerini belirlemede zorluklar olmaktadır.

- a) En büyük etki için ne tür mikro öğrenmenin kullanılacağını belirleme,
- b) Mikro öğrenmenin öğrenme içeriğinize en uygun olduğu yeri belirleme,
- c) Mikro öğrenme için kullanım örneklerini keşfetme,
- d) Projelere farklı stratejiler ve formatlar uygulama,

Öğrenci merkezli mikro öğrenme için ve mikro öğrenme parçası tasarlamak için en iyi uygulamalar “Torgerson’na (2023) göre, 5 başlıkta düşünülmelidir;

1. Büyük miktarda içeriği küçük parçalara ayırma, mikro öğrenme sunumu.
2. Öğretimde proje çalışmasına yardımcı olacak çeşitli yollar kullanma.
3. Kanıta dayalı stratejiler ve örnekler oluşturma.
4. Çalışma projelerini kullanarak rehberli uygulama belirleme.
5. Çeşitli yaklaşımları gösteren örnekler oluşturma (Torgerson, 2023, s.9)”.

Bu bilgiler ışığında önerilen ve yükseköğretimde çevrimiçi ders kalite bileşenleri kapsamında hazırlanan “Yükseköğretimde Çevrimiçi Dersler İçin Kalite Belgelendirme Standardı” aşağıdaki süreçler dahilinde uygulamaya alınabilir.

Sürecin amacı, kapsamı, tanımları yapılır. Sorumluluklar belirlenir, uygulamada başvuru sürecinden başlayarak belgelendirme süreci değerlendirmeleri, izlenebilirlik, kalite etiketi ve sertifikalanmasına, belgeleme süreci boyunca aragözetimlere kadar tüm süreç sırasıyla standart haline getirilir. İlave olarak kapsam genişletme, belge geçerliliği, askı durumu, belge geri çekme ve takip süreçleri uygulanır. Tüm bu standartların uygunlukları ilgili onaylanmış dokümanlar ile kayıt altına alınır. Yayınlanmış standardın programı ve işlemi oluşturularak şeffaf şekilde tüm ilgililerin ulaşması için çevrimiçi ortamlarda yayınlanır ve şeffaf bir şekilde paylaşılır.

Bu standart kapsamında uygulanabilecek “Yükseköğretimde Çevrimiçi Dersler İçin Kalite Belgelendirme Süreci Programı” önerisi aşağıdaki sıralama ile süreçlendirilerek uygulanır. YÖKAK uzaktan eğitim çevrimiçi dersler kalite ölçütleri bağlamında da uygulanabilecek program ve işlemdir, aynı zamanda isteğe bağlı olarak bağımsız kuruluşlar yada yükseköğretim kurumunun kalite koordinatörlükleri kapsamında oluşturulan kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından TÜRKAK 17065 akreditasyonu çerçevesinde program olarak akredite edilebilir ve ulusal düzeyde akredite bir program TÜRKAK işareti ile kalite etiketi/kalite sertifikası işaretini ilgili yükseköğretim kurumlarının kaliteli çevrimiçi derslerine uygunluk verebilir.

Görüşmelerde katılımcılardan elde edilen bulgular bağlamında mevzuata göre hareket eden yükseköğretim kurumlarının yanında özel eğitim kurumları tarafından sunulan çevrimiçi eğitim programları da eğitim endüstrisi kavramı içine girmiş görünmektedir. Bu bağlamda bir şekilde tasarım ana tema olduğu ve bir üretim süreci yaşadığı için çevrimiçi dersler bir ürün gibi değerlendirilebilir ve ürün belgelendirmeye konu edilebilir.

Bu bağlamda; TÜRKAK bünyesindeki Ürün Belgelendirme Kuruluşları için: TS EN ISO/IEC 17065 Ürün Belgelendirme Programı; Tüm ürün belgelendirme faaliyetlerinin bir belgelendirme programına istinaden yürütülmesini gerekmektedir. Belgelendirme kuruluşu tarafından kendi belgelendirme faaliyetlerini kapsayan bir veya daha fazla belgelendirme programı veya programları işletilmelidir. Ürün belgelendirme programı belirtilmiş olan aynı şartların, özel kuralların ve işlemlerin geçerli olduğu, özel ürünlerle ilgili ürün belgelendirme sistemidir. Ürün belgelendirme programları bazı fonksiyonel yaklaşımları içermelidir.

Bu fonksiyonlar:

1. Seçim (Numune alma): Planlama ve hazırlık faaliyetleri
2. Belirleme: Uygunluk Değerlendirme Faaliyetleri ile ürünün belirtilen şartları karşılama durumunun kontrolü
3. Gözden Geçirme: Seçilen ve belirlenen faaliyetlerin uygunluğunun, yeterliliğinin ve etkinliğinin doğrulanması
4. Karar: Sertifika kararı alınması
5. Doğruluk Beyanı: Sertifikanın basılması (TÜRKAK, 2023, s.4)”.

5.1.4. Yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci

Ürün Belgelendirme Kuruluşları için: TS EN ISO/IEC 17065 Ürün Belgelendirme Programı aşağıdaki süreçler uygulanarak, çevrimiçi dersler için belirlenmiş kalite ölçütleri ile detaylandırılabilir. Kurumsal yapıda, çevrimiçi dersler için kalite ölçütlerini, standartlarını ve değerlendirme listelerini içeren işlemler, talimatlar ve formlar oluşturularak uygulanabilir. TS 17065 Ürün Belgelendirme Kuruluşları Akreditasyon Standardı referans alarak aşağıdaki gibi programlanabilir (TSE, 2012). Öncelikle programın adı ve standart numarası belirlenerek Kalite El Kitabına (KEK) göre dokümanite edilmelidir.

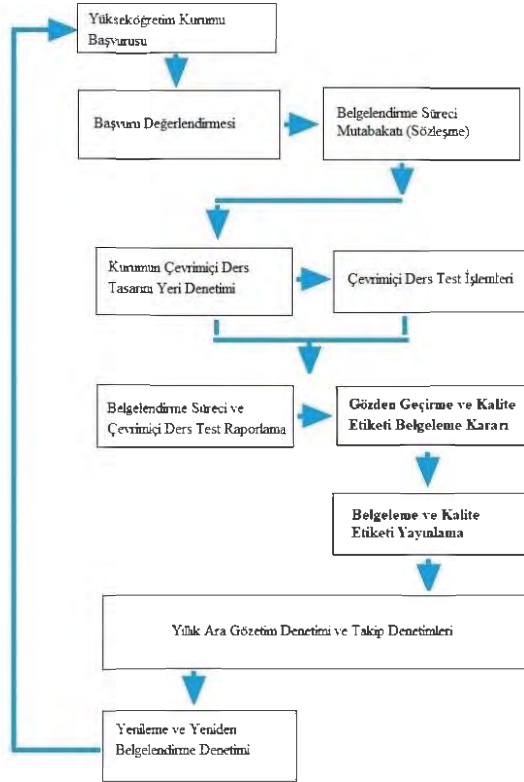
Yükseköğretimde Çevrimiçi Dersler İçin Kalite Belgelendirme Süreci aşağıdaki gibi sıralamaya göre içeriklendirilerek uygulanabilir (OSEM, 2019)”.

Belgelendirme sürecinin refransı olarak; standardı yayımlayan, standardın amacı, standardın kapsamı; “Çevrimiçi Dersler, Çevrimiçi Programlar, Çevrimiçi Öğretim, Karma (Hibrit) Dersler Harmanlanmış (Blended) Dersler Kitlese Açık Çevrimiçi Dersler -KAÇD” dahilinde bir belgelendirme programı olarak belirlenir. Standardın yürütme ve belgelendirme süreçleri aşağıdaki sıralamaya göre uygulanır. Kalite yönetimi kapsamında bu standart yükseköğretim kurumunun Kalite El kitabına dahil edilir. Standardın; programı, işlemleri, talimatları ve dokümantasyonu için revizyon no’lu formları oluşturulur.

1. Yükseköğretim Kurumu Başvurusu
2. Başvuru Değerlendirmesi
  - 2.1. Yükseköğretim Programları ve Faaliyet alanı kapsamı
3. Belgelendirme Süreci Mutabakatı (Sözleşme veya Taahütname)
4. Kurumun Çevrimiçi Ders Tasarım Yeri Denetimi
  - 4.1. Çevrimiçi Ders Test Numunesi Seçimi
5. Çevrimiçi Ders Test İşlemleri
Çevrimiçi Dersler için aşağıdaki testler uygulanmalıdır.
T1. Çevrimiçi Ders Öğretim Tasarımı

- T2. Çevrimiçi Ders Tasarımı
- T3. Çevrimiçi Ders Eğitim kaynakları
- T4. Erişim ve Öğrenme Yönetim Sistemi ÖYS, Video konferans- Multimedya
- 6. Belgelendirme Süreci ve Çevrimiçi Ders Test Raporlama
- 7. Gözden Geçirme ve Kalite Etiket Belgeleme Kararı
  - 7.1. Kalite Etiket Belge Geçerlilik Süresi
  - 7.2 Çevrimiçi Ders Kalite Etiket Belge Kullanımı
- 8. Yıllık Ara Gözetim ve Takip Denetimi:
  - 8.1. Gözetim raporu
  - 8.2. Değişiklikler (Müfredat, Program, Ders Değişikliği)
- 9. Yenileme ve Yeniden Belgelendirme Denetimi

Çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci standardı kapsamında; Dış Kaynak Kullanılması, Şikayet, İtiraz Ve Başvurular, Belgenin Askıya Alınması, Belgenin İptal Edilmesi, Belgeli Kuruluşların İlan Edilmesi, Bilgi Edinme, Gizlilik” başlıkları programda uygulanmalıdır. Program süreç diagramı (Şekil 5.1.) aşağıdaki gibidir.

Şekil 5.1. Yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci diagramı

Süreçleri ile uygulanan programda çevrimiçi dersler öğretim tasarımı, çevrimiçi ders tasarımı, e-öğrenme malzemeleri ile teknolojik altyapının uygunluğu dikkate alınmış, kalite çevrimiçi dersler için kalite ölçütleri kapsamlandırılmalıdır. Konuyla ilgili çevrimiçi uzaktan

eğitime ilişkin araştırma yapan akademisyenler, akreditasyon kuruluşları, belgelendirme kuruluşları dahil tüm paydaşların tez önerisini kaynak olarak gündemine alabilir.

Programın en önemli esnekliği akreditasyon sürecine girmeden önce çevrimiçi derslerin kalite etiketine, sertifikalandırılmasına uygunluğunu sağlıyor olmasıdır. Belgelendirme sürecinin uğtan uca çalıştırılması ile program işlemlerinin uygulanması, kalite belgesi düzenlenmesi ve yayınlanması yeterlilik için uygundur. Program çerçevesi; TÜRKAK 17065 standardı dahilinde kalite işareti ile belgelendirilmiş çevrimiçi derslerin ve yükseköğretim kurumunun akredite olması ve kalite etiketine sahip olabilmesidir. Diğer önemli esneklik ise satndart sahibi tarafından TÜRKAK'a başvurularak yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci standardını akredite edilebilmesi ve belirlenecek akredite belgelendirme kuruluşları ile süreçlerin hayata geçirilebilmesidir. Yükseköğretimde Çevrimiçi Dersler İçin Kalite Belgelendirme Süreci standardı kapsamındaki çevrimiçi derslere yönelik değerlendirmelerde en kritik nokta çevrimiçi derslere için uygulamalı test talimatları ve sonuçlarıdır. Bu bağlamda çevrimiçi test süreçleri belirlenirken her bir testin normalra ve kabul gerekçeleri ile talimatlandırılması, talimatlara testin nasıl yapıldığı, hangi normaların uygulandığı ve test uygulamasının hangi ölçütleri aradığı, belirlenmiş test yöntemlerinin kontrolü ile raporlanmasıdır. Çevrimiçi dersler test kriterleri uzaktan eğitim kapsamında çevrimiçi eğitim yöntemleri değişikliklerine ve güncel teknolojik gelişmelere göre güncellenmeye ve revizyona açık olabilir. Çevrimiçi derslerin test talimatları Çevrimiçi Ders Kalite Ölçütleri (bkz 5.1.1.) kapsamındaki belirlenmiş başlıklara (A) göre oluşturulmalıdır. Öneri belgelendirme programında çevrimiçi derslerin tasarlanmasında ve test talimatlarında kaynak olarak Anadolu Üniversitesi Kitlemel Açık Çevrimiçi Dersleri AKADEMA Öğretim Elemanı Kılavuzu, 2020 (Akedema, 2020) uygun bir rehber niteliğindedir.

A. Çevrimiçi dersler için test talimatları;

1. Öğretim Tasarımı Talimatı (Analiz, Tasarım, Geliştirme, Uygulama, Değerlendirme)
2. Strateji Geliştirme Talimatı
3. Çevrimiçi Ders Malzemeleri Talimatı
4. Öğrenme Deneyimi Tasarımı ve Geliştirilmesi Talimatı
5. İçerik ve Storyboard Oluşturma Talimatı

6. Çevrimiçi Öğrenme Ortamları Tasarımı ve Yönetimi Talimatı

7. Öğrenme Yönetim Sistemleri Talimatı

Araştırmanın bulgularında görüldüğü üzere; yükseköğretimde motivasyonu olumlu yönde etkileyen öğrenen merkezli, öğrenci destekli çevrimiçi ders tasarımları, içerikleri, teknoloji destekli öğrenme yönetim sistemleri ve çevrimiçi eğitim teknolojileri kullanılmalıdır. Bu bağlamda yükseköğretim kurumları tarafından çevrimiçi derslere ilişkin çevrimiçi ders kalite ölçütleri ve yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme sürecinin uygulanması değerlendirilebilir. Amerika ve Avrupa’da kalite belgelendirme süreçleri incelendiğinde çevrimiçi programlarda ve çevrimiçi dersler için kalite ölçütleri, kalite standartları ve kalite etiketi ile uygulanmaktadır. Dolayısıyla bu uygulamaların sonucu olan ABD’de ve Avrupa’da kaliteli çevrimiçi derslere ilişkin eğitimler veren repütasyonu yüksek üniversiteler örnek alınabilir. 2U şirketi edX’in ana şirketi olarak; *“yaşam boyu öğrenenlerin insan potansiyellerini ortaya çıkarmak, toplumunların kritik ihtiyaçlarını çözmelerine olanak tanıyan eğitim fırsatları yaratmak ve yardımcı olmak”* misyonu ile kurulmuş bir e-öğrenme platformudur. Bazı üniversitelerin üye olduğu ücretsiz açık çevrimiçi öğrenme platformudur, on yılı aşkındır çalışmaktadır. Platformda üniversitelerin ücretsiz uygulamalarının dışında ücretli kurslar da sunulmaktadır. Ücretsiz alınan derslerde öğrenenlere kurs tamamlama sertifikası kurs ücreti karşılığında verilmektedir. Platform kendini, geniş ölçekte kaliteli çevrimiçi eğitim sunan, kar amacı gütmeyen, kolejler ve üniversiteler için tercih edilen dijital dönüşüm ortağı olarak tanımlamaktadır. 2U’da geniş ölçekte yüksek kaliteli dijital eğitim sunulmaktadır. Şirketin sahibi oldukları, küresel önde gelen çevrimiçi öğrenme platformu edX ile, birinci sınıf çevrimiçi eğitime erişimi genişletmek ve insan potansiyelini açığa çıkarmak için kar amacı gütmeyen üniversiteler ve kurumsal ortaklarla ortaklık kurulmaktadır (2U, 2013). Ayrıca 2U ve edX destekli “GetSmarter with edX” uygulaması bulunmaktadır. “GetSmarter; dünya çapında binlerce öğrencinin hayatını dönüştürmek için ve Stanford, Harvard, Oxford, Cambridge, MIT, Yale, Toronto gibi dünyanın önde gelen üniversiteleri ile çevrimiçi yönetici eğitimleri ve kursları sunmaktadır. Sunulan e-sertifikalı çevrimiçi dersler, kariyer gelişimine ve yoğun yaşam tarzınıza uyum sağlanmasına yönelik tasarlanmıştır. 2U üzerinden web servis ile Getsmarter with edX ya da üniversitenin kendi sayfasına yönlendirilen 4200 çevrimiçi ders 250 ortak

üniversite tarafından verilmektedir. Bu ortak üniversiteler tarafından belli bir ücretle sunulan çevrimiçi derslerin 76 Milyondan fazla öğrenen kitlesi bulunmaktadır. (GetSmarter, 2009)”. Bu örnekler; 2U platformuna ortak olan üniversitelerin e-öğrenmede; kaliteli çevrimiçi ders tasarımlarını, e-öğrenme malzemelerini, teknolojiyi nasıl yoğun kullandıklarının ve büyük oranlarda gelir elde ettiklerinin bir göstergesidir. Aynı zamanda bu üniversiteler küresel olarak milyonlarca öğrenciyi ücretsiz çevrimiçi dersler ile kendi sistemlerine dahil etmektedir. Bu yapı içinden belli orandaki öğrenen sayısı farklı derslere ya da üniversitelere ücretli kayıt yaptırmaktadır. Dolayısıyla e-öğrenme modelinde milyarlarca dolar gelir elde edilmektedir. E-öğrenmeyi bünyesine almış kaliteli uzaktan eğitim odaklı üniversiteler; 2030 yılına doğru 70 milyar dolar ileriki yıllarda iki, üç katı artması tahmin edilen e-öğrenme pazarından daha çok pay almak için yoğun çalışmakta ve işbirlikleri kurmaktadırlar. Çevrimiçi dersler öğrenenlere internet üzerinden e-medya desteği ve pazarlama stratejisi ile sunulmaktadır. Öğrenenlere sundukları en önemli argüman; kendi hızında, istediğin zaman, her yerden, 7/24 erişim ile ücretsiz, kaliteli çevrimiçi ders sunmaktır. Strateji; küresel her yerden esnekliği ile repütasyonu yüksek Amerika ve Avrupa üniversitelerine kayıt ve eğitim fırsatı yaratan *e-öğrenme* modeli yaklaşımıdır.

Bu tartışmalar ışında konu değerlendirildiğinde çevrimiçi dersler için kalitenin önemli bir olgu olduğu ve kaliteyi belirleyen en önemli ölçütün bilişim teknolojisi desteğine sahip, öğrenme hedeflerine dayalı ve öğrenen merkezli çevrimiçi öğretim tasarımıdır. Dolayısıyla yükseköğretimdeki çevrimiçi derslerin kalite ölçütlerine ve standardına göre düzenli kontrolünü ve güncellemesini sadece kalite belgelendirme süreci gerçekleştirebilir ve doğrulanmış bu süreci de öğrenen nezdindeki tercihler için nitelikli çevrimiçi dersler için kalite etiketi veya kalite sertifikası ödüllendirebilir.

5.2 Sonuç

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarına yönelik Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) kurumsal akreditasyon programı uygulamaktadır. Bu uygulama dışında 2020 yılında uzaktan eğitimde kalite güvencesi kalite ölçütleri yayınlamıştır. Bu kılavuz üniversitelerin kullanımı için sunulmuş fakat kılavuzdaki gereksinimlere göre üniversitelerin uzaktan eğitim uygulamaları akreditasyon sürecine alınmamıştır.

Bu nedenle yükseköğretimde hem uzaktan eğitim bağlamında hem de çevrimiçi dersler için bir kalite belgelendirme süreci bulunmamaktadır. Konuyla ilgili uluslararası alanda ABD’de çevrimiçi derslere ilişkin standartlar, somut uygulamalar bulunmaktadır. Çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme sürecine bağlı kalite etiketleri uygulandığı görülmüştür. Avrupa’da ise üniversitelerin oluşturduğu konsorsiyumlar; çevrimiçi programlar ve açık kitleli çevrimiçi ders platformlarının üye üniversitelerinde çevrimiçi derslere yönelik kalite belgelendirme sürecine bağlı kalite etiketleri uygulanmaktadır. Ancak Türkiye’deki üniversitelerde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirme süreci uygulanmamaktadır. Uzaktan eğitim disiplinde çevrimiçi öğretim tasarımından, ders içeriği ve çevrimiçi eğitim teknolojisine kadar tüm bileşenleri ve kalite ölçütlerini kapsayan bir kalite belgelendirme standardı yapılmalıdır. Yükseköğretimde çevrimiçi dersler için kalite belgelendirmesi süreci bir gerekliliktir. Dolayısıyla araştırma bulguları ve önerileri kapsamında ilgili paydaşlar tarafından gözden geçirilip, çevrimiçi uzaktan eğitim çerçevesinde ivedilikle bir kalite belgelendirme sürecinin uygulamaya alınması önemli ve değerli bir durumdur.

5.3 Öneriler

Üniversiteler ağlarla bağlanarak küresel anlamda çevrimiçi ortamda kendi ülkelerinin sınırları aşmıştır. Araştırmadaki en önemli bulgulardan biri çevrimiçi ders öğretim tasarımı ile bileşenleridir. Çevrimiçi ders tasarımlarının, ders içerik ve etkinliklerinin öğrenme hedeflerine dayalı olması ve bunların bilişim teknolojisi ile desteklenmesi öne çıkmaktadır. Öğretim tasarımlarında ilgi çekici çevrimiçi dersler oluşturmak için kullanılacak çok sayıda araç ve kaynak bulunmaktadır. Çevrimiçi sosyal medya, videolar, e-öğrenme malzemeleri ve uygulamaları öğrenen kitlesini yeni ve heyecan verici yollarla birbirine bağlar. Çevrimiçi öğrenme deneyimleri oluştururken, öğretim tasarımcıları, dijital araçları ve dijital içerikleri öğrencilerin ilgisini çekecek ve derslere bağlayacak şekilde entegre etmelidirler. Öğretim tasarımı ve teknolojisi desteğiyle öğrenme deneyimini geliştirmek için derslerde dijital medyanın tasarımını ve entegrasyonunu keşfetmek önemlidir. Mobilitenin artması ile gelişmekte mobil araçların, dijital medyanın çevrimiçi uygulamaları nasıl etkilediğini araştırmak, elde edilen katkıları teknoloji destekli öğrenme ortamlarına uygulamak, öğrenen ilgisini ve motivasyonunu arttırabilir. Çevrimiçi dersler için öğretim materyallerini seçmek basit bir adım gibi görünebilir, ancak içerik oluşturma, telif hakkı ve

yaratıcı ortaklıklar, erişilebilirlik testi, görsel ve web gibi çevrimiçi öğrenme deneyimi geliştirmenin dikkate alınması gerekebilir. Tasarım teknikleri gibi birçok önemli yönü de bulunmaktadır. Ders konuları; medya ve görsel okuryazarlık, çevrimiçi ve mobil ortamlar için öğretim tasarımı, açık eğitim kaynaklarının kullanımı, çevrimiçi derslerin tasarımı, gelişen teknolojiler ve mobil öğrenme ortamları gibi teknolojideki eğilimleri de içermelidir. Özellikle içerik oluşturmada yükseköğretim kurumu ile sektörel işbirlikleri ve bilgi paylaşımı çevrimiçi derslerin öğrenen motivasyonuna ayrı bir zemin hazırlar. Yükseköğretimde küresel olarak çevrimiçi derslere olan talep ve potansiyel her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle çevrimiçi programları, çevrimiçi dersleri kapsayan e-öğrenme pazarının yükseköğretim kurumları için etkileyici bir tarafı olabilir. Profesyonel ortamda yeteneklerini, kariyerini yaşamboyu öğrenme yoluyla geliştirmek isteyen ciddi sayıda bir öğrenen kitlesi bulunmaktadır. Dolayısıyla üniversitelerde öğrencilere verilen derslerin profesyonel hayattaki öğrenen ihtiyaçlarına göre de tasarımları yapılmalıdır. İş hayatı ve üniversitelerle yapılan güçlü ortaklıkları ile e-öğrenme programları ve e-sertifikalı çevrimiçi dersler yoğun talep görmektedir. Bu nedenle yükseköğretimde çevrimiçi ders öğretim tasarımlarının kalite ölçütleri ile değerlendirilmesi, derslerin kalite belgesine sahip olması öğrenen merkezli kaliteli çevrimiçi derslerin gelişimine katkılar sağlar.

Uzaktan eğitim, açıköğretim, e-sertifika uygulamaları yapan Türkiye'deki 14 üniversite yurtdışı örnekler gibi bir konsorsiyum, platform veya birlik kurmalıdır. Mevcut durumda Türkiye'deki e-öğrenme uygulayan üniversiteler diğer repütasyonu yüksek Amerika ve Avrupa'daki e-öğrenme uygulayan üniversitelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'deki üniversitelerin çevrimiçi eğitim teknolojisinde, e-öğrenme ortamında rekabetçi ve yeterli olmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla üniversiteler ilk önce uzaktan eğitim disiplini kapsamında çevrimiçi derslerini kalite ölçütleri değerlendirmesine tabi tutmalıdır. Bu bağlamda uyguladıkları çevrimiçi dersler için öğretim tasarımlarına yönelik kalite ölçütleri ve standartlarını uygulamalıdır. Çevrimiçi derslerin bağımsız bir kuruluş tarafından kalite değerlendirilmesi, güncellenmesi, doğrulanması ve belgelendirilmesi yapılmalıdır. Bu işlemler çevrimiçi derslerin öğrenen merkezli ve rekabetçi olmasına katkı sağlar. Çevrimiçi derslerin kalite belgelendirmesi için uzaktan eğitim veren, e-öğrenme yapan üniversiteler mutlaka bir araya gelmeli bir konsorsiyum veya birlik kurmalıdır. Dünyadaki örnekleri yakından takip etmeli, bu örneklerdeki asgari normları referans alarak kendilerini

geliştirmelidir. Özetle tezin önerisi; araştırmanın tartışma bölümünde detaylandırılan çevrimiçi ders kalite ölçütleri kapsamında hazırlanacak “yükseköğretimde çevrimiçi dersler için bir kalite belgelendirmesi standardının” yapılması ve yayınlanmasıdır. Yayınlanan standardın Yükseköğretim Kalite Kurulu tarafından üniversitelerin kullanımına sunulması ve/veya her hangi bir akredite bağımsız belgelendirme kuruluşunun bu standardı referans alarak, üniversitelerin uzaktan eğitim çevrimiçi dersleri için kalite belgelendirme süreçlerinde yürütmesidir. Üniversitelerin standard ve kalite belgelendirme sürecini kabul etmesidir. Yükseköğretimde uzaktan eğitim güvencesi bağlamında çevrimiçi dersler için kalite kriterlerinin ve kalite standardının üniversitelerin kalite yönetimi birimleri ve yükseköğretim kurumu yönetimleri tarafından onaylanarak, kalite el kitaplarında, kurumun kalite yönetimi sürecinde işlem olarak yer almalı ve uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akedeama. (2020). *Açık Anadolu KAÇD platformu, Kitlemel Açık Çevrimiçi Dersleri AKADEMA Öğretim Elemanı Kılavuzu*. <https://acik.anadolu.edu.tr/>
- Anadolu SEM. (2007). *E-Sertifika Programları*. Anadolu SEM. <https://sem.anadolu.edu.tr/>.
- ANAÜ. (2002). Uzaktan çevrimiçi öğrenme. Açık ve Uzaktan Öğrenme Sözlüğü. <http://auosozluk.anadolu.edu.tr/index.php?r=site%2Findex#33>.
- ANKUZEF. (2023). *Ankara Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*. <https://ankuzef.ankara.edu.tr/>
- ATA-AÖF. (2023). *Atatürk Üniversitesi Açık ve Uzaktan Öğretim Fakültesi*. ATA-AÖF. <https://www.ataaof.edu.tr/>.
- AUZEF. (2023). AUZEF. *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*. <https://auzef.istanbul.edu.tr/tr/>.
- Aydın, C. H., & Koçdar, S. (2021). *Açık ve Uzaktan Öğrenmede Kalite Süreçleri. Yükseköğretimde Kalite ve Akreditasyon Çalışmaları 2021* (s. 199). Eğitim yayınevi. https://www.iet-c.net/publication_folder/iticam/YuksekogretimdeKaliteVeAkreditasyonCalismalari2021.pdf
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Bates, T. (2022). *Defining Quality and Online Learning And Distance Education Resources*. Online Learning and Distance Education Resources. <https://www.tonybates.ca/2022/03/24/defining-quality-and-online-learning/>.
- BAUSEM. (2023). *Bahçeşehir Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi*. BAUSEM. <https://bausem.bau.edu.tr/>.
- BE. (2023). *E-Öğrenme Platformu*. Boğaziçi Enstitüsü. <https://istanbulbogazicienstitu.com/>.
- Berber, Ş., Akca, M., & Küçükoğlu, M. T. (2022). Yükseköğretime Covid-19 Bulaşınca: Salgın sürecinde öğrenci ve akademisyenlerin uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin deneyimleri üzerine bir değerlendirme. *Yükseköğretim Dergisi*, 12(1). <https://doi.org/10.2399/yod.21.816132>
- BilgiÜ. (2023). *BİLGİ'de Uzaktan Eğitim*. <https://www.bilgi.edu.tr/tr/uzem/>.

- Bond, M., Bedenlier, S., Marín, V. I., & Händel, M. (2021). Emergency remote teaching in higher education: Mapping the first global online semester. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 18(1), 1-24. <https://doi.org/10.1186/s41239-021-00282-x>
- Bozkurt, A. (2016). Öğrenme Analitiği: e-öğrenme, büyük veri ve bireyselleştirilmiş öğrenme. *AUAd Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 55-81. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/402115>.
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/403827>.
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auad/issue/56247/773769>
- Zawacki-Richter O., & Bozkurt A. (2023) Research trends in open, distance, and digital education. In Zawacki-Richter O., Jung I. (Eds), *Handbook of Open, Distance and Digital Education*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-0351-9_12-1
- Çankırlı, E. (2022). Uzaktan Eğitim Kurumlarının Belgelendirilmesi. *TAM Akademi Dergisi*, 1(1), 58-70. <https://doi.org/10.58239/tamde.2022.01.004.x>
- Daşkın, Z. (2020). Çevrimiçi Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi, <https://docs.google.com/document/d/136DUW4B5j72LLcxL3Wq5o51a8pDvcqWS/edit>.
- EADTU. (1987). *The european association of distance teaching universities*. EADTU. <https://eadtu.eu/>
- EDU. (2023). *Sabancı Üniversitesi Yönetici Geliştirme Birimi*. EDU. <https://edu.sabanciuniv.edu/>.
- ENQA. (2018). *Considerations for Quality Assurance Of E-Learning Provision*. ENQA, the European Network for Quality Assurance in Higher Education: <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/Considerations-for-QA-of-e-learning-provision.pdf>.
- everylearnereverywhere. (2021). *Optimizing High-Quality Digital Learning Experiences: A Playbook for Faculty*. <https://www.everylearnereverywhere.org/resources/faculty-playbook/>.
- E-xcellence. (2009). *Improving Accessibility Flexibility Interactiveness Personalisation in Higher Education Institutions*. EADTU. <https://e-xcellencelabel.eadtu.eu/>.
- GetSmarter. (2009). About Us. About us and our purpose: <https://www.getsmarter.com/>.

- GUZEM. (2023). *Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi*. GUZEM. <https://guzem.gazi.edu.tr/>.
- Gümüšođlu, E. K., Toprak, E., & Şakar, A. N. (2020). Açık ve uzaktan öğrenmede kalite güvencesi ve Avrupayükseköğretim alanında kalite güvence standartları ve yönergeleri. In *Proceedings of International Open & Distance Learning Conference (IODL19)*. Anadolu University, Eskişehir, Turkey.
- Hamutoğlu, N. B. (2021). A Road Map for the COVID-19 Pandemic Process to Ensure Quality of Assurance Active Learning Strategies in Online Learning Environments: How to Plan, Implement, Evaluate, and Improve Learning Activities. In A. Bozkurt (Ed.), *Handbook of Research on Emerging Pedagogies for the Future of Education: Trauma-Informed, Care, and Pandemic Pedagogy* (pp. 101-126). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7275-7.ch006>
- Hamutoğlu, N. B., Ünveren-bilgiç, E. N. & Elmas, M. (2020). Yükseköğretimde Kalite Süreçleri: İnsani Gelişme Endeksi Raporlarına Göre Ülkelerin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(1), 112-124. <https://doi.org/10.2399/yod.19.521343>
- Huertas, E., Biscan, I., Ejsing, C., Kerber, L., & Kozłowska, L. (2018). *Considerations for Quality Assurance of e-learning provision*. ENQA-The European Association for Quality Assurance in Higher Education: <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/Considerations-for-QA-of-e-learning-provision.pdf>.
- HÜYBÖM. (2023). *Yaşam Boyu Öğrenme Merkezi*. <https://yasamboyu.hacettepe.edu.tr/>.
- ISO. (2022). *International Organization for Standardization*. ISO. <https://www.iso.org/>.
- Kayabaş, İ. (2022). *E-öğrenme malzemelerinin geliştirilmesi: e-öğrenmeye giriş, e-öğrenme nedir?* Anadolu SEM. <http://www.elrn.site/mod/hvp/view.php?id=33>.
- Koçdar, S. (2011). Uzman Görüşlerine Göre Türkiye’de Uzaktan Eğitim Programlarının Akreditasyonu (Tez No: 296585). YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/3028/1208679.pdf?sequence=1>
- Koçdar, S., Aydın, C. H. (2012). *Açık ve Uzaktan Öğrenmede Kalite Güvencesi ve Akreditasyon*. Açıköğretimle 30 Yıl. Anadolu Üniversitesi yayımları.
- KÜ. (2023). *Online Programs*. Koç Üniversitesi. <https://onlineprograms.ku.edu.tr/courses>.
- Latchem, C. (2014). *Quality assurance in online distance education*. Online distance education: Towards a research agenda. AU Press.
- Marmara UZEM. (2023). *Marmara UZEM*. Marmara UZEM. <https://uzem.marmara.edu.tr/>.

- Moore, M., Kearsley, G. (2011). *Distance education: A system view of online learning*. (3rd ed.). Wadsworth.
- NSQ. (2019). *THE National Standards for Quality Online Learning*. <https://www.nsqol.org/>.
- ODTÜ-Bilgeiş. (2017). *Bilişim ile gelişen iş dñnyası*. Bilgeiş. <https://bilgeis.net/>.
- OLC. (2023). *OLC Quality Scorecard Suite*. <https://onlinelearningconsortium.org/consult/olc-quality-scorecard-suite/>.
- OLC. (2023). *The OLC OSCQR Course Design Review Scorecard*. SUNY Online <https://onlinelearningconsortium.org/consult/oscqr-course-design-review/>.
- OpenupEd. (2014). *OpenupEd Quality Assurance Checklist*. https://www.openuped.eu/images/docs/OpenupEd_Quality_Assurance_checklists.pdf.
- OpenupEd. (2014). *OpenupEd Quality Label*. <https://www.openuped.eu/quality-label>.
- OSEM. (2019). *Eşdeğer Paręa Belgelendirme Programı*. <https://www.osemas.com.tr/Uploads/media/2020/1/3eb78f7c-4414-4e56-908d-d2975a17b141.pdf>.
- Ossiannilsson, E. (2020). Quality models for open, flexible, and online learning. *Journal of Computer Science Research*, 2(4), 19-31.
- ÖÜ. (2023). *Uzaktan Eğitim*. Özyeğin Üniversitesi. <https://www.ozyegin.edu.tr/tr/uzaktan-egitim>.
- Özen, E., & Çekerol, K. (2021). *Çevrimiçi Uzaktan Eğitimde Kalite: Standartlar Üzerine Bir Araştırma*. 1st International Conference on Educational Technology and Online Learning- ICETOL 2021 Full Paper Proceedings.
- Park, Y. (2011). A pedagogical framework for mobile learning: Categorizing educational applications of mobile technologies into four types. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 12(2), 78–102. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v12i2.791>
- Parkinson, M. (2023). *Designing for Elearning Certificate Program*. https://www.techlearnconference.com/pdf/TechLearn23_Brochure.pdf.
- Pelletier, K., Brown, M., Brooks, D. C., McCormack, M., Reeves, J., Arbino, N., Bozkurt, A., Crawford, S., Czerniewicz, L., Gibson, R., Linder, K., Mason, J., & Mondelli, V. (2021). 2021 EDUCAUSE Horizon Report Teaching and Learning Edition. EDUCAUSE. <https://www.learntechlib.org/p/219489/>

- Price, R. (2023). *Articulate Storyline 360 Certificate Program*. techlearnconference.com: https://www.techlearnconference.com/pdf/TechLearn23_Brochure.pdf.
- QM. (2016). *Quality Matters process*. <https://www.qualitymatters.org/index.php/why-quality-matters/process>.
- Quality Matters, QM. (2021). *QM about*. Quality Matters. <https://www.qualitymatters.org/why-quality-matters/about-qm>.
- Rourke, K. (2023). *Adobe Captivate Certificate Program*. https://www.c/pdf/TechLearn23_Brochure.pdf.
- Statista. (2023). *Online University Education - Worldwide*. <https://www.statista.com/outlook/dmo/eservices/online-education/online-university-education/worldwide>
- TDK. (2021). *Kalite*. *Türki Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr>.
- TechLearn Magazine. (2023). *About us*. TechLearn Magazine. <https://www.techlearnconference.com/about.cfm>.
- Temel, F., & Önürmen, O. (2022). Pandemi Sürecinde Yükseköğretim Kurumlarında Uzaktan Eğitim: İletişim Akademisyenlerinin Uzaktan Eğitime Bakışı. *Yükseköğretim Dergisi*, 12(1), 89-101. . <https://doi.org/10.2399/yod.21.744061>
- Torgerson, C. (2023). *Microlearning Certificate Program*. https://www.techlearnconference.com/pdf/TechLearn23_Brochure.pdf.
- TSE. (2012). TS EN ISO/IEC 17065. Uygunluk değerlendirmesi - Ürün, proses ve hizmet belgelendirmesi yapan kuruluşlar için şartlar: <https://www.tse.org.tr/>.
- TSE. (2022). *Kalite*. Kalite Türk Standartları Enstitüsü. <https://www.tse.org.tr/>.
- TÜRKAK. (2017). *Hakkında*. <https://www.turkak.org.tr/kurumsal/hakkinda.html>.
- TÜRKAK. (2017). *Uygunluk Değerlendirme*. Türk Akreditasyon Kurumu. <https://www.turkak.org.tr/makaleler/uygunluk-degerlendirme-kuruluslarinin-yukumlulukleri.html>.
- TÜRKAK. (2019). *Akreditasyon nedir?* Türk Akreditasyon Kurumu. <https://www.turkak.org.tr/akreditasyon/akreditasyon-nedir.html>.
- TÜRKAK. (2020). *Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları İçin Ürün Belgelendirme Programı*. <https://www.turkak.org.tr/resimler/userfiles/UAB.pdf>.

- Uysal, Ö., ve Kuzu, A. (2011). Çevrimiçi Eğitimde Kalite Standartları: Amerika Örnekleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 1(1). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17513>.
- WCET. (2023). *The WICHE Cooperative for Educational Technologies*. WCET. <https://wcet.wiche.edu/>.
- WCET. (2023). *Western Cooperative for Education Technologies*. <https://www.wiche.edu/about/>
- WICHE. (1953). *Western Interstate Commission of Higher Education*. <https://www.wiche.edu/about/>
- Yıldırım, A, Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Yin, R.K, (1984). *Case Study Research: Design and Methods* (5th.ed). Sage.
- YÖKAK. (2020). *Kurumsal Dış Değerlendirme ve Akreditasyon Kapsamında Kullanılan Belgeler*. <https://portal.yokak.gov.tr/makale/kurumsal-dis-degerlendirme-ve-akreditasyon-kapsaminda-kullanilan-belgeler/>.
- YÖKAK. (2020). *Yükseköğretim Kalite Kurulu, Eğitim ve Kalite Güvence Sistemi*. <https://portal.yokak.gov.tr/kategori/kalite-guvence-sistemi/>.
- YÖK. (2021). *Kalite Güvencesi*. Yüksek Öğretim Kurumu. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/kalite-guvenesisi>.
- YÖKAK. (2018). *Hakkımızda*. Yükseköğretim Kalite Kurulu. <https://yokak.gov.tr/hakkinda>.
- YÖKAK. (2020). *Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi Ölçütleri ve Değerlendirme Rehberi 2020*. Yükseköğretim Kalite Kurulu. <https://yokak.gov.tr/uzaktan-egitimde-kalite-guvenesisi-olcutleri-ve-degerlendirme-rehberi-2020-156>.
- YÖKAK. (2021). *Kurumsal Dış Değerlendirme Programı ve Kurumsal Akreditasyon Programı'nın Tanımı ve Temel Özellikleri*. Yükseköğretim Kalite Kurulu. <https://portal.yokak.gov.tr/makale/kdd-ve-kap-temel-ozellikleri/#kurumsal-akreditasyon-programinin-asamalari>.
- YÖKAK. (2021). *Kurumsal Dış Değerlendirme ve Akreditasyon Kılavuzu (Sürüm 2.0)*. https://www.yokak.gov.tr/Common/Docs/Site_degerlendirme_prog_doc_v_2_0/Kurumsal_Dis_Degerlendirme_ve_Akreditasyon_Kilavuzu_Surum_2.0.pdf.
- Yükseköğretim Kalite Kurulu, YÖKAK. (2021). *Yükseköğretim Kurumları 2020 Yılı Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi Durum Raporu*. Yükseköğretim Kalite Kurulu. https://yokak.gov.tr/Common/Docs/Site_Activity_Reports/EK2.pdf.

Yükseköğretim Kalite Kurulu, YÖKAK. (2023). *Akreditasyon Kuruluşları*. Yükseköğretim Kalite Kurulu. <https://yokak.gov.tr/akreditasyon-kuruluslari/tescil-suresi-devam-edenler>.

Zawacki-Richter, O., & Jung, I. (2023). *Handbook of Open, Distance and Digital Education*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-19-2080-6>.

Zawacki-Richter, O., & Anderson, T., (2014). *Online Distance Education Towards a Research Agenda*. AU Press. <https://www.aupress.ca/books/120233-online-distance-education/>.

2U. (2013). 2U About. 2U. <https://2u.com/about/>